

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS

SEÇİM SİSTEMLERİ VE TÜRKİYE İÇİN YENİ BİR MODEL ÖNERİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Haydar Çağrı Kayaalp

Ankara – 2020

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS

SEÇİM SİSTEMLERİ VE TÜRKİYE İÇİN YENİ BİR MODEL
ÖNERİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Haydar Çağrı Kayaalp

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Halil İbrahim ÜLKER

Ankara – 2020

KABUL VE ONAY

Haydar Çağrı KAYAALP tarafından hazırlanan “Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Model Önerisi” başlıklı bu çalışma, 24/01/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi ve Siyaset Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail BİRCAN (**Başkan**)

Prof. Dr. Halil İbrahim ÜLKER (**Danışman**)

Doç. Dr. Mustafa ALTUNOK (**Üye**)

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

24/01/2020

Haydar Çağrı KAYAALP

ÖZ

KAYAALP, Haydar Çağrı. Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Model Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Demokrasi kavramı denilince egemenliğin halka ait olduğu, yönetme yetkisinin ise halk tarafından doğrudan ya da halk tarafından seçilmiş temsilciler eliyle kullanıldığı siyasi rejim aklımıza gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında tarihsel süreç içerisinde gelişim gösteren demokrasi kavramı günümüz için en ideal yönetim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde halkın kendisini doğrudan yönetmesi pek mümkün görünmemektedir. Ancak seçtikleri temsilciler aracılığıyla yönetmesi çok daha makul görünmektedir. Bu anlayış temsili demokrasi kavramının da kaynağını oluşturmaktadır. Seçimlerin yapılması o ülkenin demokratik olduğu anlamına da gelmemelidir. Seçimler düzenli aralıklarla, adil, hür ve eşit şekilde demokratik ölçütlere uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Seçim sistemleri, seçimde halkın kullandığı oyların parlamentolarda temsilcilerin sandalye dağılımlarına dönüştürülmesi için kullanılmaktadır. Seçim sistemlerine bakıldığında “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ilkelerinden birisi daha ağır basmaktadır. Temsilde adalet sisteminin baskın unsur olarak yer aldığı sistemlere nispi temsil; yönetimde istikrar ilkesinin baskın unsur olarak yer aldığı sistemlere ise çoğunluk sistemi denilmektedir. Bu iki ilkeyi de eşit olarak uygulamak isteyen ülkeler ise karma seçim sistemleri geliştirmişlerdir. Türkiye’de geçmişten bugüne birçok seçim sistemi uygulanmış ancak üzerinde tam bir uzlaşının sağlandığı bir seçim modelinin uygulandığı söylenemez. Çalışma sonucunda Türkiye için halen tartışmalı olan seçim sistemine çözüm olabilecek öneriler sunulacaktır.

Anahtar Sözcükler

Demokrasi, Seçimler, Seçim Sistemleri, Seçim Barajı

ABSTRACT

KAYAALP, Haydar Çağrı. A Proposal of a New Model of Electoral System for Turkish Republic, Master Thesis, Ankara, 2020.

It could be understood that it is a political regime which the people have absolute sovereignty and the governing authority held directly by public itself or through elected representatives, when the democracy term is told. The progressed democracy through history appears like the most ideal governing system among others when we viewed from this aspect. It is not so possible that the people govern themselves in modern conditions. Otherwise it is more plausible to govern the public by elected representatives. As attachment this perspective underlies the principles of representative democracy. On the other hand it is not meant to be democratic that a country holds elections. Elections have to be held regularly, fair, free, and in accordance with democratic standarts. Electoral Systems are used for transforming the votes of the public into the proper seat distribution of representatives in the parliament. One of the following principles overbalances “Equilibrium in Representation” and “Stability in Governing” when we consider with electoral systems. The systems which the equilibrium in representation is dominant factor is called as proportional representation, otherwise the system which the stability in governing is dominant factor is called as majority system. The countries that want to implement those two principle equally has developped hybrid systems. We can not claim that is has been implemented an absolutely conclusive electoral system though so many different electoral system had been tried in Turkish Republic. Some proposals which could be an alternative solution fort he controversial electoral system of Turkish Republic will be presented at the end of article.

Keyword

Democracy, Elections, Electoral Systems, Election Threshold

TEŐEKKÖR

Bu çalışmanın hazırlanmasında bilgilerini, tecrübelerini ve değerli zamanını esirgemeyerek bana her fırsatta yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Halil İbrahim Ülker'e ve bana her fırsatta destek olan başta ailem olmak üzere çalışma sırasında desteğini esirgemeyen dostum Ali Kiriktaő'a ve arkadaşlarıma teőekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Literatür Taraması	2
1.2. Araştırmanın Konusu	6
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	6
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Yöntem	7
1.6. Problemler	7
1.7. Alt Problemler	7
2. DEMOKRASİ VE SEÇİM	9
2.1. Demokrasi Kavramı	9
2.1.1. Egemenliğin kullanılması açısından demokrasi türleri.....	10
2.1.1.1. Doğrudan demokrasi.....	10
2.1.1.2. Yarı doğrudan demokrasi	11
2.1.1.3. Temsili demokrasi	12
2.1.1.3.1. Temsil.....	13
2.1.1.3.2. Emredici vekâlet sistemi	15
2.1.1.3.3. Temsili vekâlet sistemi.....	16
2.1.2. Seçim kavramı	17
2.1.2.1. Demokratik sistemlerde seçim kavramının önemi	18
2.1.2.2. Seçimlerin demokratik olmasının şartları ve amacı	19
2.1.2.3. Seçim hukukunun temel ilkeleri	20
2.1.2.3.1. Genel oy ilkesi	21
2.1.2.3.2. Eşit oy ilkesi.....	22
2.1.2.3.3. Serbestlik ilkesi	22

2.1.2.3.4. İsteğe bağlı oy- zorunlu oy ilkesi	23
2.1.2.3.5. Gizli oy- açık sayım ve döküm ilkesi.....	23
2.1.2.3.6. Doğrudan oy ilkesi	24
2.1.2.3.7. Bireysel oy-kişisel oy ilkesi	25
2.1.2.3.8. Seçim uyumsuzluklarının yargısal çözümü ilkesi.....	25
3. GENEL OLARAK SEÇİM SİSTEMLERİ	27
3.1. Seçim Sistemleri	27
3.1.1. Seçim sistemlerine genel bir bakış.....	28
3.1.1.1. Çoğunluk sistemi	29
3.1.1.1.1. Dar bölge sistemi	29
3.1.1.1.2. Mutlak çoğunluk sistemi	31
3.1.1.1.3. Listeli çoğunluk sistemi	33
3.1.1.1.4. Tercihli tek turlu çoğunluk sistemi (alternatif oy)	34
3.1.1.2. Nispi temsil sistemi	35
3.1.1.2.1. Listeli nispi temsil sistemleri	36
3.1.1.2.1.1. Tam nispi temsil sistemleri	36
3.1.1.2.1.1.1. Nisbi temsilin saf şekli (ulusal seçim kotası).....	37
3.1.1.2.1.1.2. Milli bakiye (ulusal artık) sistemi	38
3.1.1.2.1.1.3. Değişmez tek sayılı ulusal artık	40
3.1.1.2.2. Yaklaştırmalı nispi temsil sistemi	40
3.1.1.2.2.1. En büyük artık yöntemi.....	41
3.1.1.2.2.2. En yüksek ortalama yöntemi.....	42
3.1.1.2.2.3. d'Hondt yöntemi	43
3.1.1.2.2.4. Sainte-Lague yöntemi	45
3.1.1.2.3. Nispi seçim sistemlerinde baraj uygulaması.....	46
3.1.1.2.4. Çevre barajı	46
3.1.1.2.4.1. Çevre seçim sayılı (basit seçim sayılı) baraj	47
3.1.1.2.4.2. Yüzde oranlı baraj.....	47

3.1.1.2.4.3. Onda oranlı baraj.....	47
3.1.1.2.5. Ülke barajı.....	48
3.1.1.2.6. Devredilebilir tek oy (hare sistemi)	48
3.1.1.3. Karma (paralel) seçim sistemleri.....	49
3.1.1.3.1. Sınırlı oy sistemi	50
3.1.1.3.2. Devredilmez (aktarılmaz) tek oy sistemi	50
3.1.1.3.3. Yığmalı oy sistemi	51
4. TÜRKİYE'DE UYGULANAN SEÇİM SİSTEMLERİ	53
4.1. Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemlerine Genel Bir Bakış.....	53
4.1.1. 1946-1960 çok partili siyasal hayat ve çoğunluk seçim sistemleri.....	54
4.1.1.1. 1946 genel seçimleri.....	54
4.1.1.2. 1950 genel seçimleri.....	56
4.1.1.3. 1954 genel seçimleri.....	58
4.1.1.4. 1957 genel seçimleri.....	60
4.1.2. 1960-1980 Nispi Seçim Sistemi Uygulamaları	61
4.1.2.1. 1961 anayasası dönemi.....	61
4.1.2.1.1. 1961 genel seçimleri	61
4.1.2.1.2. 1965 genel seçimleri	67
4.1.2.1.3. 1969 genel seçimleri	69
4.1.2.1.4. 1973 genel seçimleri	70
4.1.2.1.5. 1977 genel seçimleri	73
4.1.3. 1980'den günümüze uygulanan seçim sistemleri	74
4.1.3.1. 1982 anayasası dönemi.....	74
4.1.3.1.1. 1983 genel seçimleri	74
4.1.3.1.2. 1987 genel seçimleri	77
4.1.3.1.3. 1991 genel seçimleri	78
4.1.3.1.4. 1995 genel seçimleri	81
4.1.3.1.5. 1999 genel seçimleri	83
4.1.3.1.6. 2002 genel seçimleri	85
4.1.3.1.7. 2007 genel seçimleri	87
4.1.3.1.8. 2011 genel seçimleri	88
4.1.3.1.9. 2015 genel seçimleri	90

4.1.3.1.10. 24 haziran 2018 genel seçimleri.....	93
4.1.4. 1946-2018 yılları arasındaki milletvekili seçimlerinin genel değerlendirmesi	97
5. TÜRKİYE İÇİN YENİ BİR MODEL ÖNERİSİ	103
5.1. Seçim Sistemi Modeli Önerisi	103
6. SONUÇ.....	107
6.1. Problem Başlıklarının Değerlendirilmesi	111
6.2. Öneriler	115
KAYNAKÇA	117
ÖZGEÇMİŞ.....	137

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
Akt.	: Aktaran
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
AP*	: Anadolu Partisi
ATP	: Aydınlık Türkiye Partisi
BBP	: Büyük Birlik Partisi
Bkz.	: Bakınız
BP	: Barış Partisi
CGP	: Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
Çev.	: Çeviren
DBP	: Demokrasi ve Barış Partisi
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DEPAR	: Değişen Türkiye Partisi
DP	: Demokrat Parti
DP*	: Demokratik Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
Dü.	: Düzenleyen
DYP	: Doğru Yol Partisi
DTP	: Demokrat Türkiye Partisi
EMEP	: Emek Partisi
FP	: Fazilet Partisi
GP*	: Genç Parti
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HAK-PAR	: Hak ve Özgürlükler Partisi
HAS PARTİ	: Halkın Sesi Partisi

HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HEPAR	: Hak ve Eşitlik Partisi
HKP	: Halkın Kurtuluş Partisi
HP	: Halkçı Parti
HP*	: Hürriyet Partisi
HÜDA-PAR	: Hür Dava Partisi
HYP	: Halkın Yükselişi Partisi
IDP	: Islahatçı Demokrasi Partisi
İP	: İşçi Partisi
KP	: Köylü Partisi
LDP	: Liberal Demokrat Parti
MÇP	: Milliyetçi Çalışma Partisi
Md.	: Madde
MP	: Millet Partisi
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Partisi
MEP	: Merkez Parti
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
MMP	: Milliyetçi ve Muhafazakâr Parti
MSP	: Milli Selamet Partisi
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
RP	: Refah Partisi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
SP	: Sosyalist Parti
SP*	: Saadet Partisi
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SİP	: Sosyalist İktidar Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBP	: Türkiye Birlik Partisi
TESAV	: Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı

TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TP	: Türk Parti
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
Vb.	: Ve benzeri
VP	: Vatan Partisi
Vs.	: Vesaire
YP	: Yurt Partisi
YP*	: Yeni Parti
YDH	: Yeni Demokrasi Hareketi
YDP	: Yeniden Doğuş Partisi
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
Yy.	: Yüzyıl
-	: Bilgi Yoktur

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: En Yüksek Ortalama Yönteminin Hesaplanması	43
Tablo 2: D'Hondt Sistemine Göre Milletvekilliği Dağılımının Hesaplanması.....	44
Tablo 3: Sainte-Lague Sistemine Göre Milletvekili Dağılımının Hesaplanması.....	45
Tablo 4: 1950 Genel Seçim Sonuçları	57
Tablo 5: 1954 Seçim Sonuçları	59
Tablo 6: 1957 Seçim Sonuçları	60
Tablo 7: 1961 Seçim Sonuçları	66
Tablo 8: 1965 Seçim Sonuçları	68
Tablo 9: 1969 Seçim Sonuçları	69
Tablo 10: 1973 Seçim Sonuçları	72
Tablo 11: 1977 Seçim Sonuçları	73
Tablo 12: 1983 Seçim Sonuçları	76
Tablo 13: 1987 Seçim Sonuçları	78
Tablo 14: 1991 Seçim Sonuçları	80
Tablo 15: 1995 Seçim Sonuçları	82
Tablo 16: 1999 Seçim Sonuçları	84
Tablo 17: 2002 Seçim Sonuçları	85
Tablo 18: 2007 Seçim Sonuçları	87
Tablo 19: 2011 Seçim Sonuçları	89
Tablo 20: 7 Haziran 2015 Seçim Sonuçları	90
Tablo 21: 1 Kasım 2015 Seçim Sonuçları.....	92
Tablo 22: Anayasa Değişikliğinin Karşılaştırılması	94
Tablo 23: 24 Haziran 2018 Seçim Sonuçları	96
Tablo 24: Yıllara Göre Kayıtlı Seçmen Sayıları	98
Tablo 25: Yıllara Göre Seçimlere Katılım ve Temsil Oranı	99
Tablo 26: Yıllara Göre Seçimleri Kazanan Partilerin Oy Oranları ve Sandalye Dağılımı	100
Tablo 27: 1946-2018 Uygulanan Seçim Sistemleri	103
Tablo 28: İttifak Sistemlerinin Avantaj ve Dezavantajlarının Karşılaştırılması.....	113

1. GİRİŞ

Seçim, bir ülkede halkın, ülkeyi yönetecek olanları belirlemesi ile sonuçlanan, usuller, hukuki ve maddi işlemler bütünüdür (Cotteret ve Emeri, 1975, s. 9). Temsil ilkesinin bir sonucu olarak seçim mekanizması uygulanmaktadır.

Seçim sistemleri; egemenliğin kaynağı olan halk tarafından belirli süre için kendileri adına ülkeyi yönetecek kişilerin nasıl seçileceğini, verilen oyların nasıl bir dağılım göstereceğini belirlemek için kullanılır. Bunun için belirlenen esaslar her ülkenin kendi seçim yasası ile düzenlenmekte ve uygulanmaktadır. Bugüne kadar her ülke tarafından birçok farklı seçim sistemi denemesi yapılmıştır. Bu seçim sistemleri “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ilkeleri çerçevesi etrafında gelişim göstermiştir. Bazı seçim sistemlerinde temsilde adalet sistemi baskın unsur olarak karşımıza çıkmaktayken, bazılarında ise yönetimde istikrar ilkesi baskın unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem “temsilde adalet” hem de “yönetimde istikrar” ilkelerini bir arada uygulamak isteyen ülkeler tarafından karma seçim sistemleri geliştirilmiştir.

Demokratik olarak gelişen ülkeler, kendilerine en uygun seçim sistemlerini tarihsel süreç içerisinde geliştirmişler veya uygulanmakta olan seçim sistemlerini örnek alarak kendi ülkelerine göre uyarlamışlardır. Gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkeler ise halen seçimler ve seçim sistemleri üzerine tartışmakta ve kendileri için en uygun seçim sistemini bulmaya çalışmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan ülkemizde her seçim döneminde bu tartışmaların sürdüğünü görmekteyiz. Günümüze kadar birçok sistem denenmiş ancak üzerinde tam bir uzlaşma sağlanamamıştır.

Türkiye’de özellikle 1980’den sonra ve öncesinde yaşanan koalisyon hükümetleri dönemleri seçim sisteminin önemini ortaya koymaktadır. Yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ülkemizi her anlamda olumsuz etkilemekte seçimlerin ve seçim sistemlerinin önemini ortaya koymaktadır. 2002 sonrası özellikle tek partinin iktidar da olması siyasi istikrar anlamında önem taşımaktadır. Bununla birlikte seçimlerdeki baraj sistemi temsil açısından sorun teşkil etmektedir. Ayrıca her seçim döneminde yaşanan seçim güvenliği tartışmaları günümüzde halen yaşanmaktadır. Çalışmanın

sonucunda Türkiye için yeni bir seçim sistemi önerisinde bulunulması ve görülen sorunlarla ilgili çözüm önerileri sunulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde vazgeçilmez bir unsur olan demokrasi kavramına değinilmiştir. Demokrasi kavramının zaman içerisindeki gelişimi ve zaman içinde geçirdiği değişimden bahsedilmiştir. Bölümün sonunda demokrasi ve seçimlerin birbiri ile bağlantısı kurularak konu bütünlüğü sağlanmıştır. İkinci bölümde; seçim sistemleri “çoğunluk”, “nispi temsil” ve “karma seçim” sistemleri olarak üç ana başlık ve alt başlıklara ayrılarak anlatılmıştır. Her bir seçim sistemi türünün çeşitlerine mümkün olduğunca değinilmeye çalışılmıştır. Bu türler anlatılırken her bir başlığın altında avantajlı ve dezavantajlı yönlerine değinilmiştir. Bu bölümde işlenen sistemler örneklendirilerek sistemlerin tam olarak anlaşılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’nin çok partili hayata geçmiş olduğu 1946 seçimlerinden 24 Haziran 2018 yılında gerçekleştirilen genel seçimlere kadar uygulanmış seçim sistemleri ve yaşanan sorunlar ele alınmıştır. Seçim sonuçları tablolastırılarak bunun üzerinden daha rahat yorum yapılması sağlanmıştır. Uygulanan sistemler ve seçim sonuçları her bir başlık altında kısaca değerlendirilmiştir. Son bölümde ise siyasetin gündeminden hiçbir dönemde düşmeyen ve tartışılan seçim sistemi ile ilgili uygulanabilir yeni bir model önerisinde bulunulmuştur. Model önerisi ile Sonuç ve Değerlendirme kısmında çalışma sonucunda varılan bulgular değerlendirilmiş ve problem başlıkları tartışılmıştır.

1.1. Literatür Taraması

Altan (1998) “1973 Sonrasında Türkiye’de yapılan Genel Seçimlerin Değişik Seçim Sistemleriyle Değerlendirilmesi “İktidar Senaryoculuğu”” başlıklı çalışmada seçimler, seçim sistemleri ve uygulamalarına yer vermiş ve ülkemizde bu seçim sistemlerinin ne derece uygulama alanı bulabildiğini açıklamaya çalışmıştır. Çalışmasında 1973-1995 arasında uygulanan 6 seçim dönemini irdelemiş ve yeni seçim yöntemleri geliştirerek, bu 6 seçim üzerinde bir simülasyon çalışması yaparak

hangi seçim yönteminin ülkemiz için daha uygun olabileceğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Yıldırım (2001) “Milli Egemenlik Kavramı ve Türkiye’de Seçim Sistemleri” başlıklı çalışmasında diğer çalışmalardan farklı olarak milli egemenlik kavramı ile seçim sistemlerinin özellikleri aktararak, seçim sistemlerinin milli egemenliği yansıtabilmesi üzerindeki rolü Türkiye açısından değerlendirilmiştir. Çalışmasının ilk kısmında milli egemenlik kavramı açıklanarak ülkemizde milli egemenlik kavramının gelişimi anlatılmıştır. İkinci bölümde seçim kavramı tanımlanarak seçimler ile egemenlik arasındaki ilişki anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde seçim sistemi kavramı tanımlanarak, sistemin çeşitleri dört kategori de incelenmiştir. Son bölümde ise Türkiye’deki seçimler uygulanan seçim sistemi modellerine göre dönemlere ayrılarak anlatılmış ve Avrupa Birliği ile çeşitli ülkelerde uygulanan seçim modellerine de değinilmiştir.

Özgül (2002) “Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye’deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi” başlıklı çalışmasında seçim sistemlerini ve Türkiye’deki seçimleri, seçim sistemleri bakımından incelemiştir. Çalışmasının ilk bölümünde demokrasi ve seçimler arasındaki ilişki ile ilgili kavramlara değinmiş, daha sonra seçimlerin demokratik olması için gerekli olan ilkeler ve seçim sistemleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde işlemiştir. Çalışma da seçimler 1877’den 1999 seçimlerine kadar Türkiye’deki seçimler incelenmiş ve son bölümde ulaşılan sonuçlar dahilinde yeni bir model önerisinde bulunulmuştur.

Yılmaz (2004) “Seçim Sistemleri ve Türkiye” başlıklı çalışmasında Türkiye’nin içinde bulunduğu şartları göz önünde bulundurarak ve seçim sistemlerinin siyasi alana etkilerini de dikkate alarak, Türkiye için en uygun seçim sisteminin nasıl olması ve hangi unsurları içerinde bulundurması gerektiğini değerlendirmiştir. Çalışma dört bölümden oluşturulmuş ve ilk bölümde demokrasi ve demokrasi çeşitleri anlatılmış bölüm sonunda seçimlerle olan ilişkisi ele alınmıştır. Daha sonra seçim sistemleri anlatılarak; Türkiye’deki seçimler 1946’dan 2002 seçimlerine kadar olan bölüm çalışma da incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye için en uygun seçim sisteminin nasıl olması gerektiği üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Gültekin (2006) “Temsilde Adalet İlkesi Bakımından Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri” başlıklı çalışmasında Türkiye’deki dönemler itibarıyla seçim sistemi arayışları incelenerek, bu uğraşlar sonucunda yapılan tercihlerin siyasal yaşamı etkileyen olumlu ve olumsuz durumlar açıklanmıştır. Böylelikle uygulanan seçim sistemi modellerinin Türkiye’de ne derece temsilde adalet ilkesini sağlayabildiği ve uygulanan modellerin mecliste temsilde adaleti sağlayıp sağlayamadığı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde demokrasi ve temsil ilişkisi ele alınmış, daha sonra temsilde adalet ilkesi bağlamında seçim ve seçim sistemleri aktarılmıştır. Üçüncü bölümde Türkiye’de gerçekleştirilen seçimler dönemler halinde Cumhuriyet öncesi dönem, Mili Mücadele dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak ayrılarak seçim sonuçları ve etkileri belirtilmiştir.

Bingöl (2007) “Yüksek Seçim Kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu Kararlarının Demokratik Seçime Etkileri” başlıklı çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde demokrasi kavramı oldukça detaylı bir şekilde incelenerek, demokrasi teorileri ve demokrasinin temel ilkeleri gibi başlıklara yer verilmiştir. İkinci bölümde Yüksek Seçim Kurulu’nun tarihsel süreci, yapısı, görev ve yetkileri gibi başlıkların analizi yapılarak Kurulun seçimlerin demokratikliğini etkilediği düşünülen bazı kararları tahlil edilmeye çalışılmış. Son bölümde ise tahlil edilen kararlar sonucunda Kurulun demokratik seçimlere olan etkileri değerlendirilmiştir.

Erdoğan A. (2007) “Türkiye’de Seçim Sistemleri ve Türk Siyasi Yapısına Etkileri (1923-1980)” başlıklı çalışmasında Türkiye’de 1923-1980 arasında uygulanan seçim sistemleri ve seçim sistemlerindeki değişiklikler ele alınarak sonuçları değerlendirilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde demokrasi, temsil ve temsil eden ile temsil edilen arasındaki ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra seçim ve seçim sistemi kavramları açıklanmış; seçim sistemlerinin teknik unsurları (seçim bölgelerinin belirlenmesi, adaylık ve oylama şekilleri vs.) başlıkları incelenmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye’deki 1923-1980 arasında uygulanan seçim sistemleri incelenmiş ve sonuçları değerlendirilmiştir. Son bölümde ise seçim sistemlerini değiştirme çabaları, amaçları ve bunların sonuçları örnekler üzerinden değerlendirilmiştir.

Aydın (2008) “1982 Anayasası Sonrası Siyasal Partiler ve Seçim Sistemi” başlıklı çalışmasının ilk bölümünde siyasal partiler kavramına, gelişimine, türlerine ve özelliklerine yer verilerek 1982 Anayasası’nda siyasal partilere verilen önem üzerinde kısaca yer verilmiştir. İkinci bölümde seçim kavramı ve belli başlı seçim sistemleri ile özellikleri incelenmiş; üçüncü bölümde ise seçim sistemlerinin siyasal partiler üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Ayrıca çalışma da Türkiye için uygun seçim sistemleri önerileri üzerinde yapılan değerlendirmelere de yer verilmiştir.

Yiğitbaş (2009) “Seçim Sistemlerinin Siyasal Kurumlar Üzerine Etkisi ve Türkiye Değerlendirmesi” başlıklı çalışmasında demokrasi, siyasal temsil ve seçim kavramları üzerinde durmuştur. Daha sonra seçim sistemleri ayrıntılı bir şekilde incelenerek “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ilkesi açısından tartışılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise tezin ana teması olan seçim sistemlerinin siyasal sistemler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Daha sonra Türkiye’deki mevcut seçim sistemi ve daha önceki seçimleri Cumhuriyet dönemiyle sınırlı olarak aktarılmıştır.

Aydoğdu (2015) “Seçim Sistemleri ve Türkiye” başlıklı çalışmasının ilk bölümünde demokrasi kavramı ve gelişimi, türleri gibi başlıklara yer vermiş, temsil kavramına da değinerek seçimlerle olan ilişkisi kurulmuştur. İkinci bölümde seçim sistemleri üç başlık altında anlatılmış; her sistemin avantaj ve dezavantajlarına yer verilmiştir. Çalışma da Osmanlı’nın son yüzyılından başlayarak Cumhuriyet dönemi boyunca şimdiye kadar yapılan tüm seçimler incelenmiş ve çalışma sonucunda yeni bir seçim sistemi önerisinde bulunulmuştur.

Haytoğlu (2017) “Karşılaştırmalı Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi” başlıklı çalışmasının ilk bölümünde demokrasi kavramı hem teorik olarak hem de uygulamadaki görünümü bakımından incelenmiştir. Daha sonra seçim sistemleri ayrıntılı bir biçimde aktarılmış ve buradaki veriler ışığında Türkiye için bir seçim sistemi modeli önerisinin zemini oluşturulmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ise çeşitli ülkelerin seçim sistemi modellerine yer verilerek karşılaştırmalarda bulunulmuştur. Çalışma da ülkemizdeki seçim sistemlerinin tarihsel gelişimi ve bugün için nasıl bir seçim sistemi modelinin uygun olabileceği tartışılmıştır. Son bölümde ise Türkiye için seçim modeli önerisinde bulunulmuştur.

1.2. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusunu Seçim Sistemleri oluşturmaktadır. Çalışmada günümüzde vazgeçilmez bir unsur olan demokrasi konusu temsil konusu ile ele alınarak seçimlerle olan bağlantı sağlanmıştır. Seçim sistemi modellerine olabildiğince geniş ölçüde yer verilerek her modelin ayrı ayrı avantajlı ve dezavantajlı yönleri örnekleriyle birlikte irdelenmiştir. Çalışma da Türkiye'deki seçimler ve uygulanan modeller 1946'dan itibaren anlatılmaya çalışarak seçim sonuçları üzerinden değerlendirmelerde bulunulmuştur. Son bölümde ise her dönem tartışılan seçim sistemleri göz önünde bulundurularak Türkiye için yeni bir model önerisinde bulunulması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Literatüre bakıldığında seçim sistemlerindeki tartışmalı durumu görebilmekteyiz. Türkiye'de her seçim döneminde seçim sistemine dair değişikliklerde gündeme gelmektedir. Bu durum ülkemiz açısından henüz oturmuş bir sistemin mevcut olmadığı gerçeğini göstermektedir. Bu açıdan çalışma sonucunda incelenen seçim sistemleri doğrultusunda önerilecek seçim sistemi modeli/modelleri çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonucunda Türkiye için yeni bir seçim sistemi önerisinde bulunulması ve görülen sorunlarla ilgili çözüm önerileri sunulması amaçlanmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sınırlılığı; tüm seçim sistemlerinin zaman kısıtı sebebiyle hepsinin incelenemeyecek olmasıdır. Çalışma da seçim sistemlerinin tercih edilme sebeplerinden daha çok sonuçları bağlamında inceleme de bulunulacaktır. Önerilen/uygulanan birçok seçim sistemi modeli olmasına karşın bunlar kesin doğru uygulanmalı veya kesin hatalı gibi bir yargıya varmakta yanıltıcı olacaktır. Çalışma da ayrıca çok partili hayata geçmeden önceki sistemler ele alınmayacaktır. Çalışmanın bir başka sınırlılığı ise Türkçe kaynaklardan yararlanılacak olmasıdır. Ayrıca çalışma

da 24 Haziran 2018'den sonra gerçekleşecek olan genel seçimler de incelenemeyecektir.

1.5. Yöntem

Nitel araştırma yaklaşımlarından doküman analizi yöntemi kullanılacaktır. Çalışma da kitaplar, yüksek lisans ve doktora tezleri, makaleler, gazete yazıları ile kanunlardan yararlanılacaktır.

1.6. Problemler

Türkiye'de 1946'dan günümüze seçim sistemleri, seçim dönemlerinde özellikle temsil konusunda sorunlara ve aksaklıklara sebep olmaktadır. Bu sorun ve aksaklıkları ortadan kaldırmak için hangi seçim sistemi modelinin uygulanması doğru olur/olabilir?

1.7. Alt Problemler

Uygulanan seçim sistemleri üzerinde tam bir uzlaşma sağlanamamasının nedenleri nelerdir?

Türkiye'de 1980'den beri uygulanan %10 barajlı d'Hondt sisteminin sandalye dağılımını nasıl etkilemektedir?

Türkiye'de şu anda (2019) uygulanmakta olan ittifak sisteminin avantaj ve dezavantajları nelerdir?

Türkiye'de barajın kaldırılması durumunda görece küçük partilerin sandalye kazanma şansı var mıdır? Eğer varsa bu durum istikrarsızlık problemine neden olur mu?

Temsilde adalet ilkesinin sağlanabilmesi için hangi seçim çevresi modelinin tercih edilmesi daha doğru olur/olabilir? Tercih edilen modelin varsa dezavantajlı yanlarını gidermek için neler yapılmalıdır?

Seçimlerin demokratik olmasını etkileyen unsurlar nelerdir?

2. DEMOKRASİ VE SEÇİM

2.1. Demokrasi Kavramı

Yaklaşık olarak 2500 yıllık bir tarihi olan demokrasi kavramı (Erdoğan M. , Anayasal Demokrasi, 2017, s. 237), 21.yy. dünyasında ideal bir yönetim şekli olarak kabul edilmektedir. Bilir (2001) (akt. Yılmaz, 2004), çalışmasında günümüzde var olan ülkelerin kendi siyasal rejimlerini demokrasi olarak tanımladıklarını ifade etmektedir. Ancak Antik Yunan da ortaya çıkan bu kavram farklı zamanlarda, farklı şekillerde anlamlandırılmış ve dolayısıyla ortak net bir tanım yapılamamıştır. Her ne kadar toplum/ülke kendi siyasal rejimini demokrasi olduğunu savunsa da bakıldığında hepsinin demokrasi kavramından farklı anlamlar çıkardığını söylemek gerekir.

Demokrasi kavramından herkesin farklı anlamlar çıkarmasının nedeni aslında insanların demokrasiyi iyi bir siyasal rejim olarak görmeleri ve bu sistemi de sırf onay verdikleri için demokrasi deme eğilimi içerisindedirler. Demokrasinin en bilinen tanımı Abraham Lincoln 'ün yapmış olduğu "halkın halk tarafından, halk için yönetimidir". Bu tanımlamadan yola çıkarak demokrasinin aslında halkın iktidarı olduğu yürütülen siyasetin halk tarafından tayin edildiği anlamı çıkarılmaktadır. Çıkarılan bu anlam demokrasiyi güçsüz bir diktatörlükten ayırmaktadır (Erdoğan, 2017, ss. 238-241). Bir başka ifadeyle "demokrasi, bireylerin bir yarışma sonunda, halkoyu ile iktidara geldiği siyasal karar alma mekanizmasıdır" (Beetham, Demokrasi ve İnsan Hakları, 2014, s. 21). Demokrasi kavramının halkın denetimi ve hakların eşitliği gibi birbirini tamamlayan ilkeleri barındırması gerekir. Herhangi bir alanda karar alırken bu iki ilkenin gerçekleştiği oranda demokrasiden bahsetmek mümkün olacaktır (Beetham ve Boyle, Demokrasinin Temelleri, 2005, s. 1).

Demokrasi rejimi uygulanırken ülkeden ülkeye değişen özellikleri olmakla birlikte rejime demokrasi denilebilmesi için vazgeçilmez olmazsa olmaz bazı unsurlar söz konusudur. Bu unsurların en önemlileri, serbest seçimlerin yapılması, istediği gibi örgütlenmiş siyasi partilerin aynı şartlar altında yürütebildikleri iktidar yarışları ve ülke vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklere sahip olması ve bu hakların hukuki güvence altına alınmış olması gerekmektedir (Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 2017, s. 89).

Demokrasinin gerçekte anlamda kullanılması batı toplumlarında 18. yy. sonlarına doğru devrimci değişimlerden kaynaklanmıştır (Huntington, 2011, s. 17). Demokrasiler egemenliğin halka ait olması temel olarak kabul edilen bir görüş olmakla birlikte, halkın bu yetkilerini kullanma biçimleri farklılıklar arz etmektedir. Tarihsel süreçte bu anlayış doğrultusunda demokrasinin üç değişik uygulama biçimi ortaya çıkmıştır.

2.1.1. Egemenliğin kullanılması açısından demokrasi türleri

2.1.1.1. Doğrudan demokrasi

Egemenliği halkın arada temsilci olmaksızın doğrudan doğruya kullandığı demokrasi türüdür. Doğrudan demokrasi sisteminde devletin alması gereken tüm kararlar, vatandaşlar tarafından doğrudan arada herhangi bir aracı veya temsilci olmaksızın alınır. Doğrudan demokrasi anlayışı halkın halk tarafından yönetilmesini öngörmektedir. Dolayısıyla bu sistem, ideal demokrasi anlayışına en yakın olanıdır (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 107).

Doğrudan demokrasi, “halk egemenliği ilkesine” dayanmaktadır. Bu ilkeye göre toplum bir bütün olarak ele alınmaktadır. Toplum kendi içerisinde bireylere ayrılmakta ve iktidar bu bireyler arasında paylaşılmaktadır. Alınacak olan kararlar iktidarın bir parçası konumundaki bireylerin çoğunluğu ile alınmaktadır. Egemenlik, halka ait olması nedeniyle ayrı bir hukuki varlığa sahip değildir ve bireylerin iradelerinin toplamından oluşur (Gözübüyük, 2013, ss. 72-74).

Halk egemenliği ilkesi teorik olarak Rousseau'nun “sosyal sözleşmesi” doktrinine ve bu doktrinde savunarak arkasında durduğu “egemenliğin devredilmezliği” ilkesine dayandırmaktadır. Rousseau'ya göre; egemenlik hem devredilemez hem de temsil edilemez. Buradan yola çıkarak halk egemenliği teorisinin temsili demokrasiyi reddettiği; yerine doğrudan demokrasi anlayışını savunduğu söylenebilir (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 108).

Doğrudan demokrasi uygulamasının ilk örneğine Antik Yunan sitelerinde rastlamak mümkündür. Burada Ekklesia denilen bir çeşit halk meclisi söz konusudur.

Antik Yunan da vatandaş kavramı daha dar kapsamlı tanımlandığı için bu durum herkesin alınan kararlara katılmasına imkan sağlamıştır. Bu nedenle doğrudan demokrasi modelinin Antik Yunan sitelerinde uygulanması kolaylaşmıştır (Altan, 1998).

Doğrudan demokrasi uygulaması günümüzde (2012) sadece İsviçre kanton ve yarım kantonunda uygulanmaktadır. Burada kararlar, “Landsgemeinde” adı verilen halk meclislerince alınır. Bu halk meclisi kantondaki halkın yılda bir defa toplanmasıyla oluşur (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 107).

Doğrudan demokrasi anlayışı sanıldığı gibi her daim iyi veya her durumda temsili demokrasi anlayışından çok daha üstün sonuçları olan bir model değildir. Aslında burada yaşanan temel sıkıntı doğrudan demokrasinin “katılım” unsuruna temsili demokrasiye göre çok daha fazla anlam yüklemesidir. Bu durum “katılım” kavramının kendi biçim ve içeriğinden kaynaklanmaktadır (Yayla, Siyaset Teorisine Giriş, 2012, s. 255).

2.1.1.2. Yarı doğrudan demokrasi

Antik Yunanda uygulanan doğrudan demokrasi zamanla nüfusun artması nedeniyle uygulanamaz duruma gelmiş ve bu durum “Yarı Doğrudan Demokrasinin” uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Daha önce yöneticiler kura ile belirlenirken yarı doğrudan demokrasiyle birlikte artık seçimler yapılmaya başlanmıştır. Atina’da vatandaşlar servetlerine göre dört sınıfa ayrılmışlardır ve her sınıftan 125’er kişi seçilerek 500 kişilik bir meclis oluşturulmuştur (Altan, 1998). Zamanla yarı doğrudan demokrasi sisteminin yerini temsili demokrasi almıştır.

Yarı doğrudan demokrasi, egemenliğin kullanılmasının halk ve temsilcilerinin paydaş olduğu demokrasi tipidir (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 111). Doğrudan demokrasi ve temsili demokrasinin birleşimi olan bu sistemde hem temsil sistemi uygulanmakta hem de halka bizzat karışma olanağı sunmaktadır (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 76). Halka da bazı durumlarda katılma olanağı sağladığı için “yarı doğrudan demokrasi” kavramı yerine “yarı temsili demokrasi” kavramının kullanılması da mümkündür (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 111). Sezen

(1994) (akt. Yılmaz, 2004) çalışmasında bu modeldeki yönetimlerde; meclisin etkinliğinin derecesi arttıkça milli egemenlik anlayışına, seçmenin etkinliğinin derecesi arttıkça halk egemenliği anlayışına yaklaştığını ifade etmiştir.

Yarı doğrudan demokrasi modelinde uygulanan yöntemlerle halk egemenliğin kullanılmasına bizzat katılır. Bu yöntemlerden en bilineni “referandum” kısaca meclis tarafından onaylanmış veya onaylanacak olan kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır. “Halk vetosu” ise mecliste kabul edilen kanun teklifinin halkın isteği doğrultusunda düzenlenen referandum sonucu iptal edilmesi şeklinde tanımlanabilir. Üçüncü bir yöntem ise “Halk teşebbüsü” adı verilen sistemdir. “Halk teşebbüsü” meclisin çıkarmak istemediği ancak belli sayıda seçmenin imzasıyla belli konuda kanun yapılmasını istediği yöntemdir. Bu yönteme “halkın kanun teklifi” de denilebilir. Bir diğer yöntem ise halkın çalışmalarından memnun olmadığı temsilciyi görevden almasına imkân veren “temsilcilerin azludur” (Gözler, 2017, ss. 111-115).

2.1.1.3. Temsili demokrasi

Demokrasi yönetimini totaliter ve otoriter yönetimlerden ayıran en önemli nokta yönetimin meşruiyetinin halkın rızasına ve onayına dayanmasıdır. Antik Yunan döneminde sitelerde demokrasi, vatandaşların yönetim aşamasına bizzat katılmalarıyla sağlanıyordu ve o dönem için uygulanabilen bir sistemdi (Akgün, 2007, s. 5). Ancak daha önce de çalışma da belirtildiği gibi zamanla artan nüfus ve bunun sonucunda ortaya çıkan sorunlar bu sistemin uygulanabilirliğini ortadan kaldırmış ve yeni bir sistem arayışı ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başlayan ve halkın kendi seçtiği temsilciler aracılığıyla yönetmesini anlamına gelen temsili demokrasi karşımıza çıkmaktadır (Akgün, 2007, s. 5). Temsili demokrasi anlayışında halk düzenli aralıklarla gerçekleştirilen seçimlerde iktidar olabilmek için yarışan gruplar arasında tercihlerini yaparlar. Halk tarafından seçilen temsilciler, onların adına devleti yönetmekle görevlidir (Karatepe, 2015, s. 184).

Temsili demokrasi “milli egemenlik” ilkesine dayanmaktadır. Bu ilkeye göre egemenlik, bir bütün halinde millete aittir (Teziç, 2016, ss. 280-281). Sezen (2000)

(akt. Aydoğdu, 2015) alışmasında “milletin yalnızca belirli bir dönemde yaşayan halkı değil, geçmiş ve gelecek nesilleri de kapsadığını” ifade etmiştir.

Millet, kendini oluşturan bireylerin dışında, ayrı bir manevi varlığa sahiptir ve kendiliğinden iradesini açıklaması beklenemez. Milletir iradesini açıklama yetkisi ancak milletin seçtiği temsilciler aracılığıyla kullanılabilir. Bu sebeple milli egemenlik ilkesi temsil dışuncesine dayanır.

2.1.1.3.1. Temsil

Bir kimsenin yaptığı işlem kural olarak o işlemi yapan kişi nam ve hesabına hüküm ve sonuç doğurur (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 109). Ancak bazen bu işlemleri kişiler hukuki veya maddi engeller sonucu kendileri yapamayabilirler. Bu gibi bir durumda kişinin yapacağı işlem “temsilci” adı verilen başka bir kişi tarafından gerçekleştirilir (Eren, 2017, s. 441). Sezen (2000) (akt. Aydoğdu, 2015) alışmasında “temsil”, kavramının Arapça bir sözcük olan “misal” sözcüğünden türediğini ifade etmiştir. Temsil kelime anlamı olarak “bir eşyanın, bir şeyin, bir kimsenin, bir başka eşya, şey veya kimse tarafından herhangi bir şekilde canlandırılmasıdır” (Araslı, 1972, s. 10).

Temsil ilk olarak özel hukuk alanında doğmuş, daha sonra da kamu hukuku alanında kullanılmaya başlanmıştır (Karatepe, 2015, s. 184). Temsil kavramı özel hukukta “bir kimsenin, hüküm ve sonuçları başka bir kişinin hukuk alanında doğmak üzere o kişinin ad ve hesabına hukuki işlem yapma yetkisi” olarak tanımlanmaktadır (Eren, 2017, s. 441).

Temsil kamu hukukunda kullanılmaya başlandığı ilk zamanlarda özel hukuktaki anlamıyla kullanılmıştır (Karatepe, 2015, s. 184). Bu kavramın daha sonraları siyasi alanda kullanılmasıyla birlikte karşımıza milletin sahip olduğu egemenlik hakkının, millet adına ve halkın seçeceği kişiler tarafından kullanılması şeklinde çıkar (Araslı, 1972, s. 10).

“Referandum gibi araçlarla halkın yönetime doğrudan doğruya katılmasının mümkün olmadığı temsili sistemlere “saf temsili demokrasi” diyoruz. Anayasa değişikliği hariç olmak üzere Türkiye, federal düzeyde ABD ve yine federal

düzeyde Almanya saf temsili demokrasiye örnek ülkelerdir” (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 108).

Temsil kavramından temel iki sonuç çıkarabiliriz. Birincisi temsilciler yaptıkları işlemler için halkın onayına ihtiyaç duymaz. İkincisi ise temsilcilerin yaptıkları işlemlerin bir başka makam tarafından denetlenmesi mümkün değildir. (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 109). Temsil hukuksal ve siyasal olarak iki biçimde ortaya çıkmaktadır.

Hukuksal temsil

Özel hukuk niteliğindeki temsilde, temsilci ve temsil olunan kişi arasında “vekâlet” adı verilen hukuki bir ilişki söz konusudur (Eren, 2017, s. 456). Bu hukuksal ilişki sınırlarında temsilci, temsil olunan kişinin verdiği talimatları yerine getirmekle sorumlu olup, gerekli işlemleri yapmalıdır (Araslı, 1972, s. 10). Yetki sınırları içerisinde kaldığı sürece temsilcinin yapmış olduğu işlemler tıpkı temsil olunan tarafından yapılmış gibi aynı hukuki sonuçları doğurur (Armaoğlu, 1953, s. 8).

Sezen (2000) (akt. Aydoğdu, 2015) çalışmasında, “temsil olunan kişi dilediği kişiyi temsilci olarak seçmekte serbesttir. Temsilcinin başlıca görevleri ise temsil olunan kişiyi özel ya da kamu hukuku bağlamında korumak, savunmak ve kişisel işlerini yürütmek” olduğunu söylemiştir. Temsilci, yetkisinin sınırlarını aşarak bir işlem yapmış ise, bu işlem ancak temsil olunan kişi tarafından kabul edilmesi halinde geçerli olur. Aksi durumda geçersiz olacaktır. Temsilci, vekâletin ifası sırasında uğradığı zararları temsil olunandan isteyebilir (Türk Borçlar Kanunu, 2011). Temsil olunan temsilcinin yetki sınırlarını aşması durumunda temsilciyi görevinden alabilme yetkisine sahiptir (Karatepe, 2015, s. 184).

Siyasal temsil

Başlangıçta özel hukuk alanında ortaya çıkan temsil kavramının kamu hukukundaki kullanımına Roma İmparatorluğu döneminde rastlanmaktadır. Günümüzde siyasal anlamda kullandığımız temsil, Romalıların “repraesentare”^{*}

* Daha önce olmayan bir şeyin yazılı olarak ortaya konması veya bir soyutlamanın bir objede somut hale getirilmesi (örneğin, insan yüzünde veya bir heykelde cesaretin, hüznün, sevincin vb. duyguların somutlaşması gibi)

sözcüğünden türetilmiştir. O dönemde bu sözcük günümüzdeki temsil kavramından farklı bir durumu anlatmaktaydı. Kelime günümüzdeline benzer anlamda ilk olarak 13. yüzyılda kullanılmıştır (Örs, 2006, s. 2).

Siyasal temsil kavramı kamusal nitelikli egemenlik anlayışıdır. Egemenlik millete aittir ancak günümüz de kalabalık insan toplulukları ve nüfusu milyonlarla ifade edilen ülkelerde, egemenliğin bizzat millet tarafından kullanılması imkânsızdır (Karatepe, 2015, s. 185). Temsili demokrasilerde halk, siyasal kararların alınmasında bizzat yer almaz, bunun yerine belirli aralıklarla seçtiği temsilciler vasıtasıyla katılırlar. Burada söz konusu olan temsil ilişkisi, temsil olunan halk ile halkın seçtiği yönetici konumunda bulunan temsilciler arasında kuruludur (Kızılloluk, 2011, ss. 11-12).

Hukuki temsil anlayışında olduğu gibi siyasal temsil anlayışında da temsil olunan (seçmen) ile temsilci arasında bir vekalet ilişkisi söz konusudur (Araslı, 1972, ss. 11-12). Temsilci ve temsil olunan arasındaki vesayet ilişkisi ya emredici ya da temsili bir nitelikte olabilir.

2.1.1.3.2. Emredici vekâlet sistemi

Emredici vekâlet temsilinde temsilci, yalnızca kendisini seçen seçmenlerin vekilidir. Temsilci yerine getireceği görevler için seçmenlerinden talimat alır ve bu talimatların dışına çıkması mümkün değildir. Buradan temsilcilerin seçmenlerin görüşlerini yansıtan bir aracı, bir alet veya bir delege olduğu sonucunu çıkarabiliriz (Araslı, 1972, s. 12). Emredici vekâlet sisteminin dayandığı esaslar şunlardır (Teziç, 2016, s. 285):

- Seçmenler temsilcinin hukuken dikkate alınması gereken bir programı ve talimatları tespit ederler.
- Belli bir konuda temsilcinin ne yönde davranacağına ilişkin bir talimat yoksa bu takdirde temsilci, seçmenlerin politik düşüncesi ve çıkarları doğrultusunda tutum sergiler.
- Temsilcilerin, yaptıkları faaliyetler ve gördükleri işlerle ilgili olarak, belirli süreler sonunda seçmenlerine hesap vermeleri gerekir.

- Hesap verme sonunda, temsilcinin seçmenlerin talimatlarına uygun davranmadığı ortaya çıkarsa, bunlara karşı hukuki ve cezai sorumluluğu vardır.
- Seçmenler, temsilciyi istedikleri zaman görevden azledebilirler.

Bu sistemde her konuda seçmenin görüşünü almak imkânsızdır ve sonradan ortaya çıkan her konu için seçmenin görüşüne başvurmanın zorluğu, bu sistemin geçerliliğini kaybetmesine yol açmıştır (Araslı, 1972, s. 13). Zaman içerisinde siyasi gelişimlerle birlikte tüm kararlarda vekillerin mutlak olarak serbest olması düşüncesi hâkimiyet kazanmış ve vekillerin tüm seçmenleri temsil etmesi prensibine dayanan “temsili vekâlet” anlayışını kabul görmeye başlamıştır (Tunç, 1999, s. 139).

Günümüzde emredici vekâlet sistemini uygulayan bir ülke bulunmamaktadır. Sistem 1789 Fransız İhtilalinden önce Fransa’daki mecliste çok sıkı bir şekilde uygulama alanı bulmuştur. Eski SSCB’de bu sistemi uygulamıştır. 1977 SSCB Anayasasının 102. maddesine göre, seçmenler milletvekillerine “yazılı talimatlar” verebiliyorlardı. Bugün ABD’de de uygulanan iki dereceli olarak uygulanan başkanlık seçimlerinde ikinci seçmenler emredici vekâlet sistemine göre oylarını kullanmaktadır (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 110).

2.1.1.3.3. Temsili vekâlet sistemi

1789 Fransız ihtilalinden sonra temsili demokrasilerde emredici vekâlet sisteminin yerini temsili vekâlet sistemi almıştır (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 110). Bu sistemde temsilciler, sadece kendilerini seçenlere karşı değil tüm topluma karşı sorumludur. Millet egemenlik hakkının kullanımını vekâletle parlamentoya devrettiği kabul edilir (Karatepe, 2015, s. 185). Temsili vekâlet sisteminde temsilci yönetime ilişkin konularda kendi fikirlerine göre hareket edebilirler, seçmenin fikirlerine bağlılık söz konusu değildir. Bunun sonucunda seçmenlere karşı herhangi bir hukuki sorumlulukları yoktur (Araslı, 1972, s. 13).

Türk Anayasa Hukuku “temsili vekâlet” sistemini benimsemiştir. 1982 Anayasasının 80. maddesine göre: “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler”. Bu anlamda

seçmenlerin yasama dönemi boyunca seçtikleri milletvekillerini azledemeyecekleri ve seçmenlerin milletvekillerini bağlayan talimatlarda bulanamayacağını söyleyebiliriz. Temsili vekâlet anlayışı ilk olarak 1876 tarihli Kanun-u Esasi Anayasasıyla kabul edilmiş olup (Md. 71); daha sonra 1921 (Md. 5/son), 1924 (Md.13/4) ve 1961 (Md.76) Anayasalarında da kabul edilmiştir.

Temsil sistemi, egemenliğin temsil yoluyla kullanılmasının zorunluluk halini aldığı 18. yüzyılın sonlarından itibaren uygulanmaya başlandığı görülmektedir. Milletin sahip olduğu egemenlik hakkı, ister bizzat halk tarafından, isterse de temsilciler aracılığıyla kullanılсын, her iki varsayımda da kişiler iradelerini belirtmek zorundadır (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 88). Temsili rejim denildiğinde akıllara hiç kuşkusuz demokrasinin bir gereği olarak kamu idaresinin yapılanmasına halkın katılımının olması gerektiği gelmektedir. Burada katılım halk tarafından seçimler aracılığıyla gerçekleşmektedir.

2.1.2. Seçim kavramı

Seçim dediğimiz olgu kısaca, bir kişi veya heyetin kendisine sunulan birden fazla seçenek arasından özgür iradesiyle bir tercihte bulunmasını ifade eder (Anayasa Yargısı 5, 1989, s. 8). Kişinin tercihte bulunabilmesi için iki şart vardır ve bu iki şartı birlikte sağlamalıdır. Birincisi kişi tam özgürlüğe sahip olmalıdır, ikincisi ise tercih edebileceği seçeneklerin olması gerekmektedir (Akgün, 2007, s. 5).

Seçim olgusunu siyaset bilimi alanı açısından geniş olarak tanımlamak gerekirse seçim, “siyasal iktidarı belirlemede rol oynayan, yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkiyi düzenleyen ve siyasal iktidara meşruluk kazandıran yöntem” olarak tanımlanabilir (Altan, 1998). Seçimler sadece bir araç olarak görülmemelidir. Seçimler aynı zamanda bir ülkedeki siyasal rejimin niteliğini belirleme ve siyasal sistemin meşruluğunun temelini oluşturması bakımından derin siyasal anlamlar içermektedir (Akgün, 2007, s. 5).

Demokrasilerde “etkin siyasal makamlar” halk tarafından seçimler yoluyla belirlenmelidir. Bu seçimler düzenli aralıklarla yapılmalı ve serbest olmalıdır. Ayrıca seçimlerin anlam kazanabilmesi için birden çok siyasi parti olmalı, bunların seçimlere

katılması gerekir. Birden çok partinin katıldığı, serbest ve düzenli aralıklarla gerçekleştirilen seçimlerde muhalefet partilerinin de seçilme ve iktidar olma şansı olmalıdır. Son olarak temel kamu hakları tanınmalı ve güvence altına alınmış olmalıdır. Tüm bu şartlar demokratik bir seçim için gereklidir. Eğer bu şartlar sağlanamıyorsa orada demokrasiden söz edilemez (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 104).

2.1.2.1. Demokratik sistemlerde seçim kavramının önemi

Çağımızın temsili demokrasi anlayışında halkın yönetime katılımını sağlamanın veya bu amaca yaklaşmanın ilk yolu düzenli aralıklarla gerçekleştirilen özgür ve hilesiz seçimlerle mümkündür. Demokratik sistemlerde egemenlik yetkisinin kaynağı “halka” aittir. Dolayısıyla demokrasilerde halkın bu konudaki irade ve tercihlerini ifade edebilecekleri bir mekanizma gerekmektedir ki bu durum da akıllara ilk gelen seçimlerdir (Erdoğan M. , Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar, 2017, s. 165). Bu sebeple seçimler, temsilcilerin (parlamentarlerin, yöneticilerin) belirlenmesinde kullanılan en mühim araçtır.

İktidarlar seçim yoluyla meşruluk kazanır. Hükümet, yönetme hakkını kullanabilmek için halktan onay almalıdır, bu onay da seçimler aracılığıyla verilir. Seçimler sonucunda “halk” yönetime rıza göstermiş olur. Seçimler aracılığıyla halkın rızasını ve onayını alan iktidarlar “meşru iktidar” olarak nitelendirilir (Karamustafaoğlu, 1970, s. 13).

Seçimler sadece yöneticilerin iş başına gelmesini sağlamaz aynı zamanda onların görevinden uzaklaşmasını da sağlayan bir araçtır. Seçim aracılığıyla meşruluk kazanmış olan iktidarlar yine aynı şekilde bu meşruluklarını kaybedebilirler. Meşruluğunu kaybeden iktidarlar aynı zamanda yönetme yetkisini de kullanamaz. Dolayısıyla seçimler, yöneticileri değiştirmek için kullanılan bir araç durumuna gelmektedir (Altan, 1998, s. 10).

Seçimler de iktidarın değişebilmesi için yapılacak olan seçimlerin serbest ve eşit şartlarda yapılması gerekir. Ayrıca, seçimlerin kabul edilebilir aralıklarla ve düzenli biçimde yapılması da iktidarların değişebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bir

kere seçim yapıldıktan sonra bir daha yapılmaması veya seçimlerin ne zaman yapılacağına bilinmemesi, seçimlerin güvence altında gerçekleşmemesi gibi nedenlerden dolayı akıllara yönetimin otoriter bir eğilim içerisinde olduğunu bize göstermektedir (Erdoğan M. , Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar, 2017).

Demokratik sistemlerde seçimler yarışmacıdır. Çünkü yarışmacı seçimler, iktidar olmak için birbiriyle yarışan partiler arasında seçmenlere tercih yapma olanağı sunmaktadır. İşte burada karşımıza, bütün seçme olanaklarının kaldırıldığı “tekçi (monist) rejimler” ile seçme olanaklarının değişik biçimleriyle var olduğu “çoğulcu rejimler” arasındaki farklılık ortaya çıkmaktadır. Monist rejimlerde seçim, halkın siyasal iktidara katılımını sağlamaktan çok, bir kişinin ya da grubun (partinin) diktatörlüğünü yasal bir zemine oturtmaktadır (Teziç, 2016, s. 300).

Demokratik olmayan diğer rejimler ile demokrasi rejimi arasındaki en önemli fark, seçimlerin varlığıdır ve eğer seçimler yapılmaktaysa nasıl bir seçim yapıldığıdır. Tek bir adayın söz konusu olduğu veya sonucu daha önceden belirlenmiş olan seçimler “gerçek seçimler” değildir (Akgün, 2007, s. 6).

2.1.2.2. Seçimlerin demokratik olmasının şartları ve amacı

Demokrasi rejimini diğer rejimlerden ayıran en önemli nokta yöneticilerin seçimler aracılığıyla belirlenmesidir. Ancak bu durum tek başına demokrasi için yeterli değildir. Çünkü çağımızın anti-demokratik rejimleri “Nazizm” Almanya’da, “Faşizm” İtalya’da seçimle hükümet etme yetkisini elde etmiştir. Yine de demokrasi denildiğinde aklımıza “seçim” gelir (Karatepe, 2015, s. 201). Seçimler, temel hak ve hürriyetlerden ayrı düşünülemez. Bu nedenle farklı düşüncelerin açıklanabilmesi ve bu düşüncelerin siyasi partiler vasıtasıyla örgütlenerek özgür ve rekabetçi ortamda seçimlerin yapılması durumunda demokrasi rejimi söz konusu olur (Teziç, 2016, s. 300). Aslında bu şartlar bir ideali yansıtır ancak uygulanması mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla uzun zaman yurttaşların arzularına cevap verebilecek şartlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bir ülke de aşağıdaki şartlar gerçekleşebiliyorsa o ülkede seçimlerin demokratik olduğu savunulabilir:

1. Herkesin oy hakkı olmalıdır (Eroğul, 2013, s. 93)

2. Seçimler düzenli aralıklarla (4-5 yılda bir) tekrarlanmalıdır.
3. Seçimler serbest ve adil olmalıdır.
4. Ülkede birden fazla siyasal partinin mevcut olması ve seçimlere birden fazla siyasal partinin katılması gerekir.
5. Ülkedeki muhalefetin de iktidar olma şansı olmalıdır.
6. Ülkede temel hak ve hürriyetler tanınmış ve güvence altına alınmış olması gerekmektedir (Gözler, 2017, ss. 103-104).

“Demokrasilerde seçimlerden ve seçim sistemlerinden beklenen bazı amaçlar vardır. Bu amaçlar birbirinden bağımsız olup ülkenin şartlarına göre bir diğerinden öncelikli olabilir. Bu amaçlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Toplumun temel siyasi eğilimlerini yansıtan bir parlamentonun oluşmasını sağlamak,
2. Seçmen çoğunluğunun tercihine uygun bir hükümetin kurulmasını sağlamak,
3. Yasama ve yürütme fonksiyonlarının yerine getirilebilmesi için en uygun nitelikleri taşıyan temsilcilerin seçilmesini sağlamak,
4. Güçlü ve istikrarlı bir hükümetin çıkarılmasını sağlamak, şeklinde belirtilebilir.” (Tunç, 1999, s. 143).

2.1.2.3. Seçim hukukunun temel ilkeleri

Demokrasinin uygulanmaya başlandığı ilk zamandan günümüze kadar yapılan mücadeleler sonucu, temsili demokrasi anlayışındaki seçmen iradesinin sandığa diğer bir anlamda parlamentoya doğru yansımaları amacına ulaşabilmesi için, bazı ilkeler kabul edilmiş ve seçimlerin bu ilkelere uygun yapılması anayasal güvence altına alınmıştır (Yüzbaşıoğlu, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 87). 1982 Anayasası da bu güvenceye yer vermektedir. Anayasanın 67. Maddesine göre, ” seçimler ve halkoylamaları serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır” hükmünü getirilerek seçim hürriyeti anayasal güvence altına alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Anayasamız tarafından güvence altına alınmış bulunan bu ilkeler, demokratik bir devlet yönetimi için vazgeçilmez unsurlardır (Yüzbaşıoğlu, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 87).

2.1.2.3.1. Genel oy ilkesi

“Genel oy” kısaca her vatandaşın oy hakkına sahip olmasını ifade eder. Genel oy ilkesinin henüz kabul edilmediği zamanlarda “kısıtlı oy” ilkesi geçerliydi (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 88). Kısıtlı oy sisteminde, oy verme ya da seçme hakkı, belli ölçütlere sahip olan sınırlı bireylere tanınmıştır. Seçmenlerde servet sahibi olma, vergi verme, belli öğrenim görmüş olma ya da erkek olma gibi bazı ölçütler aranmıştır (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 88).

Genel oy ilkesindeki “genel” ifadesinden anlaşılması gereken, vatandaşların hiçbir ayırım yapılmadan oy kullanabilmesini ifade eder. Seçme yeterliliği için kanunlarda veya anayasalarda öngörülmüş olan koşullar, genel oy ilkesini zedelemeyebilir (Teziç, 2016, s. 305). Ülkemizde seçimlerin genel oy esasına göre yapılacağı Anayasa (Md. 67/2) da belirtilmektedir. Ayrıca seçmen olabilmek için taşınması gereken şartlar 298 sayılı “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun” da düzenlenmektedir.

Günümüz demokratik ülkelerinde oy vermenin hak olup olmadığını bakmaksızın genel oy ilkesi uygulanmakta ve demokrasinin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilir (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 88). Bu sistemde vatandaşlar arasında dile, dine, ırka, cinsiyete, sosyal ve ekonomik statüye bakılarak oy hakkından mahrum bırakılma söz konusu değildir (Yayla, Anayasa Teorisine ve Hukukuna Giriş, 2018, s. 116) Çünkü geniş bir halk kitlesinin seçime katılması istenir (Anayasa Yargısı 5, 1989, s. 14). Gözübüyük’e (2013) göre, “Avrupa’da gelişmekte olan yeni bir akıma göre seçme hakkının kullanılmasında vatandaş olma koşulu bile aranmamaktadır”.

“Genel oy ilkesine tam geçiş 20. yüzyılda gerçekleşmiştir. Örneğin kadınlara oy hakkı, ilk defa Finlandiya’da 1906’da tanınmıştır. İngiltere’de 1918’de, Amerika Birleşik Devletleri’nde 1920’de, Türkiye’de 1934’te, Fransa’da 1944, İtalya’da 1946, Belçika’da 1948, İsviçre’de 1971, Liechtenstein’de 1984 yılında tanınmıştır. Vergiye bağlı oy ilkesi Amerika Birleşik Devletleri’nde 1964 yılında terk edilmiştir” (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 120).

Temsili rejim uygulandığı ilk zamanlarda seçme hakkı sınırlı tutulmuş, zamanla genişlemiştir ve ayırım gözetilmeksizin tüm vatandaşlara tanınmıştır (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 88).

2.1.2.3.2. Eşit oy ilkesi

Herkesin tek bir oya eşit ağırlıkta sahip olmasına “eşit oy hakkı” denir (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 89). Eşit oy ilkesinin geçerli olduğu sistemlerde, her seçmen sandığa sadece bir oy atabilir ve attığı oy diğer kullanılan tüm oylarla aynı değere sahiptir (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 120). Her vatandaşın içinde buldukları ekonomik ve sosyal durum ne olursa olsun eşit oy hakkına sahip olması, bakıldığında demokrasinin siyasi eşitlik mantığına dayanmaktadır (Teziç, 2016, s. 315).

Eşit oy ilkesi genel olarak günümüzde kabul görmüştür. Ancak geçmişte bazı özellikleri taşıyan seçmenlere birden fazla oy kullanma hakkı tanınmıştır. Bu duruma örnek olarak Fransa’da 29 Haziran 1820 tarihli Seçim Kanunu, fazla vergi ödeyen vatandaşlara “çift oy” kullanma hakkı imkânını tanımıştır (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 120).

2.1.2.3.3. Serbestlik ilkesi

Serbestlik ilkesi, seçmenin her çeşit ekonomik ve siyasal etkiden uzak olarak kendi tercihinine göre oy hakkını kullanabilmesi anlamına gelmektedir (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 89). Seçimlerin serbestliği ilkesi, seçmenin hiçbir baskı, tehdit, herhangi bir şekilde bir sindirme hareketine maruz kalmadan oylarını kullanabilmelerini, millet iradesinin sandıkta özgürce tecelli etmesini ifade eder (Anayasa Yargısı 5, 1989, s. 14).

Seçim dönemlerinde farklı görüşlere, programlara sahip kişilere veya partilere özgürce örgütlenme imkânı tanınmalıdır. Aksi durumda seçimlerin dolaylı da olsa baskı altında olduğu sonucu çıkar. Bu nedenle rekabet ve çoğulculuk serbest seçimlerin gerekleri olarak kabul görür (Erdoğan M. , Anayasal Demokrasi, 2017, s. 167). Serbestlik ilkesinin amacı, seçmenlerin bağımsızlığını ve samimiliğini sağlamaktır. Bu ilkeyi gerçekleştirmek adına her ülkede farklı tedbirler alınmaktadır. Örneğin, seçmenler üzerinde baskı da bulunanlar cezalandırılır (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 123).

2.1.2.3.4. İsteğe bağlı oy- zorunlu oy ilkesi

Birey eğer kendi isteğiyle oy kullanıyorsa bu durumda isteğe bağlı oy hakkında söz edilir. Bu ilkeye göre, bireyin seçime katılıp katılmaması veya oyunu kullanıp kullanmaması kendi isteğine bırakılmıştır. Bu sistemin karşıtı zorunlu oy sistemidir. Yasal olarak bir özrü olmadan oy hakkını kullanmayanlar hakkında birçok ceza öngörölmüştür (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 89). Günümüzde demokratik ölkelerin büyük çoğunluğunda “ihtiyari oy” ilkesi kabul edilmektedir. Bu ilkeyi benimseyen ölkelerde seçimlere katılma oranının düşük olduğu görölmektedir. Dolayısıyla Türkiye’nin de aralarında bulunduğu Avustralya, Belçika, Yunanistan gibi ölkeler de mecburi oy sistemi kabul edilmiştir (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 122).

Para cezası uygulayarak zorunlu oy sisteminin düzenlenmesi seçimlerin serbestliğı ilkesiyle bağdaşmamaktadır (Teziç, 2016, s. 311).

Erdoğan’a (2017) göre, “özgür ve serbest seçim, hem oy vermenin vatandaşlar için bir “hak” olmasını, hem de seçmenlerin istedikleri tercihi yapmak hususunda “herhangi bir baskı altında olmamalarını” gerektirir. Oy vermenin bir hak olarak görölebilmesi için, siyasal katılmanın gönüllölük esasına dayanmasına, yasal bir ödev durumunda bulunmamasına ve siyasal mobilizasyonun bir aracı olmasına bağlıdır. Bu nedenle oy vermenin bir yasal zorunluluk olması siyasal katılmanın ve dolayısıyla seçimlerin anlamını bir ölçüde değıştirir. Bu durum totaliter rejimlerde olduğu gibi siyasal sisteme destek devşirme ve meşruluk göröntüsü kazandırma amacına işaret eder” (Erdoğan M. , Anayasal Demokrasi, 2017, s. 306).

Ölkemizde mecburi oy sistemi 1987 yılında çıkarılan 3361 sayılı yasa ile Anayasa m.175’e eklenmiştir. Bu nedenle ölkemizde mecburi oy ilkesi Anayasa mahkemesi tarafından Anayasa’ya aykırılık anlamında denetlenememektedir (Caniklioğlu, 1999).

2.1.2.3.5. Gizli oy- açık sayım ve döküm ilkesi

Seçmenin kullandığı oy ile ortaya koyduğu iradenin başkaları tarafından bilinmemesi “gizlilik ilkesi” olarak ifade edilir. Bu ilkeyle sağlanmak istenilen amaç

seçmenlerin oylarını serbestçe kullanmalarındır (Gözübüyük, 2013, ss. 89-90). Gizlilik ve seçimlerin serbestliği ilkesi bir arada düşünülmelidir. Çünkü serbestliğin sağlanması adına gizlilik sağlanmalıdır, aksi durumda seçmen kendisini baskı altında hissedecektir. Bu nedenle “gizli oy” ilkesi bugün demokrasinin temel taşlarından biridir (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 122).

Gizli oy ilkesinin benimsenmesi genel oy ilkesinde olduğu gibi kolay benimsenmemiştir. Ülkemizde 1876 tarihli Kanuni Esasi (Md. 66) seçimlerin gizli oy ilkesine göre yapılacağına yer vermiştir. Daha sonra çıkarılan 1924 Anayasamızda ve seçim kanunlarımızda ise bu ilkeye yer verilmediği görülmektedir. İlk defa 1948 tarihli 5258 sayılı seçim kanunumuz bu ilkeye yer vermiş olup 1950 seçimlerinde ise uygulanmıştır. 1961 Anayasası (Md. 55/2) ve şu an günümüzde yürürlükte bulunan 1982 Anayasamızda (Md. 67/2) bu ilkeye yer vermiştir (Teziç, 2016, ss. 316-317).

Açık sayım ve döküm ilkesi, isteyen herkesin gözlerini önünde aleni bir biçimde oyların sayımının ve dökümünün yapılmasını ifade eder. İlke kısaca seçimlerin dürüstlüğüne sağlama amacı taşımaktadır yani seçmenlerin verdikleri oylarla ortaya koydukları iradenin daha sonradan değiştirilememesini ifade etmektedir. Bu amaca ulaşabilmek için oyların verilmesi, sayımı ve dökümü sandık kurulları oluşturularak, onların yönetiminde bu işlemler gerçekleştirilir (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 123).

2.1.2.3.6. Doğrudan oy ilkesi

Tek dereceli seçim ilkesi de denilen doğrudan oy ilkesi, seçmenlerin doğrudan araya başka seçmenler girmeden milletvekillerini seçebildikleri sistemdir. İki veya üç dereceli seçim sistemlerinde ise tam tersi seçmen doğrudan milletvekillerini seçemez araya başka seçmenler girer ve bu seçmenler milletvekillerini seçerler. Tek dereceli sistem demokratiktir ancak iki dereceli veya üç dereceli sistem demokratik olmaktan çok uzaktır. Ülkemizde 1946 seçimlerine kadar iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. Günümüzde ise Amerika Birleşik Devletleri'nde başkan seçimi iki dereceli seçim sistemine göre yapılmaktadır (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 90).

2.1.2.3.7. Bireysel oy-kişisel oy ilkesi

Bireysel oy ilkesi, bireyin oy hakkına sahip olması demektir. Seçmene tanınmış olan seçme hakkı onun kişisel durumundan veya bir grup üyesi olmasından dolayı değil, sadece “birey” olmasından kaynaklı olarak verilmiştir. Dolayısıyla buradaki temsil anlayışı grubu değil doğrudan bireyin kendisini ifade etmektedir (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 121). Bireysel oy ilkesinin karşıtı olan toplumsal oy ilkesine göre, ulusu yalnızca bireyler değil, mesleki topluluklar da oluşturmaktadır. Toplumsal oy ilkesine göre, seçmene verilen oy hakkı düzenlenirken bu hususta göz önünde bulundurulmalıdır. Faşist rejimlerde görülen toplumsal oy ilkesi kötü birer örnek olarak uygulanması son bulmuş, yerini bireysel oy sistemine bırakmıştır (Gözübüyük A. Ş., 2013, s. 89).

Kişisel oy ilkesi, seçmenin doğrudan oyunu sandığa kendisinin atmasını ifade eder. Bu ilkeye göre herkes kendi oyunu kendisi kullanmalıdır (Gözler, 2017, ss. 121-122).

2.1.2.3.8. Seçim uyuşmazlıklarının yargısal çözümü ilkesi

Demokratik bir sistemin en önemli denetim ve denge unsuru yargı organlarıdır. Dolayısıyla mahkemelerin bağımsız ve tarafsız olması ve hâkim güvencesi demokrasinin vazgeçilmez esaslarından (Erdoğan M. , Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar, 2017, s. 170). Seçimler yapılırken bazı aşamalarda sorunlar (adaylık, oy verme, tutanaklardaki hatalar vs.) ortaya çıkabilir. İşte bu tür bir uyuşmazlığın çözümü için yapılan itirazları değerlendirmek adına yargı mekanizması devreye girmektedir. Bağımsız ve tarafsız yargı, itirazları değerlendirdikten sonra bir karar verecektir. Bu ilkenin amacı, seçimlerin dürüstlüğünü, serbestliğini ve güvenilirliğini sağlayabilmektir. Dolayısıyla yargısal denetimin sağlanamadığı seçimler her daim akıllarda şüphe bırakacaktır (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 123). Ülkemizde seçimlerde yaşanan uyuşmazlıklar için itirazlar Yüksek Seçim Kuruluna yapılmaktadır.

1987 yılında Anayasa Mahkemesi vermiş bir olduğu bir kararda Anayasaya (Md. 79) atıfta bulunarak “Yüksek Seçim Kurulunun” görevlerini ifade etmiştir.

Seçimlerin “dürüstlük” ilkesine uygunluğunu kararda Md. 67 yönünden inceleyen Anayasa mahkemesi bu ilkeden anlamamız gerekenleri Şöyle ifade etmiştir; “ngrlen süre içinde, iktidar-muhalefet ayırımı yapmadan tüm partiler arasında dürüst seçimi olumsuz yönde etkileyecek, kuŐku yaratacak, gölge düŐürecek giriŐimlere olur verilmemelidir. Dava konusu kuralın bu amacı ara seçimlerde göz ardı etmesi dürüstlük ilkesiyle bağdaşmamaktadır, iktidar partisini ayrıcalıklı kılıp seçime katılan öbür partilere göre daha güçlü biçimde siyasi yarıŐmaya sokmak eşitlik ilkesini zedelediği gibi dürüstlük ilkesine de uygun düŐmemektedir. Seçim, propaganda olanaklarından seçim güvenliğine değin uzun bir çizgiyi kapsayan, doğal olarak zgr ve etkisiz oy kullanmayı da içeren demokratik bir kurumdur. EŞitlik, genellik, serbestlik ve dürüstlük bu 'kurumun ödün verilmez, vazgeçilmez temelleridir” (Anayasa Mahkemesi Kararları, 1987).

3. GENEL OLARAK SEÇİM SİSTEMLERİ

3.1. Seçim Sistemleri

Seçimler, yönetenler ile yönetilenler arasında bağ kurulmasını sağlar. Yönetenler yönetilenleri gerçek anlamda temsil ettikleri ölçüde rejim demokratik olma özelliği kazanır. Günümüzde seçimler, yönetenlerin ortaya koyduğu siyasal faaliyetlere “evet” veya “hayır” demekten fazlasını ifade etmemektedir. Bu anlamda asıl üzerinde durulması gereken konu seçmene gerçekten çoğulcu bir seçim hakkının tanınmış olup olmamasından çok, seçmene özgür bir seçme hakkının tanınıp tanınmamasıdır. Seçme şartlarını belirleyen de yine yasa koyucu tarafından belirlenen seçim sistemleridir (Çam, 1987, s. 250). Demokratik rejimlerde halk seçimler aracılığıyla yönetenleri yetkilendirir. Bu nedenle demokrasilerde seçimler ve seçim sistemleri yönetenlerin ve rejimin meşruiyetini sağlamaktadır (Caniklioğlu, 1999).

“Seçim sistemleri oyların milletvekilliklerine dönüştürülmesinde kullanılan teknik usullerdir” (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 124).

Aklımıza gelen ilk husus bu olsa da seçim sistemi kavramı içerisinde, seçimlerle ilgili tüm hususlar, örneğin seçilme yeterliliğine ilişkin kurallar, oy verme usulleri, seçimlerin yönetim ve denetimi gibi hususlar da göz ardı edilmemelidir (Tunç, 1999, s. 139). Kısaca seçim sistemi, milletvekillerinin hesaplanmasında ve partilere dağılımında başvurulan yöntem anlamındaki düzenlemelerden daha geniş çerçevede düşünülmelidir.

Demokratik ülkelerde ve demokratik olmamakla birlikte seçime yer veren siyasi sistemlerde birbirinden farklı çok sayıda seçim sistemi uygulanmaktadır (Yılmaz, 2004).

“Hemen belirtmek gerekir ki bunlar arasından “en iyi seçim sistemi hangisidir” sorusuna verilecek yanıtlar hep siyasi tercihlerle ilgilidir. Çünkü hiçbir seçim sistemi tarafsız değildir. Bütün seçim sistemleri, seçim sonuçları üzerinde etkili olup, bunlardan birinin tercihi siyasi amaçla yakın ilişkilidir” (Teziç, 2016, ss. 337-338).

Aslında bir seçim sisteminden beklenen şey öncelikle belirli bir süre için ülkeyi hangi partinin yöneteceğini belirlemektir. Bu durum seçim sistemini kamuoyu yoklamasından ayıran en önemli farktır. Seçim sistemlerinin bu işlevine “fayda ilkesi” olarak adlandırılır. Bu durum hükümetin ülkeyi istikrar içinde yönetme olanağı açısından değerlendirildiğinde “istikrar ilkesi” olarak adlandırılır. Ancak bu yeterli değildir ve parlamento da başka siyasal düşüncelere de yer vermek gerekir. İşte burada seçim sistemlerine hâkim olan ikinci bir ilke karşımıza çıkmaktadır. Bu ilke de “temsilde adalet ilkesi” olarak bilinmektedir (Türk ve Tuncer, 1995, s. 4).

Bu iki ilke, birbirinin karşıtı ve ters yönde işleyen ilkelerdir. Eğer ilkelere herhangi birine ağırlık verilirse bu durumda diğer ilke zarar görür. Temsilde adalet ilkesini ön plana çıkardığımızda hükümet istikrarsızlığı gündeme gelebilir. İstikrar ilkesini ön plana çıkartırsak bu seferde temsilde adalet bozulur. Bu durum hükümet edenlerin meşruiyeti tartışmasını gündeme getirir. Yani kısaca istikrarı sağlamaya çalışırken temsilde adaletten, temsilde adaleti sağlamaya çalışırken de istikrar ilkesinden ödün verilmesi gerekmektedir. Hangi ilkeden ne ölçüde ödün verilmesi gerektiği hususu, ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişen siyasal bir tercihtir (Özbudun, Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi, 1993, s. 7).

Bu nedenle, demokratik rejimle yönetilen ülkelerde, bu iki ilke arasında ülke koşullarına uygun, halkın benimseyebileceği, makul, sentezci, dengeyi kuran seçim sistemini bulmak ülkelerin en önemli sorunlarından biridir. Günümüzde çok sayıda seçim sistemleri ve karma sistemler bu nedenle ortaya çıkmıştır (Yüzbaşıoğlu, Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi, 2011, s. 106).

3.1.1. Seçim sistemlerine genel bir bakış

Atar (1990) (akt. Yılmaz, 2004) çalışmasında her demokratik ülkenin kendi seçim sistemini oluştururken veya mevcut seçim sistemlerinden birini benimserken genellikle iki temel ilkeyi göz önünde bulundurduğu; bunların “adalet” ve “fayda” ilkeleri olduğu ifade edilmiştir. Seçim sistemleri genellikle, “nispi temsil sistemi” ve “çoğunluk sistemi” olarak iki ana grupta incelenmektedir. Bu iki sistemi de içinde barındıran karma sistemler ve alt sistemlerde uygulama da karşımıza çıkmaktadır.

3.1.1.1. Çoğunluk sistemi

Çoğunluk sistemi kısaca en çok oyu alan adayın seçildiği sistemdir. Bir seçim çevresinde en çok oyu alan parti/aday, o seçim çevresindeki tüm milletvekilliklerini kazanır. Çoğunluk sistemi tüm siyasi düşüncülerin temsiline dayanmaz daha çok büyük partilere avantaj sağlayan bir sistemdir. Dolayısıyla bu sistemin asıl amacı yönetimde istikrarı sağlayabilmektir (Türk ve Tuncer, 1995, s. 10).

Çoğunluk sistemi kendi içinde “tek-turlu çoğunluk sistemi” ve “iki-turlu çoğunluk sistemi” olarak ikiye ayrılır. Her iki alt başlıkta “tek-isimli” ve “listeli”[†] olmak üzere iki çeşide ayrılmıştır (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 124) Gelin şimdi bu sistemleri detaylı bir şekilde inceleyelim.

3.1.1.1.1. Dar bölge sistemi

Dar bölge sistemi literatürde “basit çoğunluk” ve “tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi” olarak da ifade edilmektedir. Sistem, dar bir seçim bölgesinde basit çoğunluğun oylarını alan tek temsilcinin seçimi kazanmasını ifade eder (Cotteret ve Emeri, 1991, s. 44). Bu sistem de seçim tek turda tamamlanır. Her seçim çevresinde tek milletvekili seçilir. Son derece basit olan bu sistemde diğer adayların aldıkları oy oranlarının herhangi bir önemi yoktur. Seçimi kazanmış olan adayın diğer adaylardan bir oy bile fazla almış olması seçimi kazanması için yeterlidir (Bingöl, 2007). Bu sistem İngilizlerin deyişiyle “first-past-the post” yani “en çok oyu alan aday, sandalyeyi kazanır” şeklinde de ifade edilebilir (Türk ve Tuncer, 1995, s. 10).

Dar bölge seçim sisteminde, her seçim çevresinden bir milletvekili seçilmektedir. Bu sistemle özdeşleşen İngiltere’de Avam Kamarası üye sayısı kadar seçim çevresine ayrılmasıyla sağlanır. Tek isimli çoğunluk sistemi olarak da adlandırılan bu sistem, seçim çevrelerinin genişliği açısından “dar bölge sistemi” veya “dar bölgeli seçim sistemi” olarak da ülkemizde yaygın bir şekilde adlandırılmaktadır (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 79).

[†] Literatürde tek-isimli yerine “dar bölgeli”, listeli yerine “çok-isimli” veya “geniş bölgeli” şeklinde de ifade edilmektedir.

Yasama organı için seçilmesi gereken temsilci sayısı ülke de o sayıda, eşit nüfusa sahip seçim çevrelerine ayrılmaktadır (Cotteret ve Emeri, 1991, s. 55). Tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi olarak da adlandırılan bu sistem de seçmenler tek bir temsilci seçecekleri için seçim çevreleri oldukça küçüktür (Atar, 2017, s. 219).

Bir parti çoğunluğunu oyunu alarak iktidara kolayca gelebilmektedir. Dolayısıyla seçmen o partiyi daha yakından tanıma imkânı bulmakta ve bir sonraki seçimde onu düşürme veya iktidar yetkisini sürdürmesini sağlayabilmektedir. Bu sistemin öne çıkan özelliği iki partili bir yapıya sebep olmasıdır. Bu sistemde seçmen iktidar olabilecek iki partiyi destekleme eğilimindedir (Teziç, 2016, ss. 339-342).

Bu sistemin uygulanması oldukça basittir ve bir partinin tek başına parlamento çoğunluğunu sağlamasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum hükümetlerin istikrarlı olmasını sağlamaktadır. Bu sistem de koalisyonlar ortaya çıkmayacağı için seçimi kazanan parti ortaya koyduğu parti programını tam olarak uygulama olanağını da elde edecektir. Dolayısıyla tüm sorumluluk kendisine ait olacaktır (Yıldırım, 2001).

Tek isimli dar bölgesel seçim sistemi İngiltere ve ABD başta olmak üzere farklı ülkelerde de uygulanan sistem (Gürbüz, 1997, s. 15); kolay uygulanması, seçim çevrelerinin küçük olması sebebiyle seçmen ile temsilcinin birbirini tanıma imkânı bulmakta, seçmen sorunlarını daha rahat iletebilmektedir. Temsilde adalet ilkesini göz ardı eden bu sistem güçlü bir hükümet kurulması için zemin oluşturmaktadır (Gültekin, 2006).

Sistemin avantajları olmakla birlikte elbette dezavantajları da vardır. Temsilcilerin temsil ettikleri bölgelerdeki insanlarla yakın ilişkide olmaları daha çok oradaki insanların sorunlarıyla ilgilenmelerine ve parti programlarına çığnemelerine neden olacaktır. Seçimi kazanmak adına kişisel çıkarlar ön planda tutulacak, ülke çıkarları geri planda kalacaktır. Seçimde adaylar birbirini yıpratma mücadelesine girişeceklerdir. Bu durum parti programının önüne geçecektir ve seçimleri partilerin değil de adayların kazandığı yönünde algılara sebep olacaktır. Bu durum parti yapılarının da zayıflamasına neden olabilir. Tüm bunlar sistemin dezavantajı olarak gösterilebilir (Sarıkoça, 2010, ss. 79-80).

“Bir çoğunluk sistemi türü olarak bu sistem, son derece adaletsiz sonuçlar verebilir. İktidar ve muhalefet partilerinin aldıkları oylarla kazandıkları sandalyeler arasındaki orantısızlık, “küp yasası” denilen sosyolojik kuralla ifade edilir. Bu durumu şu şekilde örneklendirebiliriz: Eğer partilere verilen oyların birbirine oranı, A/B ise; sandalyelerin birbirine oranı, A^3/B^3 'dür. Bir rakam olarak örneğin A partisi %60 oy, B partisi %40 oy aldığı takdirde bunun basitleştirilmiş biçimi, 3/2 eder. Bu anlamda oyların 3'ünü alan A partisi, küp olarak 27 (3.3.3); oyların 2'sini alan B partisi küp olarak 8 (2.2.2) sandalye kazanır. Böylece iki partiden biri %60, diğeri %40 oranında oy aldığı halde; çıkardıkları milletvekili sayısı, sırasıyla 27 ve 8 olur. Bu oldukça büyük bir adaletsizliktir” (Türk, Seçim Hukukunun Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri, 1997, ss. 111-112).

Dar bölge sisteminin uygulamasına ilişkin aşağıda yer alan örneği inceleyelim (Cotteret ve Emeri, 1991, s. 50);

Geçerli oy	: 100.000
Adayların aldığı oy	:
Atiye	: 15.000
Murat	: 25.000
Can	: 20.000
Duygu	: 30.000- seçildi
Emre	: 10.000

Seçmenlerin üçte birinden daha azının oyunu almasına rağmen Duygu seçilmiştir. Başka bir deyimle Duygu bir azınlık tarafından seçilmiştir. Bu sistemin en büyük dezavantajı da bu şekilde yaratmış olduğu adaletsizliklerdir.

3.1.1.1.2. Mutlak çoğunluk sistemi

Mutlak çoğunluk sistemi, seçimlerde kullanılan geçerli oyların ilk turda %50+1 fazlasının alınmasını, bu durum gerçekleşmediğinde ikinci turda basit çoğunluğu elde eden adayın seçimleri kazanacağını açıklayan sistemdir. Sistemin beşiği olan ülke Fransa'dır ve bu yüzden Fransız sistemi olarak da bilinmektedir (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 80). Bu sistemin başlıca özellikleri şöyledir:

“Sistemin birinci özelliği “dar bölge” olarak adlandırılan tek sandalyeli seçim çevrelerinden oluşmasıdır. İkinci özellik, her seçim çevresinde seçimin sonuçlanması için bir adayın geçerli oyların salt çoğunluğunu almasının zorunlu

olmasıdır. Oyların bir hayli dağınık olduğu partiler rejiminde birinci turda mutlak çoğunluğun bir aday tarafından sağlanması istisnai bir durum olduğundan milletvekillerinin belirlenmesi seçim çevrelerinin çok büyük bir kısmında ikinci turda gerçekleşir” (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, 1998).

Tek isimli iki turlu seçim sistemi olarak da adlandırılan bu sistemde, seçime katılan adayların ilk turda seçimi kazanabilmeleri için iki koşulun gerçekleşmesi gerekir. Bunlardan ilki yukarıda da değinildiği gibi seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu almalı, ikincisi ise o seçim bölgesindeki toplam seçmen sayısının %25’ine eşit sayıda oyu almış olması gerekmektedir. İlk şart ile birlikte ikinci bir şartın aranmasının nedeni, katılma oranının düşük olduğu seçim çevrelerinde seçilecek adayın düşük bir oyla seçilmesini önlenmek istenmesidir. İlk turda bu iki şartı gerçekleştiremeyen adaylara “balotaj” da olanlar” adı verilir ve bu durumda ikinci tur seçimlere gidilir. İkinci tur seçimlerde adayların kullanılan geçerli oyların basit çoğunluğunu elde etmesi yeterlidir (Teziç, 2016, ss. 342-343).

Bu durumu bir örnek yardımıyla açıklamak gerekirse, örneğin 400 kişinin seçmen olduğu bir bölgede, 250 kişi sandığa gitmemiştir ve üç adayın aldıkları oylar sırasıyla şu şekildedir: 76, 41, 33; 76 oy alarak geçerli oyların salt çoğunluğunu ulaşan aday, 400 seçmenin %25’ine eşit olan 100 oyu alamadığı için ilk turda seçilemeyecektir.

Mutlak çoğunluk sistemi, dar bölge seçim sistemine oranla daha adaletli bir sistem olduğu söylenebilir. Ancak bu sistemde de alınan oy ile kazanılmış olan temsilci sayısı arasında bir adaletsizlik söz konusudur. Bu durum da yine temsilde adalet ilkesi bağlamında akıllarda soru işareti bırakmaktadır (Cotteret ve Emeri, 1991, s. 58). Varlık ve Ören (2001) (akt. Haytoğlu, 2017) çalışmasında, bu durumla ilgili Fransa’da yapılan 1993 seçimlerini örnek olarak vermiştir. 1993 yılında merkez sağ ittifak toplamda %40 oy almasına rağmen, mecliste %85 oranında temsiliyet kazanmıştır. Burada toplumun büyük çoğunluğunun desteğini alamayan bir siyasal düşüncenin meclise egemen olduğu bir tablo ortaya çıkmaktadır ve bu durum fazlasıyla adaletsizdir.

Seçimlerin ikinci tura kaldığı durumlarda partiler arasında anlaşmalar ve pazarlıklar söz konusu olmaktadır. Bu turda daha çok kararsız seçmenlerin oyları ön

plana çıkmaktadır ve seçmen aslında ikinci turda istemediği bir adaya oy vermek durumunda kalabilmektedir. Partiler arası ittifaklar bloklaşmalara hatta kutuplaşmalara da sebep olmaktadır (Yüzbaşıoğlu, Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi, 2011, s. 109).

İlk olarak Fransa'da uygulama alanı bulan bu sistem daha sonra İtalya'da belediye başkanlık seçimlerinde, bazı eski Doğu Bloğu ülkelerinde, Cezayir'de ve Ukrayna gibi Bağımsız Devletler Topluluğu'na üye ülkelerde uygulama alanı bulmuştur (Anayasa Yargısı 23, 2006, ss. 81-82).

3.1.1.1.3. Listeli çoğunluk sistemi

Çoğunluk esasına dayanan seçim sistemleri, dar bölge çerçevesinde uygulama alanı bulduğu gibi, listeli olarak geniş bölge çerçevesinde de uygulanabilir. Bu sistemde, partilerin seçmenlere sundukları listelerdeki aday sayısı, o çevreden seçilecek milletvekili sayısına eşittir. Dolayısıyla, seçmen, oy pusulasını liste halinde kullandığı için “listeli seçim” ve birden çok adaya oy verdiği için de “çok isimli” seçim usulü de denilmektedir (Teziç, 2016, ss. 346-347).

Listeli seçimde seçmenler parti listelerini üç farklı biçimde sandığa atabilmektedir. Bunlar sabit (bloke) liste, karma liste ve tercihli liste olarak sıralanabilir. Tercihli liste ayrı bir başlık halinde daha detaylı anlatılacaktır. Sabit liste uygulamasında seçmen, bir parti listesini üzerinde değişiklik yapmadan sandığa atar. Listeler partiler tarafından hazırlandığı için bir nevi seçmenin kullanmış olduğu oy doğrudan partiye verilmiştir. Karma liste usulünde ise seçmenin liste de değişiklik yapma hakkı bulunmaktadır. Oy vermek istediği herhangi bir listeden istemediği adayları silip, başka bir listeden veya bağımsız bir adayı o listeye yazma hakkı bulunmaktadır (TBMM Enformasyon Müdürlüğü, 1994, s. 5). Başka bir deyişle, karma liste usulünde seçmen kendi listesini hazırlamakta tamamen serbesttir (Teziç, 2016, s. 347).

“Liste usulünün birinci şartı seçilmesi gereken sayıdaki aday isminin bir liste halinde oy sandığına atılmasıdır. İkinci şart ise, adayların seçimi ile ilgili olup,

seçilecek adayın nisbi veya mutlak çoğunluğu elde etmesi gerekir. Bazen her iki durumda da belli miktarda oy elde etme şartı da konulabilir” (Armaoğlu, 1953, s. 22).

Listeli çoğunluk sistemi, tek veya iki turlu bir biçimde uygulanabilir. Tek turlu listeli çoğunluk usulünde geçerli oyların basit çoğunluğunu alan parti o seçim çevresindeki bütün temsilciliklerini kazanır. İki turlu listeli çoğunluk usulünde ise uygulama da farklılıklar olmakla birlikte genellikle geçerli oyların %50+1’ini alan ve seçmen sayısının %25’ine eşit ya da daha fazlasını elde eden partinin listesi kazanmaktadır. Bu koşulların gerçekleşmediği durumlarda ikinci tur seçimler yapılmakta ve bu turda en çok oy alan parti listesi meclise girmektedir. Listeli çoğunluk sisteminde oyların az farkla da olsa çoğunluğunu alan parti o seçim bölgesindeki tüm temsilcilikleri kazanmakta bu durum temsilde adaletsizliğe neden olmaktadır (Türkiye Genç İşadamları Derneği, 1996).

3.1.1.1.4. Tercihli tek turlu çoğunluk sistemi (alternatif oy)

Alternatif oy sistemi, 1870’lerde Massachussettes Institute of Technology (MIT) görevli profesörlerden Ware tarafından geliştirilmiştir. Bu sistem Avustralya ve bir ada devleti olan Nauru’da uygulama alanı bulmuştur. Tercihli tek turlu çoğunluk sisteminde, her seçim çevresinden/bölgesinden tek temsilci seçilmesi esastır. Seçimlerin tek turda tamamlandığı bu sistemde oyların yarısından bir fazlasını alan aday seçimi kazanmış olur (Bingöl, 2007).

Alternatif ya da tercihli oy sistemi, iki turlu gerçekleştirilen çoğunluk sisteminin etkisini tek turda elde etmeye çalışan bir sistemdir. Her seçmen yalnızca bir aday için oy kullanır ancak salt çoğunluk sağlanıp tek bir aday seçimi kazanana kadar ikinci, üçüncü tercihlerini de belirtirler. İlk turda salt çoğunluk sağlanamaması durumunda en az oy alan adayın oyları diğer adaylara dağıtılır ve bu işlem salt çoğunluk sağlanana kadar devam eder. Bu uygulamanın amacı seçimleri tek turda sonuçlandırmaktır (Cotteret ve Emeri, 1991, ss. 51-52).

Yukarı anlattığımız durumu şu şekilde örneklendirebiliriz: 4 adayın seçimlere girdiği ve 500 geçerli oyun kullanıldığı bir seçimde adaylar sırasıyla aşağıdaki şekilde oy almış olsun;

Atiye	:120
Murat	:90
Can	:60
Duygu	:230

500 geçerli oyun kullanıldığı seçim çevresinde 251 oya ulaşan aday olmadığı için, en az oyu almış olan Can elenecektir ve ona ait olan 60 oy seçmenlerin tercihlerine göre kalan üç adaya dağıtılacaktır.

İkinci tercihler sonucunda dağılım aşağıdaki gibi olduğunu varsayalım:

Atiye	:150
Murat	:99
Duygu	:251

Bu durumda Duygu seçimlerde salt çoğunluğu sağladığı için seçimleri kazanmış olacaktır. İkinci tercihler sonucunda da salt çoğunluk sağlanamamış olsa idi bu durumda yapılan işlem aynı şekilde tekrarlanarak salt çoğunluk sağlanıncaya kadar devam edecektir (Yavaşgel, 2014, ss. 99-100).

Bu sistem için Fransız devlet adamının dediği gibi kısaca şöyle diyebiliriz: “Galip mağlubun esiri olmaktadır”. Sistemin dezavantajı tam da bu noktadan kaynaklanmaktadır. Bu sistemde de karşımıza tek isimli iki turlu çoğunluk sisteminde olduğu gibi partiler arası siyasi ahlakı zedeleyen durumlar ve pazarlıklar ortaya çıkacaktır (Armaoğlu, 1953, s. 39).

3.1.1.2. Nispi temsil sistemi

Sezen’in (1994) (akt. Yılmaz, 2004) çalışmasında nispi temsil sistemi, özellikle ikiden fazla siyasi partinin bulunduğu ülkelerde, çoğunluk sistemlerinde görülen temsilde adalet sorununu ortadan kaldırmak ve her siyasi partiye seçmenlerden aldıkları oy oranında temsil hakkı sağlamak amacıyla 19. Yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıktığı anlatılmıştır. Bu sistemi ilk uygulayan 1855’de Danimarka’dır (Cotteret ve Emeri, 1991, s. 47).

Nispi temsil sisteminin amacı, oy kaybını engellemek, her siyasi partiye aldığı oy oranında temsilci kazandırmak ve böylece her siyasi düşünceye parlamento da yer vermektir (Kuzu, 1999, s. 254). Çoğunluk sisteminin aksine bu sistemde temsilde adalet ilkesi geçerlidir.

Nispi temsil sistemi, seçimlerde kullanılan oyların parlamentoya orantılı bir şekilde yansıtmak suretiyle seçmenin ortaya koyduğu irade ile parlamentodaki sandalye dağılımı arasında uyumu sağlamaya çalışır. Bu durumun gerçekleşebilmesi için seçim çevreleri geniş olmalı ve birden çok adayı içinde bulundurmalıdır (Erdoğan M. , Anayasal Demokrasi, 2017, s. 327). Nispi temsil mahiyeti gereği listeli seçim usulüdür (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 128). Tek bir adayın olduğu seçim çevrelerinde bu adayın matematiksel olarak orantılı dağılımı mümkün olmayacaktır (Erdoğan M. , Anayasal Demokrasi, 2017, s. 327). Aynı zamanda listeli bir seçim usulü olduğu için tek bir milletvekilinin olduğu yerlerde de mantiken de uygulanması mümkün değildir (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 128).

“Seçim çevresi büyüdükçe temsilde orantılılık artmaktadır. Ülkeyi tek bir seçim çevresi olarak kabul edersek “tam nispi temsil” olur. Böylelikle temsilde orantılılık azami düzeye ulaşacaktır. Nispi temsil sistemi genellikle seçim çevresi düzeyinde uygulanmakla birlikte istisnai olarak ulusal düzeyde de uygulanmaktadır” (Gözler, Anayasa Hukukuna Giriş, 2017, s. 128).

3.1.1.2.1. Listeli nispi temsil sistemleri

3.1.1.2.1.1. Tam nispi temsil sistemleri

Nisbi temsil sisteminin amacı, toplumdaki siyasi düşüncelerin ve farklılıkların parlamentoya en iyi şekilde yansımaları sağlamaktır. Bu amacın gerçekleşmesi için temsil edilmeyen oyların mümkün olduğunca az olması gerekir (Teziç, 2016, s. 353). Bu amaca ulaşabilmek için ilk olarak seçim çevreleri çok büyük tutulmalıdır daha sonra seçim çevrelerinden çıkacak milletvekili sayısının birden fazla olması ve “artık oy” ve “artık temsilciliklerin” milli bakiye veya bölgesel artık yöntemleriyle dağıtılması gerekmektedir (Bingöl, 2007).

Tam nispi temsil sistemlerini üç başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar, “nisbi temsilin saf şekli” literatürdeki bir başka deyişle “ulusal seçim kotası”, “ulusal artık (milli bakiye) sistemi ve “değişmez tek sayılı ulusal artık sistemidir”.

3.1.1.2.1.1.1. Nisbi temsilin saf şekli (ulusal seçim kotası)

Bu sistemde ülke tek bir seçim çevresi olarak kabul edilir. Ülke genelinde seçilecek temsilcilerin sayısı önceden belirlenir. Seçimlerde kullanılan geçerli oyların seçilecek toplam milletvekili sayısına bölünmesiyle ülke için belirlenen seçim sayısı elde edilir. Her parti listesinin aldığı geçerli oy sayısında seçim sayısı ne kadar varsa, o parti o seçim çevresinde o kadar temsilci kazanmaktadır (Haytoğlu, 2017).

Bu duruma bir örnek verelim;

Milletvekili sayısı : 330

Geçerli oy : 28.035.000

Ulusal Seçim Kotası : 85.000

X Partisi : $15.000.000/85.000=176$

Y Partisi : $4.650.000/85.000=55$

Z Partisi : $3.450.000/85.000=41$

Q Partisi : $3.015.000/85.000=35$

Bağımsız : 23

Yukarıda örneklendirmiş olduğumuz ülkede seçilecek olan toplam milletvekili sayısı 330’dur. Seçimlerde kullanılan geçerli oyların (28.035.000), milletvekili sayısına (330) bölünmesiyle ulusal seçim kotası olan 85.000 elde edilecektir. Örnekte gösterildiği üzere her partinin almış olduğu oy oranının ulusal seçim kotasına bölünmesiyle o partinin mecliste kazanmış olduğu sandalye sayısı tespit edilmektedir. Ancak örneğimizdeki hesaplamalara dikkat edilecek olursa partilere dağılım yapıldıktan sonra ortaya çıkan artık oylar veya milletvekilleri olduğu görülecektir. İşte

bu sorunu çözebilmek için bazı sistemler ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki “en yüksek artık” diğeri ise “en büyük ortalama” yöntemidir (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 88). Bu sistemi uygulayan ülke sayısı oldukça azdır. Bu ülkeler günümüzde İsrail, Hollanda ve Slovakya’dır. Sistemi uygulayan Hollanda ve İsrail de artık oy sorununu gidermek için en büyük ortalama yöntemi kullanılmaktayken, Slovakya’da ise en büyük ortalama yöntemi ile sıra tercihli liste yöntemi tercih edilmiştir (Aydoğdu, 2015).

3.1.1.2.1.1.2. Milli bakiye (ulusal artık) sistemi

Milli bakiye sistemi seçim çevrelerinde çevre seçim sayısına göre yapılan milletvekilliği dağılımından sonra ortaya çıkan artık oylar ve milletvekillikleri ulusal düzeyde değerlendirilmek için bir merkezde birleştirilir. Merkezde birleştirilen artık oylar ve milletvekilliklerinin değerlendirilmesi için her partinin ülke düzeyinde artık oyları toplamı, ülke düzeyindeki açık milletvekili sayısına bölünerek “ulusal seçim sayısı” elde edilir. Bulunan seçim sayısı her partinin artık oyunun içinde kaç defa varsa, o parti bir o kadar daha milletvekili çıkarmış olur (Armağan, 1975, s. 131). Yapılan işlemler sonucunda halen açık milletvekilliklerinin olması durumunda bu defa “en yüksek artık” yöntemine göre dağılım yapılır veya bir başka yöntem olan “Hagenbach-Bischoff” sistemi yani “takviyeli nispi temsil[‡]” uygulanmaktadır. Bu sistem uygulanarak milli seçim sayısının biraz daha küçülmesi amaçlanmaktadır. Buna rağmen halen açık milletvekilliği kalması durumunda “en yüksek artık” oy bırakan partiye verilir (Teziç, 2016, s. 354-355).

Artık oylar ulusal düzeyde değerlendirilebileceği gibi bazen bölgesel düzeyde de değerlendirilebilir. Bu iki yöntem ayrı ayrı uygulanabildiği gibi birlikte de uygulanabilmektedir (Armaoğlu, 1953, ss. 97-98).

[‡] Takviyeli nispi temsil, Türkiye’de 14 Temmuz 1965 tarih ve 656 sayılı kanunla öngörölmüş ve 1965 genel seçimleri ile 1/3 Cumhuriyet Senatosu üyelerinin yenilenmesinde uygulanmıştır. Kanuna göre bir seçim çevresinde iki milletvekili seçilecekse bu çevredeki seçim sayısı geçerli oyların yarısından bir fazlasına bölünerek elde edilir. Birden fazla Cumhuriyet Senatosu üyesi seçilen seçim çevrelerinde de seçim sayısı geçerli oyların, o çevreden seçilecek senatör sayısının bir fazlasına bölünmesi ile saptanmaktadır. Günümüzde, Yunanistan’da uygulanan ve geçerli oyların üç kademedede (seçim çevresi-bölge çevresi ve milli seçim çevresi) değerlendirildiği nispi temsil sisteminde, birinci kademedede çevre seçim sayısı, kullanılan geçerli oyların, seçilecek milletvekili sayısının bir fazlasına bölünmesi ile elde edilmektedir (Teziç, 2016, ss. 354-355).

Milli bakiye sistemi sonuçları bakımından nispi temsilin saf şekline oldukça yakındır (Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, 2011, s. 730). Bu sistem küçük partiler açısından avantajlı olsa da görece büyük partiler açısından dezavantajlıdır. Ülke düzeyinde milletvekili çıkaramayan küçük partiler artık oy ve milletvekilliklerinin bölgesel veya ulusal düzeyde değerlendirilmesi sonucu parlamentoda milletvekilleri kazanabilmektedir. Bu durum parlamentodaki parti sayısını artırmaktadır (Armaoğlu, 1953, s. 100).

Bu sistemde temsilde adalet ilkesi baskın bir şekilde görülmekle birlikte yönetimde istikrar ilkesi açısından eleştirilebilir. Sistem siyasal partilerin parçalanmasına neden olmaktadır. Sistemin uygulandığı ülkelerde %1 oy olan partilerin bile mecliste temsil edilme ihtimali bulunmaktadır (Gözler, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, 2011, s. 730). Bu yönüyle bakıldığında koalisyon hükümetlerine yol açması kuvvetle muhtemeldir[§] (Yüzbaşıoğlu, Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi, 2011, s. 116). Koalisyon hükümetlerine engel olabilmek adına kota şartı getirilebilir. Böylelikle partiler mecliste temsilci kazanabilmek için belirlenen seviye de oyu almaları gerekecektir. Bu duruma örnek olarak 1920 tarihli Çekoslovakya kanunu gösterilebilir (Armağan, 1975, s. 100). Ayrıca bu sistem ülkemizde 533 sayılı kanunla kabul edilmiş ve 1965 genel seçimlerinde uygulanmıştır (Teziç, 2016, s. 354).

[§] Yüzbaşıoğlu, 1965 genel seçimleri döneminde milli bakiye sisteminin tercih edilmesinin sebebini Adalet Partisi'nin tek başına iktidar olma ihtimalini önleme amacı olduğunu ifade etmiştir (Yüzbaşıoğlu, Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi, 1996, s. 116). Bu görüş öğretilde yaygın olmakla birlikte bu durumu Savcı şu şekilde analiz etmektedir: Bu sistem küçük partilere avantaj sağlamakla birlikte iktidar bölünmelerine büyük bir tesiri olmamaktadır. Büyük partilerden birisinin seçim kampanyaları sırasında seçmeni etkileyecek unsurları tam olarak belirlemesi durumunda tek başına hükümeti kurma konusunda başarılı olacaktır ve ondan daha az başarılı olan diğer büyük parti ise ana muhalefet partisi olarak mecliste görev alabilecektir. Ayrıca sistem küçük partilere avantaj sağladığı için o partilerde seslerini mecliste duyurma şansı elde edecektir (Savcı, 1965, s. 183). 1965 genel seçim sonuçları incelendiğinde de Adalet Partisinin oyların %52,87'sini alarak 240 milletvekili çıkardığını ve tek başına hükümeti kurduğu görülmektedir.

3.1.1.2.1.1.3. Değişmez tek sayılı ulusal artık

Sistem Fransız matematikçi Henri Poincaré tarafından bulunmuştur. Bu sisteme göre, her milletvekilinin temsil etmiş olduğu seçmen sayısı eşit olmalıdır. Dolayısıyla tüm seçim çevrelerinde uygulanmak üzere meclis tarafından kanunla değişmez (sabit) seçim sayısı belirlenir (Teziç, 2016, s. 355).

Değişmez tek sayılı ulusal artık yönteminde ülkenin çıkaracağı milletvekili sayısı önceden belli değildir. Her partinin seçim çevresinden aldığı oyların önceden belirlenen seçim sayısına bölünmesiyle belirlenir. Her partinin aldığı oyun içinde kaç defa seçim sayısı varsa o kadar milletvekilliği kazanacaktır. Yani seçime katılım ne kadar çok olursa çıkacak toplam temsilci sayısı da artacaktır (Armağan, 1975, s. 133). Buradan ülkedeki milletvekili sayısı ile seçimlere katılım oranının paralellik gösterdiği çıkarımında bulunabiliriz.

Bu sistemde de temsilciler belirlendikten sonra “artık oylar” çıkabilir. Artık oylar bu sistemde iki aşama da değerlendirilir. Birinci aşama bölge düzeyinde, ikinci aşama ise ülke düzeyindedir. İlk aşamada, seçim çevreleri birleştirilerek seçim bölgeleri oluşturulur ve oluşturulan bölgelerdeki artık oylar toplanır. Her partinin toplanan artık oyları değişmez seçim sayısına ulaştıkça o kadar milletvekilliği daha elde eder. Bu işlemler sonucunda halen artık oy kalırsa o zaman ikinci aşamaya geçilir. İkinci aşamada geriye kalan artık oylar bu defa ülke düzeyinde toplanır ve toplanan artık oylar ilk aşamada olduğu gibi her partinin toplanan artık oylarının değişmez seçim sayısına ulaştıkça bir o kadar milletvekili daha kazanmış olur. Bu aşamadan sonra ülkenin milletvekili sayısı ortaya çıkacaktır (Bingöl, 2007).

3.1.1.2.2. Yaklaştırmalı nispi temsil sistemi

“Yaklaştırmalı nispi temsil sistemi, artık oyların ya da temsil edilmeyen oyların ülke çapında değil, fakat seçim çevresinde değerlendirilmesi anlamını taşır. Seçim sayısı, o seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların, seçilecek milletvekili sayısına bölünmesi ile elde edilir” (Teziç, 2016, s. 351).

Tam nispi temsil sisteminden farklı olarak seçim sayısı, her seçim çevresi için ayrıca hesaplanmaktadır. Nispi temsil sistemi, geniş seçim çevrelerinde uygulama

alanı bulurken, küçük seçim çevreleri bu sistem için uygun değildir. Çünkü bir seçim çevresinden seçilecek milletvekili sayısının az olması, seçim sayısının yükselmesine neden olacaktır. Bu durumda birçok parti seçim sayısının altında kalacak ve normalde milletvekili çıkarabilecekken çıkaramaz hale gelecektir (Yavaşgel, 2014, s. 118)

Bu sorundan dolayı, temsilciliklerin seçim çevrelerinde tam anlamıyla dağılım sağlamak amacıyla birtakım yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur (Teziç, 2016, s. 351). Bu konuda birçok yöntem kullanılmakla birlikte çalışmada, “en büyük artık”, “en büyük ortalama”, “d’Hondt yöntemi” ve “Sainte-Lague” yöntemleri anlatılacaktır.

3.1.1.2.2.1. En büyük artık yöntemi

Bu yöntemde her siyasi partinin aldığı oy seçim sayısına bölünür. Temsilci dağılımı yapıldıktan sonra geriye kalan artık oylar, büyüklüklerine göre tekrar dağıtılmaktadır. İlk aşamada milletvekili çıkaramayan küçük partiler artık oyların dağılımında milletvekili çıkarma şansı elde etmektedir. Buradan yola çıkarak bu sistemin küçük partiler açısından avantajlı olduğunu söyleyebiliriz (Türkiye Genç İşadamları Derneği, 1996, s. 18).

Yukarıda anlattığımız yöntemi bir örnek üzerinden açıklayalım; 450.000 seçmene sahip bir seçim bölgesinden 9 milletvekili seçileceğini varsayalım.

Seçim Sayısı : $450.000/9=50.000$

X Partisi : 120.000

Y Partisi : 88.750

Z Partisi : 138.000

Q Partisi : 55.250

W Partisi : 48.000 şeklinde partilere oy dağılımı gerçekleşmiştir.

Bu dağılıma göre partilerin milletvekili dağılımı ve artık oyları aşağıdaki şekilde gerçekleşecektir:

X Partisi	: $120.000/50.000= 2$ milletvekili ve 20.000 artık oy
Y Partisi	: $88.750/50.000= 1$ milletvekili ve 28.750 artık oy
Z Partisi	: $138.000/50.000= 2$ milletvekili ve 38.000 artık oy
Q Partisi	: $55.250/50.000= 1$ milletvekili ve 5.250 artık oy
W Partisi	: $48.000/50.000= 0$ milletvekili ve 48.000 artık oy

Bu dağılım sonucunda 9 milletvekilliğinden 6'sı partilerin aldığı oy oranına göre dağıtılmıştır. Bu sistemde kalan artık oylar büyüklüğe göre dağıtılacağından sırasıyla W Partisi, Z Partisi ve Y Partisi birer sandalye daha kazanacaktır (Cotteret ve Emeri, 1991, ss. 49-50).

Son durumda, X Partisi 2, Y Partisi 2, Z Partisi 3, Q Partisi 1 ve W Partisi 1 milletvekilliğini kazanmış olur. Örnekte de görüldüğü üzere diğerlerine görece küçük olan W Partisi mecliste temsil hakkı kazanmış ve sistemin küçük partilere avantaj sağladığı net bir biçimde ortaya konulmuştur.

“Türkiye’de 25.5.1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda 13.2.1965 tarih ve 533 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu seçimlerinde, ulusal seçim çevresinde açıkta kalan temsilciliklerin doldurulması bakımından öngörülmüştür” (Haytoğlu, 2017).

3.1.1.2.2.2. En yüksek ortalama yöntemi

En yüksek ortalama yönteminde her partinin aldığı geçerli oy, ilk dağılım sonucu belirlenen milletvekili sayısına “1” eklenerek elde edilen sayıya bölünür. Bu işlem sonucunda ortaya çıkan sonuçlar büyükten küçüğe doğru sıralanır. Açıkta kalan milletvekilliği, bu sıralama sonucu en büyükten başlanmak suretiyle dağıtılır. Bu işlem açıkta kalan tüm milletvekillikleri dağıtılana kadar tekrarlanır (Yılmaz, 2004).

En büyük artık yönteminde verdiğimiz örneği bu sisteme uyarlayacak olursak;

Tablo 1: En Yüksek Ortalama Yönteminin Hesaplanması

Partiler	Oy Dağılımı ve Temsilci Sayısı	En Yüksek Artık Yöntemine Göre
X Partisi	120.000/2	+1=40.000
Y Partisi	88.750/1	+1=44.375
Z Partisi	138.000/2	+1=46.000
Q Partisi	55.250/1	+1=27.625
W Partisi	48.000/0	+1=48.000

Kaynak: (Haytoğlu, 2017).

İlk durumda 9 milletvekilliğinden 6'sı dağıtılmış ve açıkta kalan 3 milletvekilliği için en yüksek ortalama yöntemine göre yeniden hesaplama yapılmıştır. En yüksek ortalama yöntemine göre sırasıyla W Partisi, Z Partisi ve Y Partisi 1'er milletvekilliği kazanacaktır. Son durumda X Partisi 2, Y Partisi 2, Z Partisi 3, Q Partisi 1, W Partisi 1 milletvekilliği şeklinde dağılım gerçekleşecektir.

Tablo da rahatlıkla görüleceği üzere en büyük artık yönteminin aksine bu sistemin büyük partilere avantaj sağladığını söyleyebiliriz.

3.1.1.2.2.3. d'Hondt yöntemi

Belçikalı medeni hukuk profesörü ve matematikçi Victor D'Hondt tarafından bulunduğu için d'Hondt yöntemi olarak adlandırılan bu sistem, bir seçim çevresinde partilerin aldıkları oylara göre kazandıkları milletvekili sayısını hesaplamak için kullanılan basit bir sistemdir. Ayrıca bu sistem Avrupa ülkeleri tarafından kullanılan oldukça yaygın bir nispi temsil yöntemidir (Türk, Seçim Hukukunun Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri, 1997, s. 82).

D'Hondt sistemi artık oyların, kendi içerisinde değerlendirildiği bir seçim sistemidir. Her partinin aldığı geçerli oy sayısı o seçim bölgesinden çıkarılacak olan milletvekili sayısı kaç ise sırasıyla 1, 2, 3, 4, 5, ...'e kadar bölünür. Bu işlem sonucu ortaya çıkan rakamlar büyükten küçüğe doğru sıralanır. Seçim ölçüsünü, o seçim bölgesinden seçilecek olan milletvekili sayısına denk gelen sıradaki oy sayısı oluşturur. Tek tek her partinin aldığı oy sayısı bu sayıya bölünür ve her partinin kaç milletvekilliği kazandığı belirlenir. Bu dağılım farklı bir şekilde de yapılabilir. Oylar sırasıyla 1, 2, 3, 4, 5, ...'e bölündükten sonra büyükten küçüğe doğru sıralanır ve en

büyükten başlanarak seçilecek milletvekili sayısı kadar ayrılır. Böylelikle hangi partinin ne kadar milletvekilliği kazandığı belirlenir (Bakır, Küçüköğlü ve Pehlivan, 1982, s. 59)

Bu sistemi bir örnek üzerinden açıklayalım; bir seçim bölgesindeki geçerli oy sayısı 150.000, seçilecek milletvekili sayısı ise 7 olduğunu varsayalım. Seçimlere 5 parti katılmıştır.

Tablo 2: D'Hondt Sistemine Göre Milletvekilliği Dağılımının Hesaplanması

Partiler	1'e bölme	2'e bölme	3'e bölme	4'e bölme	5'e bölme
X Partisi	50.000	25.000	16.666	12.500	10.000
Y Partisi	38.000	19.000	12.666	9.500	7.600
Z Partisi	22.000	11.000	7.333	5.500	4.400
Q Partisi	16.000	8.000	5.333	4.000	3.200
W Partisi	24.000	12.000	8.000	6.000	4.800

Tabloya göre partilerin aldıkları oyları büyükten küçüğe sıralayacak olursak 1)50.000, 2)38.000, 3)25.000, 4)24.000, 5)22.000, 6)19.000, 7)16.666 şeklindedir. Buna göre X Partisi 1, 3 ve 7 numaralı sandalyeleri, Y Partisi 2 ve 6 numaralı sandalyeleri, Z Partisi 5 numaralı sandalyeyi ve W Partisi de 4 numaralı sandalyeyi kazanmıştır. Bu seçim bölgesinde Q Partisi 16.000 oy almasına rağmen hiçbir sandalye kazanamamıştır. Sonuçta X Partisi 3, Y Partisi 2, Z Partisi 1 ve W Partisi 1 milletvekilliğini kazanmıştır.

İşlem sonucunda örneğimizde 7. sandalye olan (16.666) “ortak bölen” olarak adlandırılmaktadır. Partilerin aldıkları oylar ortak bölen sayısına bölünerek tabloda gerçekleştirmiş olduğumuz işlemin bir nevi sağlamasını yapmış oluruz. D'Hondt sisteminin de tıpkı en yüksek ortalama yönteminde olduğu gibi belli bir dereceye kadar büyük partilere avantaj sağladığını söyleyebiliriz. Bu sistemin sonucunda daha adil bir dağılım gerçekleşebilmesi için seçim çevreleri olabildiğince geniş olmalıdır. Bu durumun sağladığı avantajı daha net ifade etmek gerekirse seçim çevresinin büyüklüğü oranında milletvekili seçilmesi, görece küçük partilerin milletvekili çıkarma olasılıklarını arttıracaktır (Haytoğlu, 2017).

Ülkemizde 1961 seçimlerinden beri (1965 ve 1966 genel seçimleri hariç) d'Hondt sistemi uygulanmaktadır. Ayrıca 1963'ten yılından itibaren il genel meclisleri ve belediye meclisleri seçimlerinde de uygulanmaktadır (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 91).

3.1.1.2.2.4. Sainte-Lague yöntemi

Bu sistem D'Hondt sisteminin küçük partiler için dezavantajlı olduğu ve adaletsizlik yarattığı gerekçesiyle Sainte-Lague tarafından ortaya atılmıştır. d'Hondt sistemindeki basit hesaplama tekniğine dayanmakla birlikte bu sistem, partilerin aldıkları oyları sırasıyla 1,3,5,7 gibi tek sayılara bölünerek milletvekilliklerinin dağılımını belirlemektedir. Alınan oyların bu sistemde tek sayılarına bölünmesinin mantığı ise bir sayıyı ne kadar büyük bir sayıya bölerseniz o kadar küçük paylar elde edersiniz ve dolayısıyla bu durum görece küçük olan partilerin bu pay oranlarını yakalama ihtimalleri ortaya çıkarır. Alınan oyların bölme işlemi gerçekleştirildikten sonra dağılımı d'Hondt sisteminde olduğu gibi yapılmaktadır (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 91).

Tablo 2. de verdiğimiz örneği bu sistem için uyarlayıp sistemi daha anlaşılır hale getirelim. Bir seçim bölgesindeki geçerli oy sayısı 150.000, seçilecek milletvekili sayısı ise 7 olduğunu varsayalım. Seçimlere 5 parti katılmıştır.

Tablo 3: Sainte-Lague Sistemine Göre Milletvekili Dağılımının Hesaplanması

Partiler	1. bölme	2. bölme	3. bölme	4. bölme	5. bölme
X Partisi	50.000	16.666	10.000	7.142	5.555
Y Partisi	38.000	12.666	7.600	5.428	4.222
Z Partisi	22.000	7.333	4.400	3.142	2.444
Q Partisi	16.000	5.333	3.200	2.285	1.777
W Partisi	24.000	8.000	4.800	3.428	2.666

Tabloya göre partilerin aldıkları oyları büyükten küçüğe doğru sıraladığımızda 1)50.000, 2)38.000, 3)24.000, 4)22.000, 5)16.666, 6)16.000, 7)12.666 şeklinde sonuç elde edilmiştir. Bu durumda daha önce d'Hondt sisteminde milletvekili çıkartamayan

Q Partisi bu sisteme göre 1 milletvekilliğine sahip olmuştur. Sonuç olarak X Partisi 2, Y Partisi 2, Z Partisi, Q Partisi ve W Partileri ise 1'er milletvekili çıkarmış olur.

Bu sistem 1900'lü yılların başında Yeni Zelanda ve bazı Kuzey Avrupa ülkelerinde bir süre uygulanmıştır. Ancak her ne kadar küçük partiler lehine avantaj sağlamış olsa da Avrupa'da hükümet istikrarsızlığına sebep olduğu için uzun soluklu bir sistem olamamıştır. Bu sistemde bu soruna çözüm olması için ufak bir değişiklik yapılarak sistemin İskandinav versiyonu ortaya çıkarılmıştır. Sistemin İskandinav versiyonundaki tek fark ilk bölme işleminde alınan oylar 1'e değil 1.4'e bölünmektedir. Geriye kalan kısım ise Klasik Sainte-Lague sisteminde olduğu gibidir. Böylelikle hem Klasik Sainte-Lague sisteminde ortaya çıkan hükümet istikrarsızlığı sorunu ortadan kaldırılmaya çalışılmış hem de büyük partiler lehine sonuç çıkmaması amaçlanmıştır. Bu sistem Norveç ve İsveç'te parlamento seçimlerinde uygulanırken, Danimarka da ise yerel yönetim meclis üyeleri seçimlerinde uygulama alanı bulmaktadır (Aydoğdu, 2015).

3.1.1.2.3. Nispi seçim sistemlerinde baraj uygulaması

Nispi temsil esasına dayalı sistemler geniş seçim çevrelerinde uygulanmaktadır. Bu sistemlerde görece küçük partilerinde seçimlerde meclise temsilci gönderme şansları bulunmaktadır. Bu durumun daha önce hükümet istikrarsızlıklarına yol açabileceğine değinmiştik. Hükümet istikrarsızlığını önlemek amacıyla seçim çevrelerinde baraj uygulanabilir. Üst düzey ulusal seçim çevresi veya ülke çapında ulusal seçim çevresi kullanan ülkeler kendilerine asgari bir seçim barajı belirlemiştir. Bu ülkelerden bazıları alt düzeydeki seçim çevrelerinde kazanılan asgari sandalye sayısı temelinde barajı tanımlarken, bazıları da toplam oyların belli bir asgari yüzdesiyle tanımlamaktadır (Lijphart, 2014, s. 184).

3.1.1.2.4. Çevre barajı

Seçim çevrelerinde baraj üç farklı biçimde hesaplanabilir. Bunlar; çevre seçim sayılı (basit seçim sayılı), yüzde oranlı ve onda oranlı baraj hesaplama yöntemidir (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 96).

3.1.1.2.4.1. Çevre seçim sayılı (basit seçim sayılı) baraj

Çevre seçim sayılı baraj yönteminde bir parti, bir seçim çevresinde çevre seçim sayısı kadar oy almadıkça o seçim çevresinden temsilci çıkaramaz. Bu baraj türünde, seçim çevreleri daraldıkça bölme işlemlerinin daha küçük sayılarla yapılması ve elde edilecek payların büyümesi nedeniyle yükselmektedir (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 96).

Örneğin; bir seçim çevresinde 250.000 geçerli oy kullanılmış olsun ve bu seçim çevresinden seçilecek olan milletvekili sayısının 8 olduğunu varsayalım. Bir partinin bu seçim çevresinden milletvekili çıkarabilmesi için çevre seçim sayısı kadar oyu yani $250.000/8= 31.250$ oy almış olması gerekmektedir.

“Türkiye’de ilk kez d’Hondt usulü nispi temsil sistemini getiren 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun önce Kurucu Meclisçe kabul edilen, sonra 533 sayılı Kanun’la getirilen ulusal artık sistemini kaldıran 1036 sayılı Kanun’la yeniden yürürlüğe konulan 32. Maddesinde basit seçim sayılı baraj öngörülmüştür. Ancak Anayasa Mahkemesi, aynı yıl, “engelli seçim düzeninin” demokratik hukuk devleti, seçimlerin serbestliği ve çok partili siyasal düzen ilkelerine aykırı, ayrıca seçme ve seçilme hakkını zedeleyici olduğu gerekçesiyle 32. Maddenin konuya ilişkin fıkralarını iptal etmiştir” (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 96).

3.1.1.2.4.2. Yüzde oranlı baraj

Yüzde oranlı baraj, bir partinin bir seçim çevresinde temsilcilik kazanabilmesi için o seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların belirli bir yüzdesini alması zorunluluğu olarak tanımlanabilir. Ülkemizde 1991 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde 19. Dönem milletvekilleri belirlenirken baraj, seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına göre %25 veya %20 olarak uygulanmıştır (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 97).

3.1.1.2.4.3. Onda oranlı baraj

“Kesme baraj” olarak da bilinen bu baraj, klasik baraja oranla küçük partilerin açısından daha dezavantajlı, büyük partilere açısından ise daha avantajlı bir yöntemdir. Çünkü bu baraj yönteminde bir partinin bir seçim çevresinde temsilci elde edebilmesi

için gerekli oy onda oranlı olarak uygulanmaktadır. Uygulaması ise şu şekildedir: Bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oy toplamının 1/10'una denk gelen sayı seçime katılan tüm partilerin aldıkları oylardan ayrı ayrı çıkarılır. Bu işlemden sonra geriye oyu kalmayan partiye üye dağılımının dışında bırakılır. Son durumda üye dağılımı d'Hondt sistemine uygun şekilde gerçekleştirilerek milletvekillikleri partilere dağıtılır (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 98).

3.1.1.2.5. Ülke barajı

Bir partinin meclis seçimlerinde sandalye kazanabilmesi için ülke genelinde kullanılan geçerli oyların belirli bir oranını yani %5-10 gibi bir oranı alması gerektiği durumlarda ülke barajından söz edilmektedir. Bu baraj, ulusal artık dışındaki diğer nispi temsil sistemleriyle birlikte kullanılabilir (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 98). Örneğin bu baraj Federal Almanya'da %5 oranında uygulanırken, İsveç'te ise %4 oranında uygulanmaktadır (Haytoğlu, 2017).

Türkiye'de 1961 genel seçimleri dışında baraj uygulaması görülmemekle birlikte 1961 Anayasası döneminin genellikle istikrarsız hükümetlerine karşı önlemler getiren 1983 tarihli 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu, d'Hondt sisteminin ülke genelinde %10 baraj ve seçim çevrelerinde uygulanmasını kabul etmiştir. 1995 yılında çevre seçim barajı ve %10 barajına karşı Anayasa Mahkemesindeki açılan iptal davasında mahkeme çevre seçim barajını iptal etmiştir ancak ülke seçim barajını "temsilde adalet ilkesiyle bağdaşmakta" ve "yönetimde istikrar ilkesine uygun" olduğu gerekçesi ile reddetmiştir. (Anayasa Yargısı 23, 2006, s. 99).

3.1.1.2.6. Devredilebilir tek oy (hare sistemi)

Bu sistem, nispi temsilde liste usulünün dışında ancak çoğunluk sistemindeki tercihten önce oy uygulamasına benzer bir yapıda seçim sistemidir (Haytoğlu, 2017). Devredilebilir tek oy sisteminde seçmenler, partilerin hazırladıkları listelere oy vermez ancak ayrı ayrı istedikleri adaya oy vermektedirler. Bu yönü ile listeli nispi temsil sisteminden ayrılmaktadır (Yavaşgel, 2014, s. 124).

“Danimarkalı politikacı, C.C.G. Andrea’nın seçim sayısını ortaya attığı sıralarda, bu durumdan habersiz olan İngiliz hukukçu Thomas Hare’nin de aynı temele dayanan bir yöntem ileri sürdüğünden bahsedilmiştir. Hare’nin yöntemi daha sonra geliştirilerek “devredilebilen tek oy” adını almıştır” (Aydın, 2008).

Devredilebilir tek oy sisteminde, seçim bölgelerinde birden fazla aday bulunmaktadır. Her seçmen tek bir oya sahiptir ve oylar karma listeler halinde kullanılır. Seçmen bu sistemde adaylara tercih sıralarına göre 1,2,3 gibi numaralar vermektedir. Seçmenin ilk tercihi olan aday seçilmesi gereken oydan daha fazlasını almış ise veya listedeki en az oyu almış adaylardan biri ise oylarını başka bir adaya devredebilmektedir. Adayların belli bir seçim bölgesinden seçilebilmesi için seçim sayısını elde etmeleri gerekir. Bu sistemde seçim sayısı şu şekilde hesaplanmaktadır: Kullanılan geçerli oyların toplamı, seçilecek olan milletvekili sayısının bir fazlasına bölündükten sonra çıkan sonuç “1” ile toplanır. Böylelikle o seçim bölgesinin seçim sayısı elde edilmiş olur. Bu hesaplama yöntemine “Droop Kota” denir (Bakır ve diğerleri , 1982, s. 45).

“Devredilebilir tek oyun amacı, gerçek demokrasinin temelini oluşturan, her bir vatandaşın kendi temsilcisini seçerken olabildiğince özgür olmasını ve etki altında kalmamasını sağlayabilmektir” (Aydın, 2008).

Bu sistem uygulanması bakımından zor bir sistemdir. Bu yüzden tek tek adaylar üzerinden geniş bir tercih olanağına sahip olması ve nispi sonuçlar doğurması gibi pozitif özelliklerine rağmen Avustralya ve İrlanda gibi çok ülkede uygulama alanı bulabilmiştir (Yavaşgel, 2014, s. 126).

3.1.1.3. Karma (paralel) seçim sistemleri

Çoğunluk sistemi ve nispi temsil sisteminin ortaya çıkardığı sorunları gidermek adına ortaya karma seçim sistemleri çıkmıştır. Çoğunluk sisteminde ortaya çıkan oy ve sandalye dağılımının orantısızlığı, nispi temsil sisteminde ise her siyasi partinin mecliste temsilinin ortaya çıkarmış olduğu hükümet istikrarsızlıkları karma sistemlerin ortaya çıkmasındaki en büyük etkendir (Haytoğlu, 2017).

Bu sistem oluşturulurken seçim çevreleri daraltılabilir veya genişletilebilir, baraj sistemi uygulanabilir ya da oyların sandalye dağılımı yapılırken kullanılan hesaplama yöntemlerinde değişiklikler söz konusu olabilmektedir (Bingöl, 2007). Bu sistemde

toplam milletvekili sayısının ne kadarının çoğunluk esasına göre ne kadarının nispi temsile göre seçileceği ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ayrıca seçim bölgelerinin dar olduğu seçimlerde, seçimlerin tek turlu mu yoksa iki turlu mu olduğu da ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Türkiye Genç İş Adamları Derneği, 2001, s. 205).

3.1.1.3.1. Sınırlı oy sistemi

Bu sistemde her seçim bölgesinden birden fazla aday seçilmektedir. Seçmenler o seçim bölgesinden seçilecek olan milletvekili sayısından daha az adaya oy kullanmaktadır. Bir başka ifadeyle o seçim bölgesinden seçilecek aday sayısı altı ise seçmenler genellikle bir eksiği olan beş aday için oylarını kullanmaktadırlar (Türkiye Genç İş Adamları Derneği, 2001, s. 205). Burada seçmenin bu şekilde kısıtlamanın amacı, görece büyük partilerin bir seçim bölgesindeki tüm milletvekilliklerini almasını önlemek ve küçük partilerinde mecliste temsilci kazanabilmesini sağlayabilmektir.

Sınırlı oy sisteminde en yüksek oyu alan adaylar milletvekili seçilmektedir. Bu özelliği ile basit çoğunluk sistemine benzemektedir. Ancak aralarında çok önemli bir fark bulunmaktadır. Sınırlı oy sistemi küçük partilerin milletvekili kazanmasını kolaylaştırırken, basit çoğunluk tam tersi bunu daha da zorlaştırmaktadır (Aydın, 2008).

3.1.1.3.2. Devredilmez (aktarılmaz) tek oy sistemi

Devredilmez tek oy sistemi, sınırlı oy sisteminin özel bir biçimidir (Lijphart, 2014, s. 180). Bu seçim sisteminde her seçim çevresinden birden fazla milletvekili seçilmektedir. Ancak bu sistemde seçmenler oy verdiği partinin adaylarından yalnızca biri için oy kullanabilmektedir. Bu durumda devredilmez tek oy sisteminde, seçimlerde yalnızca partilerin değil, parti içindeki adaylarında birbirleriyle yarıştığı sonucunu çıkarabiliriz. Çünkü bu sistemde en çok oy alan adaylar milletvekili seçilir. Devredilmez tek oy sistemi, günümüzde (2001) Ürdün'de ve Japonya'da 1948-1993 yılları arasında uygulanmıştır (Türkiye Genç İş Adamları Derneği, 2001, s. 205).

3.1.1.3.3. Yığmal ı oy sistemi

Yığmal ı oy sisteminde, her seçmenin birden fazla üyeli seçim çevrelerinde, o seçim bölgesinden seçilecek milletvekili sayısı kadar oy hakkına sahiptir. Seçmenler burada oy haklarını diledikleri gibi kullanabilirler yani isterse tek bir adaya oy verebilir veya oylarını adaylar arasında paylaştıracabilir. Bu sistemde milletvekili seçilebilmek için nispi çoğunluk sağlanması yeterlidir. Yığmal ı oy sisteminde küçük partilerin de milletvekili çıkarma şansı vardır. Bu durum hem olumlu hem de olumsuz olarak nitelendirilebilir. Küçük partilerin temsilci kazanabilmesi için çok az sayıda aday göstermesi gerektiği gibi aynı zamanda parti tabanını da bu adaylara yönlendirici çalışmalar yürütmek zorundadır. Böylelikle temsilci kazanma şanslarını arttıracaklardır (Yavaşgel, 2014, ss. 129-130).

Burada küçük partilerin meclise temsilci göndermesinin olumlu yönü temsilde adalet ilkesinin sağlanması açısından değerlendirilebilir, olumsuz yönü ise daha önce de değinildiği gibi bu durumun hükümet istikrarsızlıklarına yol açmasıdır. Çalışma da karma sistemler başlığı altında sadece bu üç başlık ele alınmıştır. Ancak bunlar dışında çok daha fazla karma sistem mevcuttur.

4. TÜRKİYE’DE UYGULANAN SEÇİM SİSTEMLERİ

4.1. Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemlerine Genel Bir Bakış

Türkiye, 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan 27.Dönem milletvekili genel seçimleri ile çok partili siyasal hayatının 20. genel seçimini gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca gerçekleştirilen seçimleri “demokratik olan” ve “demokratik olmayan” seçimler olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutabiliriz. Burada 1950 seçimleri öncesi seçimler “demokratik olmayan seçimler”, 1950 yılından sonraki seçimler ise “demokratik seçimler” şeklinde tasnif edilebilir** (Yılmaz, 2004).

Türkiye’de “demokratik olmayan seçimler” olarak adlandırılan 1950 seçimlerine kadar iki defa çok partili siyasal hayata geçiş denemesi yapılmıştır. İlki 17 Kasım 1924’te Atatürk’ün yakın arkadaşları tarafından kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasıdır. Bu fırka Şeyh Said isyanı sonrasında çıkarılan Takrir-i Sükûn kanunu ile 3 Haziran 1925 tarihinde kapatılmıştır. İkinci deneme ise Atatürk’ün isteğiyle kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasıdır. (12 Ağustos 1930) Ekonomi alanında liberalizmi savunan fırka daha sonra ülke de yaşanan olaylar sonucu partinin kurucusu Fethi Okyar tarafından kapatılmıştır (Kayalı, 2012, ss. 43-57). 1927-1946 arası dönemde gerçekleştirilen seçimlerde tek partili bir siyasal hayat söz konusu olmuştur. Seçimlere katılan adaylar Cumhuriyet Halk Partisi tarafından belirlenmiş ve seçimlerde yaşanan mücadeleler daha çok parti kademeleri için yaşanmıştır. O yıllarda seçmenden beklenen sadece partinin belirlemiş olduğu adayları onaylamalarından başka bir şey değildir (Yılmaz, 2004). Bu durum aslında tek parti rejiminin yarattığı genel bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

1945 yılında, İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ile birlikte “demokrasi cephesi” savaşın kazananı olmuştur. Bu durum tüm dünya ülkelerini değiştirdiği gibi ülkemizde de değişimlere neden olmuştur. En önemli değişim uluslararası çerçeve de demokratik ilkelerin önem kazanması olarak gösterilebilir. Birleşmiş Milletler

** Ülkemizde 1946 yılından itibaren çok partili siyasal hayata geçilmiştir ancak bu seçimlerde yargısal denetim söz konusu değildir. Dolayısıyla tüm partilerin eşit şartlarda yarıştığı demokratik seçimler ilk kez 1950 yılında gerçekleştirilmiştir (Yılmaz, 2004).

Andlaşması'nın imzalanması ile birlikte bu değişim dünya kamuoyunu etkisine aldığı gibi Türkiye'de iç siyaseti de etkisi altına almıştır (Ünal, 1994, ss. 132-135).

Türkiye bu andlaşmayı imzalayarak andlaşmanın demokratik ilkelerine uygun daha hür bir rejime geçmeyi bir nevi taahhüt etmiştir. Bu durum ilk olarak 1945 yılında gerçekleştirilen San Francisco Konferasında Türk delege tarafından da ifade edilmiştir. Konferansta Türk delegesi “harpten sonra Türkiye’de her türlü demokratik cereyanların gelişmesine müsaade edilecektir” diyerek bu durumu somut bir şekilde ortaya koymuştur (Karaibrahimoğlu, 1972, s. 113). Demokrasi yolunda ilerleneceğine dair bir açıklama da 19 Mayıs 1945 tarihli bir konuşmasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından gerçekleştirilmiş ve çok partili sürece giden yolda ilk resmi açıklamasını yapmıştır (Üste, 1999).

Bu gelişmelerin yaşandığı zamanlarda ülkedeki pek çok işadama ekonomi de liberal politikaları savunmuş, aydın kesim ise demokrasinin genişlemesi yönünde düşüncelerden yana tavır sergilemiştir. Bu durum bazı sosyal grupların hoşnutsuzluklarını beraberinde getirmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde muhalif görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Parti ile halkın bağının koptuğu ve bürokrasi ile halkın karşı karşıya geldiği ve tek partili yönetimden duyulan rahatsızlıklar ortaya konulmuştur (Timur, 1994, s. 30).

“İsmet İnönü'nün 1945 yılında TBMM’de yapmış olduğu açılış konuşmasında demokrasi prensiplerine ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun bir muhalefetin ortaya çıkacağından ümitli olduğunu söylemesi üzerine 1945-1946 yılları arasında 15 parti kurulmuş, bunlardan sadece Demokrat Parti (DP) ciddi bir muhalefet oluşturmuştur” (Yıldırım, 2001).

4.1.1. 1946-1960 çok partili siyasal hayat ve çoğunluk seçim sistemleri

4.1.1.1. 1946 genel seçimleri

Türkiye’de 1923-1945 yılları arasında daha önce de değinildiği gibi iki kez çok partili siyasal hayata geçiş denemesi yapılmıştır. Bunlar hariç tutulduğunda 1923-1945 arası dönem için tek parti rejiminin hâkim olduğunu söyleyebiliriz. İsmet İnönü'nün 1945 yılında yapmış olduğu konuşma muhalefet partilerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır (Heper, 2011, s. 177-178).

“CHP’den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan 1 Aralık 1945’te ayrı bir parti kuracaklarını duyurmuşlar ve 7 Ocak 1946’da Demokrat Parti’yi kurmuşlardır” (Aydoğdu, 2015).

Demokrat Parti kurulduktan sonra farklı görüşte birçok parti daha kurulmuştur ve böylece Türkiye’de çok partili siyasal hayata geçilmiştir. 1946 yılında Mebus Seçim Kanunu yürürlükten kaldırılarak yerine Milletvekili Seçim Kanunu getirilmiştir. Bu kanunda seçimlerin tek dereceli olarak yapılması öngörülmüştür. Ayrıca bu kanun ile adayların seçimlere katılabilmesi için bir parti listesinde yer alması zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır (Haytoğlu, 2017).

1946 yılında gerçekleştirilen genel seçimler, adli denetimin olmadığı, açık oy gizli sayım yöntemine ve çoğunluk sistemine göre düzenlenmiştir. Bu seçimlere CHP, DP ve MKP ile yeni kurulan bazı küçük partiler de katılmıştır. Seçimler sonucunda CHP 395, DP 66 ve Bağımsız adaylar 4 sandalye kazanmıştır. 465 sandalyenin 66’sını kazanan demokrat parti seçimleri kaybetmiş olsa da meclisteki sandalye sayısını yükseltme başarısı göstermiştir (Koçak, 2013, ss. 182-183).

Bu seçimler “baskı, hile, yolsuzluk” iddiaları nedeniyle literatürde şaibeli seçimler olarak da bilinmektedir. 1946 seçimlerinde liste usulü basit çoğunluk uygulanmıştır. Bu seçimin en temel özelliği seçimlerde partilere değil adaylara oy verilmesidir. Seçmen hangi partiden olursa olsun o ilden seçilecek milletvekili sayısı kadar adayın ismini yazarak liste oluşturuyor ve oyunu kullanıyordu. Dolayısıyla seçimlerde tek bir partinin adayları kazanabileceği gibi başka partilerden adayların seçimi kazanma olasılığı bulunmaktaydı. 1946-1957 yılları boyunca uygulanan sistemde bir kişi birden fazla ilden aday olma şansına sahipti. Eğer birden fazla ilde milletvekili seçilirse istediği ili seçip diğerlerinin milletvekilliklerinden istifa ediyordu. Boşalan milletvekillikleri ise ara seçimle dolduruluyordu (TÜSİAD, Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması, 2001, ss.208-209).

1946 yılında gerçekleştirilen seçimler bazı yönleriyle eleştirilmiştir. Hiç kuşkusuz eleştirilen konuların en başında seçimlerin açık oy ve gizli sayım ilkesine göre uygulanması gelmektedir (Anayasa Yargısı 5, 1989). Seçimlerden sonra iktidarın seçim güvenliğini sağlayamadığı ve halkın da iktidara güven duymadığı hususu ağırlık kazanmıştır. DP, seçimlerin baskı altında gerçekleştiğini vurgulayarak, 1. Büyük

Kongresinde Ana Davalar Komisyonu'nun hazırlamış olduğu esaslara seçim güvenliği başlığını da eklemişlerdir (Yılmaz, 2004). Seçim kanunu temel bir dava olarak ele alınmış, demokrasi temelleri ile bağdaşmayan “açık oy-gizli sayım ilkesi^{††}” yerine “gizli oy-açık sayım ilkesi”ne dayanan seçim yönteminin benimsenmesi gerektiği sürekli olarak dile getirilmiştir. Ayrıca seçim sonuçlarına karşı itiraz edilebilecek bir yargı mercinin olmaması konusu da eleştirilen konular arasındadır (Aldıkaçtı, 1982, s. 114).

4.1.1.2. 1950 genel seçimleri

1950 seçimlerine gelindiğinde CHP ile DP arasındaki iktidar mücadelesi giderek artmıştır. 1946 seçimlerinden sonra DP halkın desteğini arkasına almış, CHP ise muhalefetin demokratikleşme taleplerine eskisi gibi karşı koyamamaktaydı. CHP tek parti olduğu dönemdeki gibi olmak için çabalasa da DP etkin muhalefeti karşısında birtakım tavizler vermiştir (Gültekin, 2006).

1946 seçimlerinden sonra DP yeni bir seçim kanunu çıkarılması için yoğun bir çaba harcamıştır. Demokrat partiye göre; serbest ve dürüst seçimlerin yapılmasını temin edecek bir seçim sisteminin kurulması, demokrasimizin gelişmesi için gerekli ve önemli bir husus olarak tanımlanmıştır. CHP ile DP arasındaki seçim sistemi tartışmaları özellikle 1948 yılındaki ara seçimlerde zirveye taşınmıştır ve 1948 ara seçimlerinden sonra iktidara gelen Günaltay Hükümeti yeni seçim kanunu hazırlamak zorunda kalmıştır (Ülman, 1957, ss. 47-48).

1950 yılında çıkarılan yeni Seçim Kanunu'na DP ve CHP kabul oyu verirken, Millet Partisi (MP) ret oyu vermiştir. Kanuna göre; milletvekili seçimleri tek dereceli yapılacak, çoğunluk seçim sistemine göre, genel, gizli oy-açık sayım ilkesine uygun şekilde yapılması kabul edilmiştir. Bu kanun ile kabul edilen gizli oy-açık sayım ilkesi

^{††} Açık oy yöntemi Türkiye'den önce başka ülkeler tarafından da kullanılmış bir sistemdir. Örneğin 1872 yılına kadar İngiltere, 1920'ye kadar Prusya ve yine aynı tarihlerde Fransa da bu sistem uygulanmıştır ancak olumsuz yönleri net bir biçimde görülen sistem terk edilerek gizli oy ilkesi benimsenmiştir (Başgil, 1948, ss. 12-13).

bu seçimleri diğerlerinden ayıran en önemli noktadır. Ayrıca bu kanun ile seçimlerin yargısal denetim altına alınması da seçim güvenliği açısından son derece önemlidir (Yılmaz, 2004).

1950 tarihinde kabul edilen 5545 sayılı seçim kanununun temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

“Seçim bir hükümet işi değil, bir halk ve siyasi parti işidir. Seçim düzeninin gözetim ve denetimi ile seçim anlaşmazlıklarının çabuk ve etkili bir şekilde çözülmesi görevi, yargıçlara bırakılmıştır. Seçmen kütük ve listelerinin halkın ve yargıçların, bunları en pratik ve en kolay şekilde şikâyet ve itiraz imkânları sağlanmıştır. Seçim işlerinin, seçmenlerin en kolay şekilde kontrol edebilecekleri yerde ve usulde yapılmasına özen gösterilmiştir. Seçim işlerindeki kötü eylemler ve kanuna aykırı davranışlar birer suç sayılmıştır” (Karamustafaoğlu, 1970, s. 110)

Bu kanun seçim sisteminde değişiklik getirmemiştir ancak seçimin yönetimi açısından getirdiği hükümler önemlidir.

Uygulanan seçim sistemi şu şekildedir: “her parti illerin oluşturduğu seçim çevrelerinde, listeler halinde adaylarını sunmakta en çok oy alan parti listesi, o ildeki milletvekilliklerinin hepsini kazanmaktadır” (TBMM Enformasyon Müdürlüğü, 1994, s. 22).

14 Mayıs 1950 seçimleri, yenilenen seçim kanunu ile gerçekleştirilen “ilk demokratik seçim” olmuştur.

1950 Seçim sonuçları tablolaştırılmıştır:

Tablo 4: 1950 Genel Seçim Sonuçları

1950 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER		
MİLLETVEKİLİ SAYISI	487	SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	8.905.743	
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	7.953.085	89,30
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI	952.658	10,70
GEÇERLİ OY SAYISI	8.051.650	90,41
GEÇERSİZ OY SAYISI	98.565	1,11
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI	7.953.394	89,31
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI	952.349	10,69
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI	98.256	1,10
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	LİSTE USULÜ ÇOĞUNLUK SİSTEMİ	

Tablo 4: (devam) 1950 Genel Seçim Sonuçları

1950 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE DAĞILIMI (%)
1	DP	54,54	4.391.694	415	85,22
2	CHP	39,11	3.148.626	69	14,17
3	MP	4,58	368.537	1	0,21
4	BAĞIMSIZ	0,55	44.537	2	0,41

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Tabloyu incelediğimizde 1950 genel seçimlerine %89,30 gibi çok yüksek bir oranda katılımın olduğunu görmekteyiz. Geçerli oyların %54,54'nü alan DP seçimleri kazanmıştır. Bu oy oranıyla DP mecliste %85,22 oranında sandalye kazanmış ve büyük bir temsil gücü elde etmiştir. Seçim de ikinci parti olan CHP %39,11 gibi bir oy oranına sahip olmasına rağmen mecliste sadece %14,11 gibi bir sandalye dağılımı kazanabilmiştir. Buradan temsildeki adaletsizliği rahatlıkla görebilmekteyiz. Bu seçimlerle birlikte ülkemizde ilk kez halk kendi iradesiyle serbestçe iktidarı değiştirmiş ve bu seçimle birlikte tek parti dönemi kapanmıştır.

4.1.1.3. 1954 genel seçimleri

CHP 1950 seçimleri gerçekleşene kadar çoğunluk sisteminin kendisine sağladığı avantajlardan yararlanmaya çalışmıştı ancak 1950 seçimlerinde yaklaşık %40 oranında oy almasına rağmen düşük bir temsilci gücü elde etmesi 1950-1954 yılları arasında CHP ilk kez bu sistemin dezavantajları üzerinde durmak zorunda bırakmıştır. Bu dönemde CHP seçim sonuçlarını partilerin aldıkları oy oranlarına yaklaştıracak ve bu doğrultuda farklı düşüncülerin mecliste temsil edilmesini sağlayacak yöntemler aramaya başlamıştır (Ülman, 1957, ss. 56-57).

1950 seçimlerinde görüldüğü gibi çoğunluk sisteminin temsilde adaletsizliğe yol açması 1954 seçimlerine kadar gündemden düşmeyen tartışmalara neden olacaktır. İktidar partisi olan DP bu durum karşısında hiçbir şey yapmamış ancak CHP basını ve halkı yanına almaya çalışan faaliyetlerde bulunmuştur. 1950 seçimlerinde olduğu gibi 1954 seçimlerinde de yine çoğunluk ve liste usulü uygulanmıştır (Aygen, 1962, s. 208).

1954 seçimlerini tablolastırarak inceleyelim;

Tablo 5: 1954 Seçim Sonuçları

1954 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI	541			SEÇMEN SAYISINA	
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	10.262.063			ORANI (%)	
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	9.095.367			88,63	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI	1.166.696			11,37	
GEÇERLİ OY SAYISI	8.959.904			87,31	
GEÇERSİZ OY SAYISI	135.463			1,32	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI	8.903.393			86,76	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI	1.358.670			13,24	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI	56.511			0,55	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	LİSTE USULÜ ÇOĞUNLUK SİSTEMİ				
1954 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE DAĞILIMI (%)
1	DP	57,50	5.151.550	503	92,98
2	CHP	35,29	3.162.196	31	5,73
3	CMP	4,84	434.085	5	0,92
4	TKP	0,63	56.511	0	-
5	BAĞIMSIZ	1,74	155.562	2	0,37

Kaynak Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Tablo incelendiğinde DP'nin 1950 seçimlerinden sonra CHP ile olan oy farkını arttırdığını görmekteyiz. Bu seçimlerde de bir önceki seçimde olduğu gibi oldukça yüksektir hatta bir önceki seçimden daha da fazladır. Muhalefet partilerinin, yaklaşık olarak %42,50 oy aldığı ve %7,2 gibi bir sandalye kazandığı buna karşın iktidarın ise %57,50 oy oranı ile mecliste %93'lük sandalye dağılımına sahip olduğu temsilde adaletin olmadığı olumsuz bir tablo ortaya çıkmıştır. Hiç kuşkusuz bu sistem temsilde adalet ilkesini göz ardı etmektedir.

Demokrat partinin iktidar olduğu dönemde Türk siyasal hayatında ilk defa rastlanan bir cezalandırma türü görülmüştür. Demokrat parti kendisine oy vermeyen seçmenlerin ve seçim bölgelerine cezalandırma yöntemini izlemiştir. Bu duruma örnek olarak Kırşehir ilinin o dönemde ilçeleri başka illere bağlanarak oylarının bölünmesi, bir başka örnek olarak Malatya'nın Adıyaman ilçesinin ayrı bir il haline getirilmesi durumları verilebilir. O dönemde Kırşehir'de Cumhuriyetçi Millet Partisi çoğunluk elde ederken, Malatya da ise CHP'nin çoğunluk sağladığı görülmektedir (Tanör, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980), 2017, s. 352).

4.1.1.4. 1957 genel seçimleri

1954-1957 arası siyasi partiler açısından oldukça önemli bir dönemi ifade etmektedir (Aygen, 1962, s. 210). 1954 yılı sonrasında ülkemizde çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların en başında enflasyon, Kıbrıs meselesi dolayısıyla ortaya çıkan 6-7 Eylül 1955'te İstanbul ve İzmir'de meydana gelen gösteri ve karışıklıklar söylenebilir. Ayrıca DP içerisinde "ispat hakkı" yanlısı bir muhalefette ortaya çıkmıştır (Gültekin, 2006). DP'den ayrılan muhalifler Hürriyetçi Partiyi kurmuşlardır ve diğer muhalefet partileri CHP, CMP ile 1957 seçimleri öncesinde "muhalefet cephesi" oluşturarak güç birliği sağlamaya çalışmışlardır (Güvenir, 1982, s. 239).

İktidar partisi DP, muhalefet partilerinin bu iş birliğini engellemek adına antidemokratik yöntemlere başvurmuştur. Muhtemel bir oy kaybı yaşanmasını veya iktidarı kaybetme riskiyle karşı karşıya olan DP'nin tutumları 27 Mayıs Darbesi'ne adeta davetiye çıkarmıştır. DP bu oy kayıplarını önlemek adına seçimleri 1 yıl öncesine yani 27 Ekim 1957 tarihine almış ve bu seçimler oldukça olaylı geçmiştir (Özgül, 2002).

1957 Genel Seçim sonuçlarını tablolaştıralım;

Tablo 6: 1957 Seçim Sonuçları

1957 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		610		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		12.078.623			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		9.250.949		76,59	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		2.827.674		23,41	
GEÇERLİ OY SAYISI		9.133.412		75,62	
GEÇERSİZ OY SAYISI		117.537		0,97	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		9.128.418		75,57	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI		2.950.205		24,43	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI		4.994		0,04	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ			LİSTE USULÜ ÇOĞUNLUK SİSTEMİ		
1957 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	DP	47,88	4.372.621	424	69,51
2	CHP	41,09	3.753.136	178	29,18
3	CMP	7,14	652.064	4	0,66
4	HP*	3,84	350.597	4	0,66
5	BAĞIMSIZ	0,05	4.994	0	-

Kaynak Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

1957 seçim sonuçlarına bakıldığında seçmenin iktidar partisine uyarı mahiyetinde tercihte bulunduğu yorumunu yapabiliriz. Bu seçimlerde muhalefet partisi olan CHP'nin oyları %41'e yükselmiş ve 178 milletvekilliği kazanmıştır. Bu seçim sonuçlarına baktığımızda muhalefetin başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar DP'nin aldığı oy oranı düşmüş olsa çoğunluk sisteminin kendisine sağladığı avantaj dolayısıyla 424 gibi hiç azımsanmayacak bir sandalye çoğunluğunu yine de elinde bulundurduğu görülmektedir. Ayrıca bu seçimlere katılım 1950 ve 1954 seçimlerine oranla daha düşük bir oranda gerçekleşmiştir.

4.1.2. 1960-1980 Nispi Seçim Sistemi Uygulamaları

4.1.2.1. 1961 anayasası dönemi

4.1.2.1.1. 1961 genel seçimleri

1957 seçimlerinden sonra DP hükümeti diğer siyasi partileri baskı altına alan bir tutum sergilemiştir^{††} (Savcı, 1965, s. 181). DP'nin sergilediği bu tutum aslında kendi sonunu da getirmiştir. Şöyle ki bu tutum karşısında muhalefet partisi bu baskıcı uygulamaları halka aktarmış; halk topluluklarını, üniversiteleri ve gençleri harekete geçirmiştir. Meşru iktidar 27 Mayıs 1960^{§§} sabahı Türk Silahlı Kuvvetlerinin sabah harekete geçmesi ile gayr-i meşru bir şekilde son bulmuştur (Erdoğan A. , 2007).

^{††} Meclis içindeki temsilcilerin çoğunluğunun DP'de olması, onun halkın gerçek temsilcisi olduğu kompleksini kamçılayıp arttırmış ve bu itici nedenlerin gücüyle, bir "parti çoğunluğu mutlaklığına" yönelmiştir. Bu mutlaklık; ülkede tek kişi iktidarını durduracak siyasal mekanizma, sosyal merkezleri olmadığı için kısa zamanda bir oligarşi ve tek kişi mutlaklığı haline geldi. Bu durum bir demokrasi gelişmesi değil aksine çok parti biçimin altında olmasına rağmen, bir demokrasi sapmasıydı. Bu demokrasi sapmaları DP idaresini, 1924 Anayasası'nı, meşruluk zemininden çıkarmıştır. 1960 ihtilalinin siyasal anlamı da işte buradadır: "Çok partili siyasal rekabetin vardıği bu sapmaları bertaraf ederek ve rejimin yeni sapmalara uğraması yollarını kapayarak, rejimi kendi doğal sıhhatli rayı üzerine oturtmak" (Savcı, 1965, s. 181).

^{§§} 27 Mayıs öncesinde ekonomik ve sosyal bazı çöküntüler yaşanmıştır. Ancak 27 Mayıs'a götüren yakın nedenler ekonomik ya da sosyal değil, "siyasaldır". DP'nin baskıcı bir rejim kurma girişimleri ve buna karşı giderek güçlenen muhalefet ve gençlik hareketi. Din sömürücülüğü ve Atatürk Devrimi ilkelerinden verilen ödünler de bir gerginlik unsuruydu. Menderes hükümetinin muhalefet liderlerinin yurt gezilerini engelleme de ordudan yararlanması ve 28 Nisan öğrenci hareketi üzerine sıkıyönetim ilan etmesi ise, silahlı güçleri politik arenaya iyice itmişti. Süregelen öğrenci hareketlerinin tırmandığı gerginlik ortamında, orta rütbeli (yüzbaşı-tümgeneral arası) bir grup subay Türk Silahlı Kuvvetleri adına 27 Mayıs 1960 sabahı yönetime el koydu (Weiker, 1967, ss. 22-32).

“Harekâtın amacının kardeş kavgasını önlemek ve adil seçimlere gitmek olduğu açıklanmıştır. Ancak bu girişimin çok daha geniş kapsamlı hedefleri olduğu açıktır. Bunlar, askeri müdahale öncesinin iki temel talebi olan “hürriyet” ve “demokrasi” sözcükleri ile kısaca ifade edilebilir. Anayasa hukuku dilinde bunları teknik karşılığı “iktidarın sınırlanması” kavramı ile ifade edilmektedir” (Tanör, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980), 2017, s. 366).

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra, feshedilen parlamentonun yetkilerini bir süreliğine Milli Birlik Komitesi devralmıştır. Bundan sonra izlenecek ilk yol, yeni bir anayasa ile seçim kanunu hazırlamak ve en kısa zamanda seçimlere gidilmesini sağlayacak bir kurucu meclisin oluşmasıdır. 13 Aralık 1960 tarihinde 158 Sayılı Kanun ile Kurucu Meclis oluşturulmuştur. Kurucu meclisin kurulmasının ardından da anayasa ve seçim kanun ile ilgili komisyonlar kurulmuştur (TBMM Enformasyon Müdürlüğü, 1994, s. 23).

1961 anayasa tasarısı hazırlanırken hem kurucu meclis de hem de kamuoyunda serbestçe ve çok yönlü tartışıldıktan sonra oluşturulmuştur. 9 Temmuz 1961 yılında halkoyuna sunulan tasarı %61 evet oyu ile kabul edilmiştir. 1961 ve sonrasındaki dönemde gerçekleştirilmiş olan seçim uygulamalarını anlayabilmek adına anayasanın meclis yapısını ve seçimler ile ilgili olan temel hükümlerini incelemek yararlı olacaktır (Erdoğan A. , 2007).

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu Anayasanın 63. Maddesinde düzenlenmektedir: TBMM, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu’ndan^{***} oluşmaktadır.

Kurucu meclis, Anayasa’da meclislerin üye sayısını sabit tutmuştur. Bunun nedeni ise her yıl artan nüfus ile orantılı olarak üye sayısının artmasının istenmemesidir (Abadan, 1966, s. 83). 1961 Anayasasının 67. Maddesinde; “Millet meclisi, genel oyla seçilen 450 milletvekilinden kuruludur” hükmüne yer verilerek bu sayı sabit olarak belirlenmiştir. Cumhuriyet Senatosu’nun üye sayısı ise 70. Madde de

^{***} 1961 Anayasası ile Türk siyasi yaşamına girmiştir. Senato’ya üye olabilmek için 40 yaşını doldurmak ve yüksek öğrenim yapmış olmak şarttır (madde 72.) Genel oyla seçilen 150, Cumhurbaşkanıınca seçilen 15 üyeden bir de Anayasa’nın 70. Maddesinde belirtilen tabii üyelerden oluşmaktadır. Süresi 6 yıldır (madde 73.) (Anayasa Mahkemesi Kararı, 1967).

“genel oyla seçilen 150 üye ile Cumhurbaşkanınca seçilen 15 üyeden kuruludur” şeklinde düzenlenmektedir (Gözübüyük Ş. , 2017, ss. 129-130).

Anayasanın 68. Maddesinde ise milletvekili seçilebilmek için taşınması gereken şartlara yer verilmiştir. Bu şartlar;

- Otuz yaşını doldurmak,
- Türkçe okuyup yazabilmek,
- Askerlik hizmetini yapmak ya da yapmış sayılmak,
- Kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmamak,
- Ağır hapsi gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymemiş olmak,
- Yüz kızartıcı suçlardan dolayı hüküm giymemiş olmak.

Ayrıca bu şartların dışında memurların milletvekili adayı olabilmek için çekilmeleri zorunlu değilken hakimler, subaylar, askeri memur ve astsubaylar için çekilme zorunluluğu getirilmiştir (Bakır ve diğerleri , 1982, s. 99)

Cumhuriyet Senatosu üyeliği için millet meclisinde farklı olarak 40 yaşını doldurmuş olmak ve yüksek öğrenim mezunu olma şartı da aranmıştır (Abadan, 1966, s. 86). Millet meclisi üyelerinin görev süresi 4 yıl (69. Madde), senato üyelerinin görev süresi ise 6 yıl olarak belirlenmiştir. Ancak senato üyelerinin 1/3'ünün her iki yılda bir yenilenmesi şartı getirilmiştir (73. Madde) (Gözübüyük Ş. , 2017, ss. 130-131).

Seçim komisyonu seçimlere ilişkin olarak kanun tasarıları hazırlamış ve kurucu meclise sunmuştur. Kurucu Meclis tarafından üç ayrı seçim kanunu kabul edilmiştir. Bunlar;

- 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (26 Nisan 1961)

- 304 Sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Seçimi Kanunu (24 Mayıs 1961)

- 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu (25 Mayıs 1961)'dur (TBMM Enformasyon Müdürlüğü, 1994, s. 23).

Bu kanunları özet şekilde anlatmak yararlı olacaktır. 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanuna göre seçimler, serbest, eşit, tek dereceli, genel oy esaslarına göre yapılır. Her seçmen oyunu kendisi kullanır. Oylar gizli verilir ancak sayım döküm işlemleri açık olarak gerçekleştirilir. (Md. 2) Özel kanunlar hükümleri haricinde her il bir seçim çevresi olarak kabul edilir. (Md. 3) Her seçim bölgesi, gerektiği kadar sandık bölgesine ayrılmıştır. Bir sandık bölgesinin 300 seçmeni kapsayacağı belirlenmiş, eğer seçmen sayısı 400'ü aşmıyorsa seçim bölgelerinde seçmenlerin oylarını bir sandıkta verebileceği kabul edilmiştir (Md. 5) 21 yaşını bitirmiş olan her Türk seçmen olarak kabul edilmiştir (Md. 6). Bu kanun ile oy kullanamayacak olanlar (Md. 7), seçmen olamayacaklar (Md. 8) da ayrıca belirtilmiştir (Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 1961).

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun kabul edilmesinin ardından 24 Mayıs 1961 tarihinde Kurucu Meclis tarafından 304 Sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Hakkındaki Kanun kabul edilmiştir. Bu kanuna göre, senato üyelerinin seçiminde 1960'dan önce uygulanmış olan "listeli çoğunluk sistemi" uygulanması kabul edilmiştir (Yılmaz, 2004).

Seçimlerle ilgili meclisin kabul ettiği son kanun ise 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'dur. Bu kanuna göre, milletvekili seçimleri tek dereceli, nispi temsil yöntemine göre genel, eşit, gizli oyla, tüm yurttaki aynı gün yapılacaktır. Bu hüküm ile ilk defa seçimlerde "nispi temsil" sistemi uygulanmış olacaktır ve bu kanunun getirmiş olduğu en önemli yenilik budur (Erdoğan A., 2007).

Millet Meclisi üyelerinin seçimi için "seçim çevresi barajlı d'Hondt sistemi" kabul edilmişken, Cumhuriyet Senatosu üyeleri için daha önce de bahsedildiği üzere 1960 öncesi uygulanan "listeli çoğunluk sistemi" benimsenmiştir. Bu şekilde iki farklı seçim sisteminin kabul edilmesinin amacı her iki meclisin siyasi güç dengesi bakımından farklılık göstermesini sağlayabilmektir. Daha sonra 1964 yılında yapılan 447 Sayılı Kanun değişikliği ile Senato üyelerinin seçiminde de nispi temsilin D'Hondt yöntemi uygulanmaya başlanmıştır (Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, 2019, s. 240).

306 Sayılı Kanun ile getirilen nispi temsil sistemi, o zamana kadar Türkiye’de hiçbir seçimde uygulanmamış ve bu sistemde yaşanan en önemli sorun siyasi partilerin kazanacağı milletvekili sayısının hangi yöntemlerle hesaplanacağı konusunda yaşanmıştır. Bu konuda meclis daha çok büyük partilerin avantajına olan d’Hondt yönteminin uygulanması konusunda görüş birliği sağlamıştır (Bakır ve diğerleri , 1982, s. 101). Bu seçim sistemine göre, seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların o seçim çevresinden seçilecek olan milletvekili sayısına bölünmesiyle “seçim barajı” elde edilir. Bu barajın altında kalan partiler ve bağımsız adaylar hesaplama dahil edilmezler. Seçim barajının üzerinde oy alan siyasi partilerin oyları sırasıyla 1,2,3 ...’e kadar bölünür. Bu bölme işlemi o seçim çevresinden elde edilecek olan milletvekili sayısına ulaşana kadar devam eder ve elde edilen sayılar büyükten küçüğe doğru sıralanır. Böylelikle kazanan parti ya da bağımsız adaylar belirlenmiş olur (Gültekin, 2006).

306 Sayılı Kanun nispi temsil sistemi dışında bir başka yenilik daha getirmiştir. Bu kanun ile milletvekillerinin parti listeleri içindeki dağılımında “tercihli liste” usulü kabul edilmiştir. Bu usulde seçmenler, bir siyasi partinin hazırlamış olduğu liste içindeki adayları kendi tercihine göre sıralayabilmektedir. Seçmenlerin en çok tercih etmiş olduğu adaylar, o siyasi partinin seçim bölgesinde kazanmış olduğu milletvekili sayısına göre sıralanacaktır (Yılmaz, 2004).

Yeni Anayasa’nın 9 Temmuz 1961’de halkoylaması ile kabul edilmesinin ardından Kurucu Meclis TBMM genel seçimlerinin 15 Ekim 1961’de gerçekleştirilmesine karar vermiştir (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, 2001, s. 217). 1961 yılında gerçekleştirilen seçim sonuçlarını tablolastırarak inceleyelim;

Tablo 7: 1961 Seçim Sonuçları

1961 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI	450	SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)			
SEÇMEN SAYISI	12.925.395				
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	10.522.716	81,41			
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI	2.402.679	18,59			
GEÇERLİ OY SAYISI	10.138.035	78,44			
GEÇERSİZ OY SAYISI	384.681	2,98			
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI	10.059.511	77,83			
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI	2.865.884	22,17			
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI	78.524	0,61			
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	ÇEVRE BARAJLI d'HONDT SİSTEMİ				
1961 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	CHP	36,74	3.724.752	173	38,44
2	AP	34,79	3.527.435	158	35,11
3	CKMP	13,96	1.415.390	54	12,00
4	YTP	13,73	1.391.934	65	14,44
5	BAĞIMSIZ	0,77	78.524	0	-

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Seçimlere eski partilerden Cumhuriyet Halk Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ile birlikte yeni kurulan Adalet partisi ve Yeni Türkiye Partisi katılmıştır. Tablo incelendiğinde seçimlere katılımın %81 oranında olduğu görülmektedir. Ancak bu seçimlerin kesin bir galibi olmamıştır. CHP %36,74 oy almış ve %38 sandalye dağılımına sahip olmuştur; aynı şekilde AP %34,79 oy almış ve %35,11 sandalye dağılımına sahip olmuştur. Alınan oy ile sandalye dağılımında temsil açısından adaletin sağlandığını söylemek mümkündür.

Her ne kadar temsilde adalet ilkesi sağlanmış olsa da bu seçimlerle birlikte yönetimde istikrar ilkesi zedelenmiştir. Çünkü bu seçimler sonucunda hiçbir parti hükümeti tek başına kurabilecek çoğunlukta oy alamamıştır. Dolayısıyla Türkiye’de bu seçimlerden sonra koalisyon hükümetleri dönemleri yaşanmıştır. İlk kurulan koalisyon hükümeti de bu seçimler sonucunda CHP-AP arasında oluşturulmuştur. Bu koalisyon hükümeti uzun sürmemiş ardından farklı koalisyon hükümetleri kurulmuştur ancak kurulan koalisyon hükümetlerinin hiçbiri uzun ömürlü değildir (Erdoğan A. , 2007).

4.1.2.1.2. 1965 genel seçimleri

D'hondt yöntemi 1965 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde millet meclisi ve Senato seçimlerinde de uygulanmıştır ancak bu sistem, görece küçük partilerin almış oldukları oyların meclise tam anlamıyla yansımaları önlediği ve az oy almış olan diğer partilerinde meclise girmesini önleyerek mecliste ikili bir parti yapısına neden olduğu gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Küçük partilerin çoğunluk sistemine oranla nispi temsil sisteminde şansının daha fazla olması göz önünde bulundurularak nispi temsil sistemi korunmuş; 13.02.1965 tarih ve 533 sayılı kanunla yapılan değişiklikle "ulusal artık" yönteminin uygulanması kabul edilmiştir (Gültekin, 2006).

Milli bakiye (ulusal artık) yöntemine göre, her il bir seçim çevresi olarak kabul edilmiştir. Her seçim çevresinde kullanılan geçerli oylar o seçim çevresinden çıkacak olan milletvekili sayısına bölünerek "seçim sayısı" elde edilmiştir. Her partinin almış olduğu geçerli oyların içinde ne kadar "seçim sayısı" varsa o kadar milletvekili çıkarmış sayılmaktadır. Bu yöntemde bağımsız adayların kazanabilmesi için "seçim sayısı" kadar oyu almış olmaları gerekmektedir (Yılmaz, 2004). Milli bakiye sisteminin yanında bir başka değişiklik daha bu yasa ile gerçekleştirilmiştir. 1965 seçimleri öncesinde Adalet Partisi'nin karşı çıkmasına rağmen meclisteki diğer partilerin desteği ile "birleşik oy pusulası"nın kullanımı yeni kanunla da yer almıştır. Daha önceki seçimlerde her siyasi parti için ayrı ayrı oy pusulası hazırlanmaktayken yeni kanunla birlikte 1965 seçimlerinde birleşik oy pusulası hazırlanmıştır^{†††} (Savcı, 1965, s. 189).

Seçim Kanununda gerçekleştirilmiş olan bu yenilikleri daha sonrasında 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda yapılan değişiklikler izlemiş ve adayların sıralanması için "ön seçim sistemi" benimsenmiştir (Erdoğan A. , 2007). Bu sistem 648 sayılı Kanunun 29. Maddesinde "siyasi partilerin TBMM üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adaylar her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir ön seçimle tespit edilir" şeklinde düzenlenmiştir. Ancak burada ön seçimin nasıl yapılacağı ile ilgili tartışmalar yaşanmıştır. Ön seçim "dar ön seçim" şeklinde ya da "geniş ön seçim" şeklinde mi yapılacak tartışmalarının ardından 1965 yılında gerçekleştirilen seçimlerde "dar ön seçim" kuralına göre gerçekleştirilmiştir (Savcı, 1965, s. 190).

^{†††} Bu konu ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. (Savcı, 1965, s. 189).

1965 Genel Seçim sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 8: 1965 Seçim Sonuçları

1965 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		450		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		13.679.753			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		9.748.678		71,26	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		3.931.075		28,74	
GEÇERLİ OY SAYISI		9.307.563		68,04	
GEÇERSİZ OY SAYISI		441.115		3,22	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		9.307.563		68,04	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI		4.372.190		31,96	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI				-	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ			MİLLİ BAKİYE SİSTEMİ		
1965 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	AP	52,87	4.921.235	240	53,33
2	CHP	28,75	2.675.785	134	29,78
3	MP	6,26	582.704	31	6,89
4	YTP	3,72	346.514	19	4,22
5	TİP	2,97	276.101	14	3,11
6	CKMP	2,24	208.696	11	2,44
7	BAĞIMSIZ	3,19	296.528	1	0,22

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Tablo incelediğinde 1965 seçimlerine katılımın %71,26 oranında olduğu görülmektedir. Seçimlerde %53 oranında oy alan Adalet Partisi tek başına iktidar olmayı başarmıştır. Ayrıca partiler sadece seçim çevrelerinden değil bunun yanı sıra artık oyların toplandığı “milli seçim çevresi”nden de çok ciddi sayıda milletvekillikleri kazanmışlardır⁺⁺⁺ (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, 2001, s. 220). Milli bakiye sisteminin uygulandığı bu seçimlerde ilk kez sosyalist bir parti olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) mecliste temsil edilme şansı elde etmiştir (Erdoğan A. , 2007).

Elbette bu seçimlerde uygulanan milli bakiye sistemi ve birleşik oy pusulası uygulaması ile ilgili eleştiriler söz konusu olmuştur. Bu sistemin mecliste fazlaca küçük partilere yer vereceği ve tek parti hükümetlerinin kurulamayacağına yönelik eleştiriler gelmiştir. Bu durumun koalisyon hükümetlerine ve yönetimde istikrarsızlığa yol açabileceği savunulmuştur (Tanilli, 1993, s. 262). Ancak seçim sonuçları bu eleştirileri bertaraf etmektedir. Ayrıca bu konu ile ilgili çalışmamızda Milli bakiye

⁺⁺⁺ Milli seçim çevresinden AP 36, CHP 32, MP 25, YTP 16, TİP 13, CMKP 11 olmak üzere toplam 450 milletvekilinin 133 tanesi bu şekilde seçilmiştir. CMKP hiçbir ilde seçim sayısına ulaşamamasına rağmen bu sistem sayesinde 11 milletvekilinin tamamını milli seçim çevresinden kazanmıştır (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, 2001, s. 220).

sistemi anlatılırken dipnotta Savcı'nın görüşlerine yer verilmiş olup burada tekrar aktarılmayacaktır.

4.1.2.1.3. 1969 genel seçimleri

1965 Seçimlerinin yeniliği olan milli bakiye yöntemine en başından beri Adalet Partisi karşı çıkmıştır. 1965 seçimlerinden sonra hükümetin başına geçen Adalet Partisi 20 Mart 1968 tarihli 1036 sayılı Kanun değişikliği ile seçim yöntemini yeniden değiştirmiştir. Bu kanun değişikliği ile birlikte 1961 yılında benimsenmiş olan “seçim çevresi barajlı d'Hondt” yöntemine geri dönmüştür. Ancak bu kanun değişikliği hakkında Anayasa Mahkemesine iptal davası açılmış; Mahkeme kanunun “baraja ilişkin hükmü” 6 Mayıs 1968 tarihli kararı ile iptal edilmiştir. İptal kararı sonucunda barajsız d'Hondt sistemine geçilmiş ve bu sistem 1969 genel seçimleri dışında 1973 ve 1977 genel seçimlerinde de uygulanacaktır (TBMM Enformasyon Müdürlüğü, 1994, s. 25).

1969 seçim sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 9: 1969 Seçim Sonuçları

1969 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		450		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		14.788.552			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		9.516.035		64,35	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		5.272.517		35,65	
GEÇERLİ OY SAYISI		9.086.296		61,44	
GEÇERSİZ OY SAYISI		429.739		2,91	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		9.086.296		61,44	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI		5.702.256		38,56	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI				-	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ		BARAJSIZ d'HONDT SİSTEMİ			
1969 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	AP	46,55	4.229.712	256	56,89
2	CHP	27,37	2.487.006	143	31,78
3	CGP	6,58	597.818	15	3,33
4	MP	3,22	292.961	6	1,33
5	MHP	3,03	275.091	1	0,22
6	TBP	2,80	254.695	8	1,78
7	TİP	2,68	243.631	2	0,44
8	YTP	2,18	197.929	6	1,33
9	BAĞIMSIZ	5,58	507.453	13	2,89

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

1969 seçim sonuçlarını 1965 seçimleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirmek değişikliği anlamamız açısından çok daha yararlı olacaktır. Tablo incelendiğinde yeni kurulan partilerin dışında kalan diğer partilerin oy oranlarının düşmesi dikkat çekmektedir. Burada sadece eski ismi Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi yeni adıyla Milliyetçi Hareket Partisi'nin oyu az da olsa artış olduğu görülmektedir. Dikkat çekici olan bir başka durum ise oy oranlarının düşmüş olmasına rağmen sandalye sayılarında artış gerçekleşmesidir. Burada oy oranlarının düşmesinin nedeni 1967 yılında CHP'den ayrılanların kurmuş oldukları Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin etkisinin bulunduğu söylenebilir. Bu seçimlerde yeni kurulmuş bir diğer parti ise Türkiye Birlik Partisi'dir. Bu seçimlerin belki de en önemli özelliklerin biri de 1950 yılından 1995 seçimlerine kadar gerçekleşen seçimlerde bağımsız adayların en çok oy aldığı seçimler %5,6 ile 1969 seçimleri olmuştur (Türkiye Genç İşadamları Derneği, 1996, ss. 30-31).

Ayrıca tabloyu temsil açısından incelemek gerekirse alınan oy ile sandalye dağılımındaki orantısızlık fark edilecektir. Seçim sonuçlarına göre Adalet Partisi tek başına hükümet kurma çoğunluğu elde etmiş; 12 Kasım 1969'da Demirel Hükümeti kurulmuştur (Gültekin, 2006). Ancak Adalet Partisi içinde 1970 yılında yaşanan bölünmeler sonucu hükümet istikrarı sağlanamamıştır (Bakır ve diğerleri, 1982, s. 109).

4.1.2.1.4. 1973 genel seçimleri

1970'li yılların başlarında dünya ülkelerinde yaşanan ekonomik kriz Türkiye'ye de yansımıştır. Dönemin hükümeti ülkeye yansımış olan ekonomik sorunları çözemediği gibi bu sorunun beraberinde getirmiş olduğu siyasal ve sosyal problemleri engelleyememiştir. Bu durum Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 12 Mart 1971 tarihinde hükümete muhtıra vermesi ile sonuçlanmış ve 14 Ekim 1973'deki seçimlere kadar sürecek olan bir "ara dönem" yaşanmıştır. Yaşanılan bu ara dönemde meclisin ve Silahlı Kuvvetlerin desteğini arkasında bulduran (Erim, Melen ve Talu) görev yapmıştır. Bu dönemde meclis ve siyasi partiler feshedilmekle birlikte ülkenin sıkıyönetim ve yarı askeri bir yönetim altında idare edildiği ifade edilebilir (Erdoğan A. , 2007).

1973 seçimleri tıpkı 1969 seçimlerinde olduğu gibi barajsız d'Hondt yöntemine göre gerçekleştirilmiştir ancak 26 Haziran 1973 tarih ve 1783 sayılı kanunla 306 sayılı kanuna eklenen madde ile bir değişiklik getirilmiştir. Bu değişikliğe göre; Meclis ve Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçiminde uygulanan 33. Madde ile “tercihli oy” kullanma imkânı getirilmiştir. Bu durum siyasi partilerin kazanmış oldukları milletvekilliklerinin adayları dağılımı sırasında daha farklı bir yöntemin kullanılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Gültekin, 2006).

Seçmenler oylarını tercihli kullanmak istediği takdirde kanunun seçim çevresinden seçilecek olan milletvekili sayısına bağlı olarak belirlemiş olduğu sayıda tercih işareti kullanmak zorundadır. Bu sayıdan daha az veya daha fazla tercih işareti yapması söz konusu değildir; yapması durumunda dikkate alınmamaktadır. Tercihli oy etkili olması için katı olarak nitelendirilebilecek bazı şartlara da bağlanmıştır. Bir adayın parti listesine girebilmesi için bir seçim çevresinde o aday için kullanılmış olan tercih işaretlerinin partinin oylarının “belli bir oranını^{§§§}” alması gerekmektedir. Kanunda belirtilen oranları elde eden aday ya da adaylar partilerinin listesinde ön sıralarda yer alacaklardır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus daha söz konusudur. Bir adayın almış olduğu tercih işareti toplamı “5000” den az olur ise partinin almış olduğu oy oranı ne olursa olsun tercih işaretleri dikkate alınmamaktadır. Kanun ile belirlenmiş bulunan bu oranlar seçim çevrelerinin büyüklüğüne göre değişiklik göstermiştir (Aleskerov, Ersel ve Sabuncu, 1999, ss. 197-198).

^{§§§} Bu oran seçim çevrelerinin büyüklüğüne göre kanunda belirlenmiştir. 2-5 arasında milletvekili çıkaracak seçim bölgelerinde 1/2, 6-10 arasında milletvekili çıkaracak seçim bölgesinde 1/3, 11-15 arasında milletvekili çıkaracak seçim bölgelerinde 1/4, 16-20 arasında milletvekili çıkaracak seçim bölgelerinde 1/5, 21 ve üzerinde milletvekili çıkaracak yerlerde ise 1/6 ve üzerinde bir oran elde edilmesi gerekir (Gültekin, 2006).

Bu düzenlemelere göre gerçekleştirilen 1973 seçim sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 10: 1973 Seçim Sonuçları

1973 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		450		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		16.798.164			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		11.223.843		66,82	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		5.574.321		33,18	
GEÇERLİ OY SAYISI		10.723.658		63,84	
GEÇERSİZ OY SAYISI		500.185		2,98	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		10.661.281		63,47	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI		6.136.883		36,53	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI		62.377		0,37	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ			BARAJISIZ d'HONDT SİSTEMİ		
1973 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	CHP	33,30	3.570.583	185	41,11
2	AP	29,82	3.197.897	149	33,11
3	DP*	11,89	1.275.502	45	10,00
4	MSP	11,80	1.265.771	48	10,07
5	CGP	5,26	564.343	13	2,89
6	MHP	3,38	362.208	3	0,67
7	TBP	1,14	121.759	1	0,22
8	MP	0,58	62.377	0	-
9	BAĞIMSIZ	2,83	303.218	6	1,33

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

1950 seçimlerinden 1973 seçimlerine kadar yapılan seçim sonuçları incelendiğinde oyların en çok parçalandığı seçimlerin 1973 yılında gerçekleştirilen seçimler olduğu görülmektedir. Tabloya baktığımızda 1973 yılı seçimlerinde CHP %33,30 oy oranı ile 185 milletvekilliği kazanırken, AP %29,82 oy oranı ile 149 milletvekilliği kazanmıştır. Bu seçimler sonucunda iki partili sistem yargısı gölgelenmiştir. Bunun nedeni, 1960 yılından sonra ortaya çıkmış olan koalisyon hükümetlerinin istisna olduğu düşünülmüş ancak 1973 seçimleri sonrasında bu durum kural haline gelmiştir (Tekeli, 1983, s. 1816).

Türk siyasal hayatı bakımından 1973 seçimleri önemli bir yere sahiptir. 1973 seçimlerinde seçime katılım oranı bir önceki genel seçimlere katılım oranı dikkate alındığında az da olsa artış gösterdiği görülmektedir. Bu seçimlerde katılım oranının artmasının nedeni olarak Silahlı Kuvvetlerin siyasete karışmasına halkın bir tepkisi

olarak değerlendirilebilir. Anayasa Mahkemesi bu dönemde Milli Nizam Partisini kapatmıştır ancak onun yerine kurulan Milli Selamet Partisi %11,80 oy oranı ile mecliste temsil edilmiştir (Gültekin, 2006).

4.1.2.1.5. 1977 genel seçimleri

1977 seçimleri istikrarsız koalisyon hükümetlerinin ve o dönemki süreçte yaşanan şiddet olayları nedeniyle, yapılacak olan seçimler dört ay öne alınarak 5 Haziran 1977 tarihinde seçimlere gidilmiştir (Yılmaz, 2004). Çalışmamız da 1969 seçim dönemi anlatılırken de bahsedildiği üzere bu seçimlerde de barajsız d'Hondt sistemi uygulanmıştır.

1977 Genel seçim sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 11: 1977 Seçim Sonuçları

1977 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI	450	SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)			
SEÇMEN SAYISI	21.207.303				
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	15.358.210	72,42			
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI	5.849.093	27,58			
GEÇERLİ OY SAYISI	14.827.172	69,92			
GEÇERSİZ OY SAYISI	531.038	2,50			
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI	14.748.067	69,54			
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI	6.459.236	30,46			
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI	79.105	0,37			
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	BARAJISIZ d'HONDT SİSTEMİ				
1977 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	CHP	41,38	6.136.171	213	47,33
2	AP	36,88	5.468.202	189	42,00
3	MSP	8,56	1.269.918	24	5,33
4	MHP	6,42	951.544	16	3,56
5	CGP	1,87	277.713	3	0,67
6	DP*	1,85	274.484	1	0,22
7	TBP	0,39	58.540		-
8	TİP	0,14	20.565		-
9	BAĞIMSIZ	2,50	370.035	4	0,89

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Bu seçimler sonucunda hükümeti kurabilecek çoğunlukta oy alabilen hiçbir parti olmamıştır. Hükümeti kurmak için 13 milletvekiline daha ihtiyacı olan CHP koalisyonlara ihtiyaç duymuştur. Bu durum elbette ilerde hükümet bunalımlarına

neden olacaktı. CHP her ne kadar koalisyon hükümeti kurmak için çabalasa da aradığı desteği diğer partilerden bulamamış ve hükümeti kurmakta başarılı olamamıştır. İlk olarak Demirel'in Başbakanlığında "AP, MSP ve MHP" koalisyon 1977 seçimlerinden sonra oluşturulmuştur. 21 Temmuz 1977 yılında göreve başlayan bu hükümetin ömrü uzun soluklu olmamıştır. Bu dönemde ikinci koalisyon 5 Ocak 1978 tarihinde Ecevit'in Başbakanlığında CHP ile bağımsızlar arasında oluşturulmuştur; ancak bu hükümetin de ömrü çok kısadır. Demirel 12 Kasım 1979 da bu sefer AP azınlık hükümetini kurmuştur ve bu azınlık hükümeti dışarıdan MSP ve MHP'nin desteğini almıştır. Oluşturulan azınlık hükümeti 12 Eylül darbesine kadar ülkeyi yönetiminde kalmıştır (Schink ve Tonak, 2013, s. 594).

4.1.3. 1980'den günümüze uygulanan seçim sistemleri

4.1.3.1. 1982 anayasası dönemi

4.1.3.1.1. 1983 genel seçimleri

1977 seçimlerinden sonra daha önce çalışmada bahsedildiği üzere hükümet kurulmakta zorlanılmıştır. TBMM 1980 yılında görev süresi dolan Fahri Korutürk'ün yerine yeni bir Cumhurbaşkanı seçmek için oylama yapmış ancak aylarca sonuç alınamadığı gibi halkın parlamentoya olan güveni de zedelenmiştir (Tuncay, 1983, s. 1990).

Ülkede yaşanan terör olaylarının artması, yönetimde yaşanan istikrarsızlıklar yeni bir askeri müdahalenin zeminini oluşturmuştur. Türkiye'de 12 Eylül 1980 tarihinde askeri darbeye birlikte üçüncü kez demokratik siyasal hayat kesintiye uğramıştır. Bu müdahale sonrası yönetime el koyulmuştur. Ülkeyi yönetme görevi Milli Güvenlik Konseyine verilmiştir (Altan, 1998). Konsey hükümeti ve parlamentoyu feshetmiş, partiler kapatılmış, milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılmış ve yerlerine emekli generallerle teknokratlardan oluşan yeni bir hükümet kurulmuştur. Kurucu Meclis tarafından hazırlanan Anayasa 7 Kasım 1982 tarihinde halk oylaması ile kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Gültekin, 2006).

1982 Anayasası'nın ilk halinde (Md. 67) tıpkı 1961 Anayasasında olduğu gibi seçim sistemi konusunda bir düzenleme getirmemiş ancak seçim hukukunun temel ilkelerine yer verilmekle yetinilmiştir. Demokratik olmayan süreçten bir an önce kurtulmak için çalışmalar yürütülmüş bu çerçevede çeşitli kanunlar bu dönemde düzenlenmiştir. Bu dönemde; “Siyasi Partiler Kanunu”, “Milletvekili Seçimi Kanunu”, “Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun” ise yeniden düzenlenmiştir (Yılmaz, 2004).

Anayasayı ve Seçim Kanunlarını hazırlanması için feshedilen meclisin yerine “29 Haziran 1981 tarih ve 2845 sayılı Kanun” ile Kurucu Meclis oluşturulmuştur. Kurucu Meclis'in sivil kanadı Danışma Meclisi, Anayasayı ve Seçim Kanunu hazırlamıştır. Seçim Kanunu hazırlanırken görece küçük partilerin parlamento da yer alması önlenmek istenmiştir. Çünkü tekrardan 1980 öncesinde yaşanan koalisyon hükümetleri dönemi istenilmemiş ve yaşanan olumsuz durumların tekrarlanması önlenmek istenmiştir. Bu amaçla çoğunluk hükümetlerinin oluşturulması hedeflenmiştir; istikrarlı hükümetlerin oluşturulması amaçlanmıştır**** (Yüzbaşıoğlu, Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi, 2011, s. 123)

Bu düşüncelere hâkim olan Danışma Meclisi 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanun'unu 10 Haziran 1983 tarihinde hazırlamıştır. Bu kanun göre;

“Seçimler tek dereceli, nisbi temsil sistemine göre, genel, eşit, serbest, gizli oyla tüm yurtta aynı günde yargı denetimi ve gözetimi altında gerçekleştirilecektir. Oyların sayımı ve dökümü açıktır (Md. 2). Milletvekili sayısı 400††† olarak belirlenmiştir (Md. 3). Milletvekili sayısının illere dağılımı, önce her ile bir milletvekili verilerek, kalan sayıya ülke nüfusu bölünüp bu rakama, il nüfusların bölünmesi, gerekirse artan nüfusların değerlendirilmesi sureti ile saptanır (Md. 4). 7'ye kadar milletvekili çıkaracak yerler tek seçim çevresi sayılmıştır. 7'inin üzerinde milletvekili çıkaracak olan yerler ise birden fazla seçim bölgelerine ayrılacaktır (Md. 4). Siyasi partiler, seçim çevrelerinde her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının iki katını aday olarak gösterebilir. İller

**** Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. (Yüzbaşıoğlu, Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi, 1996, s. 123).

††† Bu kanun ile milletvekili sayısı 400 olarak belirlenmiştir. Ancak daha sonra bu kanunda 17 Mayıs 1987 tarih ve 3361 sayılı Kanunla önce 450'ye, 23 Temmuz 1995 tarih ve 4121 sayılı Kanun ile 550'ye ve en son 25 Nisan 2018 tarihli ve 7140 sayılı Kanun değişikliği ile milletvekili sayısı 600 olarak belirlenmiştir.

toplamının yarıdan fazlasında bu şartı sağlamayan siyasi partiler seçime katılma haklarını kaybetmektedir. Siyasi Partiler kalan illerde eksik aday göstermeleri durumunda, o seçim bölgesinde seçime giremezler (Md. 12, 13, 14). Birleşik oy pusulaları tercihli oy verilebilecek şekilde hazırlanır (Md. 26). Ülke genelinde baraj %10 olarak belirlenmiştir ve bu barajı geçemeyen partiler milletvekili çıkaramazlar (Md. 33). Bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların toplamının o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölümü sonunda çıkan sayıdan az oy alan siyasi partilere ve bağımsızlara milletvekilliği tahsis edilmez. Ülke ve seçim çevresi barajını aşan partilerin oylarını nispi temsilin d'Hondt yönetimine göre bölünmeden çıkan sayıların büyüklük sıralamasına göre milletvekilliği tahsis edilir (Md. 35). Parti listelerinden seçilenlerin tespiti eğer tercihli oylar o partinin aldığı oyların %25'ini geçmiyorsa parti listesindeki sıraya göre; %25' geçiyorsa en çok tercih edilenler sıralanarak yapılır (Md. 35)” (Tekeli, 1983, s. 1805).

Bu kanun ile getirilen düzenlemelerle birlikte gerçekleştirilen 1983 seçim sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 12: 1983 Seçim Sonuçları

1983 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		400		SEÇMEN SAYISINA ORANI	
SEÇMEN SAYISI		19.767.366		(%)	
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		18.238.362		92,27	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		1.529.004		7,73	
GEÇERLİ OY SAYISI		17.351.510		87,78	
GEÇERSİZ OY SAYISI		886.852		4,49	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		17.155.922		86,79	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI		2.611.444		13,21	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI		195.588		0,99	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ			ÇİFTE BARAJLI d'HONDT SİSTEMİ		
1983 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	ANAP	45,14	7.833.148	211	52,75
2	HP	30,46	5.285.804	117	29,25
3	MDP	23,27	4.036.970	71	17,75
4	BAĞIMSIZ	1,13	195.588		-

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Tabloyu incelediğimizde bu seçimlere katılımın %92,27 gibi yüksek oranda gerçekleştiği görülecektir. Bu seçimlerde çifte barajlı d'Hondt sistemi uygulanmış ve seçime katılan partilerden Anavatan Partisi (ANAP) geçerli oyların %45,14'ünü alarak mecliste tek başına hükümet kuracak çoğunluğu elde etmiştir. Ayrıca askerlerin desteklemiş olduğu HP'de bu seçimlerde %30 gibi bir oy elde etmiştir. Bu seçimlerde “temsilde adalet” sağlanamamıştır; yönetimde istikrar sağlamak amacıyla hükümet

kurulması kolaylaştırılmıştır. Hükümetlerin güvenoyu yöntemi ile düşürülmesi ise zorlaştırılmıştır (Sav, 1987, s. 3).

4.1.3.1.2. 1987 genel seçimleri

1987 Genel seçimlerinden önce 17 Mayıs 1987 tarihinde Anayasa da değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklere göre, seçmen yaşı 21'den 20'ye indirilmiş, milletvekili sayısı 400'den 450'ye çıkarılmış ve Anayasanın geçici 4. Maddesi ile getirilmiş olan siyasal yasaklar halkoyuna sunulmuş ve kaldırılmıştır. 1983 seçimlerinden 1987 seçimlerine kadar seçim kanunlarında "11 kez" değişiklik gerçekleştirilmiştir (Özgül, 2002).

1983 yılında uygulanan seçim sistemi 1987 seçimlerinde korunmakla birlikte 28 Mart 1986 tarihinde 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanununda değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre kontenjan adaylık uygulaması getirilmiştir. Kanuna göre; "partilerin 6 veya daha fazla milletvekili çıkaran illerde, partiler bu seçim çevrelerinde birer kontenjan aday gösterebilir" hükmüne yer verilmiştir. Eğer kontenjan aday gösterilmemişse "o seçim çevresinde seçim çevresi barajı, seçim çevresindeki toplam geçerli oyların seçim çevresinden seçilecek milletvekili sayısına bölünerek bulunacak ve barajı geçen partilerin toplam geçerli oyları 1, 2, 3'eve o seçim çevresinden çıkacak olan milletvekili sayısına kadar bölünür". Bu işlem sonucu ortaya çıkan sonuçlar ve bağımsız adayların oyları büyüklük sırasına göre sıralandıktan sonra milletvekili dağılımı gerçekleştirilir (Gültekin, 2006).

Kontenjan aday gösterilen seçim çevrelerinde ise seçim çevresi barajı belirlenirken yapılacak olan bölme işlemi ve milletvekili dağılımı, o seçim bölgesinden seçilecek olan milletvekili sayısının bir eksiğine bölünerek gerçekleştirilir (Yılmaz, 2004). Bu değişikliklerle birlikte uygulanan 1987 seçimlerini tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 13: 1987 Seçim Sonuçları

1987 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI	450	SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)			
SEÇMEN SAYISI	26.376.926				
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	24.603.541	93,28			
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI	1.773.385	6,72			
GEÇERLİ OY SAYISI	23.971.626	90,88			
GEÇERSİZ OY SAYISI	631.915	2,40			
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI	19.222.397	72,88			
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI	7.154.529	27,12			
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI	4.749.229	18,01			
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	ÇİFTE BARAJLI d'HONDT + KONTENJAN USULÜ				
1987 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	ANAP	36,31	8.704.335	292	64,89
2	SHP	24,74	5.931.000	99	22,00
3	DYP	19,14	4.587.062	59	13,11
4	DSP	8,53	2.044.576		-
5	RP	7,16	1.717.425		-
6	MÇP	2,93	701.538		-
7	IDP	0,82	196.272		-
8	BAĞIMSIZ	0,37	89.421		-

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

29 Kasım 1987 genel seçim sonuçlarına baktığımız 1946 seçimlerinden bu yana katılımın en yüksek oranda (%93,28) gerçekleştiği seçimler olduğunu görmekteyiz. Seçimleri kazanan Anavatan Partisi %36,31 oy alarak %64,89 gibi aşırı bir temsiliyet kazandığı görülmektedir. Seçim sonuçlarına göre 2. Parti konumunda olan SHP ise %24,74'lük oy oranı ile eksik temsiliyet (%22) kazanabilmiştir. Ülke barajının ve seçim çevresi barajının uygulanıyor olması nedeniyle temsil edilmeyen seçmen oranı %27,12 gibi ciddi bir rakamdadır (Türk ve Tuncer, Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, 1995, s. 141).

4.1.3.1.3. 1991 genel seçimleri

1991 yılında gerçekleştirilecek olan seçimlerden önce 24 Ağustos 1991 tarih ve 3757 sayılı Kanun ile seçim çevresi barajları ile ilgili değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikte, 19. Dönem milletvekili genel seçimlerinde, seçim çevresi barajı; “2 ve 3 milletvekili seçilecek seçim bölgeleri ile birlikte kontenjan adayı gösterilen 4 milletvekili seçilecek seçim bölgeleri için %25 olarak belirlenmişken, kontenjan adayı

gösterilen 5 ve 6 milletvekili seçilecek seçim bölgelerinde ise %20 olarak uygulanması kabul edilmiştir (TBMM Enformasyon Müdürlüğü, 1994, s. 32). Yapılan değişiklikle beraber daha önceden seçim çevresi barajı, o seçim bölgesinden çıkacak olan milletvekili sayısına göre hesaplanmaktayken; yeni durumda kanun ile sabit bir oran olarak belirlenmiştir.

Seçimlerden önce yapılan bir başka değişiklik ise “tercihli oy” uygulamasının sisteme dahil edilmesidir.^{***} Bu değişikliğe göre; siyasi partiler seçime girmiş oldukları tüm seçim çevrelerinde “o seçim bölgesinin varsa kontenjan çıktıktan sonra seçilecek milletvekili sayısının iki katı kadar” aday göstermek zorundadır. Seçmen, parti listesini adaylardan sadece bir tanesi için tercihte bulunabilir; burada seçmene serbestlik tanındığını söyleyebiliriz. Milletvekili adayı için kullanılan tercihli oyların hesaba katılması için, tercih oyları toplamının, adayın listesinde yer aldığı partinin, o seçim çevresinde almış olduğu oyların %15’ini aşmış olması gerekmektedir. Bu oranı geçen adaylar, tercih sırasına göre sıralanmaktadır ve o partiden milletvekili seçilenler oluşturulan yeni sıraya göre belirlenmektedir. Eğer hiçbir aday yeterli düzeyde tercih oyu alamamışsa bu durumda parti hazırlamış olduğu listeler esas alınır. Yukarı da anlatıldığı üzere bu yöntem de seçim çevrelerinin küçüklüğü ve büyüklüğü alınması gereken tercih oyu sayısını etkilemektedir. Küçük seçim çevrelerinde daha düşükken, büyük seçim çevrelerin çok daha yüksek sayılabilecek oranda tercih oyununun alınması gerekir (Aleskerov ve diğerleri, 1999, ss. 206-207).

^{***} 1983’de çıkarılan kanun da bu sistemi kabul etmiştir ancak kanuna eklenen madde ile “yapılacak ilk seçimlerde” bu kuralın uygulanmaması hükmü yer almaktadır. 1986 yılında tercihli oy kullanılmasına ilişkin yeniden düzenlenmiştir ancak bu seferde 1987 erken seçim yasası bu uygulamanın ertelenmesine neden olmuştur (Aleskerov ve diğerleri , 1999, s. 206).

1991 genel seçimlerini tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 14: 1991 Seçim Sonuçları

1991 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		450		SEÇMEN SAYISINA ORANI	
SEÇMEN SAYISI		29.979.123		(%)	
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		25.157.089		83,92	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		4.822.034		16,08	
GEÇERLİ OY SAYISI		24.416.666		81,45	
GEÇERSİZ OY SAYISI		740.423		2,47	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		24.275.576		80,97	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI		5.703.547		19,03	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI		141.090		0,47	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ		ÇİFTE BARAJLI d'HONDT+ KONTENJAN USULÜ			
1991 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	DYP	27,03	6.600.726	178	39,56
2	ANAP	24,01	5.862.623	115	25,56
3	SHP	20,75	5.066.571	88	19,56
4	RP	16,88	4.121.355	62	13,78
5	DSP	10,75	2.624.301	7	1,56
6	SP	0,44	108.369		-
7	BAĞIMSIZ	0,13	32.721		-

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Yapılan değişikliklerden sonra 20 Ekim 1991 tarihinde yapılan seçimlerde 1987 seçimlerinde olduğu gibi karma bir seçim sistemi uygulanmıştır. Bu seçimlerde 1987 seçimleri sonucunda ülke genelinde uygulanan %10 barajına takılan ve temsil hakkı elde edemeyen görece küçük partiler 1991 seçimlerinde kendi aralarında ittifak kurarak bu barajı aşmak için çalışmışlardır (Türkiye Genç İşadamları Derneği, 1996, s. 40). Bir önceki seçimde baraja takılan Milliyetçi Çalışma Partisi, İslahatçı Demokrasi Partisi ve Refah Partisi, Refah Partisi çatısı altında birleşmiş; ayrıca Doğru Yol Partisi ile Sosyal Demokrat Halkçı Parti, Halkın Emek Partisi ve Demokrat Merkez Partisi de bir başka ittifak oluşturmuştur. Tabloya bakıldığında seçimlere katılımın %83,92 oranında gerçekleştiğini görmekteyiz. Seçimlere katılan 6 siyasi partiden yalnızca 0,44 oy almış olan Sosyalist Parti mecliste temsil hakkını elde edememiştir. Ancak seçim sonucunda tek başına iktidar çoğunluğunu elde edebilen bir parti çıkmamıştır (Tuncer, 24 Aralık 1995 Milletvekili Genel Seçimi, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 1996, s. 120). Dolayısıyla yeniden koalisyon hükümetleri dönemi başlamıştır (Türkiye Genç İşadamları Derneği, 1996, s. 40).

4.1.3.1.4. 1995 genel seçimleri

1991 Genel seçimleri sonrasında yönetimde istikrar bir türlü sağlanamamıştır. Yaşanan hükümet istikrarsızlıkları meclistekileri yeni arayışlara sevk etmiş ve bunun sonucunda seçim kanununda değişiklikler yapılması öngörülmüştür. 1995 yılında 4121 sayılı kanun ile Anayasa da değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre; TBMM üye sayısı 550 olmuştur. Yapılan değişiklikler bununla sınırla kalmayıp seçmen tabanını genişletmek amacıyla 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşına oy kullanma hakkı, ceza ve infaz kurumlarında bulunan tutuklulara oy verme hakkı tanınması bu amacı gerçekleştirmek için yapılan değişiklikler arasındadır. Ayrıca bu kanunla gelen bir başka değişiklikle birlikte yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının oy kullanma haklarını kullanabilmeleri için meclisin gerekli tedbirleri almasına da imkan tanınmıştır (Gültekin, 2006).

1982 Anayasasının 67. Maddesinin getirmiş olduğu bir başka hüküm ise seçim kanunlarının genel düzenlemesine ilişkin getirmiş olduğu genel esaslardır. Bu hükme göre; “seçim kanunları “temsilde adelet” ve “yönetimde istikrar” ilkelerini bağdaştıracak şekilde” düzenlenecektir. Anayasamız seçim sistemi ile ilgili herhangi bir düzenleme yapmamıştır ancak seçim sistemi ile ilgili düzenleme yapma yetkisini meclisin takdirine bırakmıştır (Tuncer, 18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimleri, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 1999, s. 4).

Türkiye Büyük Millet Meclisi yaşanan hükümet krizleri sonrasında erken seçim kararı almış; 27 Ekim 1995 tarih ve 4125 sayılı kanununu çıkarmıştır. Bu kanunla siyasi partiler ve seçim kanununda değişiklikler gerçekleştirilmiştir ancak seçim sistemi ile ilgili olarak daha önce kabul edilen çifte barajlı d'Hondt yönteminde değişiklik yapılmamış; sadece kontenjan adaylığı ile birlikte tercihli oy kullanma yöntemleri kaldırılmıştır (Teziç, 2016, ss. 366-367).

Bu kanun değişikliği ile birlikte tüm ülke ayrı bir seçim bölgesine haline getirilmiş; 550'ye çıkarılan milletvekilliklerinden sadece 100'ü ülke genelinde d'Hondt sistemi ile seçilmesi usulü kabul edilmiştir. Kalan 450 milletvekilinin dağılımı ise il ve ilçe seçim bölgelerinde barajı aşan partilere göre dağıtılacaktır. Ancak 4125 sayılı kanunun ilgili hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından iptal

edilmiştir. Ayrıca bu kanun ile birlikte seçim çevrelerini genişletmek amacıyla il seçim çevrelerinden seçilecek milletvekili sayısı 18'e kadar olan yerler 1, 18-35 arasında milletvekili çıkaracak seçim bölgeleri 2, 36 ve üzerinde milletvekili seçilecek seçim bölgelerinde ise 3 seçim bölgesine ayrılacaktır (Oder, 1997, s. 94).

Anayasa Mahkemesi 1995 seçimleri öncesinde seçim çevre baraj uygulamasını anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir. İptal kararı sonrasında seçim sistemi %10 ülke seçim barajlı d'Hondt yöntemine yeniden dönmüştür. Bu sistemde hatırlanacağı üzere ülke genelinde %10 barajını aşan partilere d'Hondt usulüne göre milletvekilleri dağıtılmaktadır (Tuncer, 18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimleri, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 1999, s. 101).

Yapılan değişiklikler ve iptal kararları sonrasında 24 Aralık 1995 tarihinde gerçekleştirilen seçim sonuçlarını tablolastırarak inceleyelim;

Tablo 15: 1995 Seçim Sonuçları

1995 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)		
SEÇMEN SAYISI	34.155.981				
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	29.101.469		85,20		
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI	5.054.512		14,80		
GEÇERLİ OY SAYISI	28.126.993		82,35		
GEÇERSİZ OY SAYISI	974.476		2,85		
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI	24.064.848		70,46		
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI	10.091.133		29,54		
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI	4.062.145		11,89		
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	ÜLKE BARAJLI d'HONDT (%10)				
1995 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	RP	21,38	6.012.450	158	28,73
2	ANAP	19,65	5.527.288	132	24,00
3	DYP	19,18	5.396.009	135	24,55
4	DSP	14,64	4.118.025	76	13,82
5	CHP	10,71	3.011.343	49	8,91
6	MHP	8,18	2.301.343		-
7	HADEP	4,17	1.171.623		-
8	YDH	0,48	133.889		-
9	MP	0,45	127.630		-
10	YDP	0,34	95.484		-
11	İP	0,22	61.428		-
12	YP*	0,13	36.853		-
13	BAĞIMSIZ	0,48	133.895		-

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Bu seçimlere katılım %85,20 oranında gerçekleşmiş ve seçimler 12 partinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Seçimlerde iptal kararları sonrası %10 ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmıştır. Seçimler sonucunda meclise 5 parti girmiştir ancak hiç biri tek başına hükümeti kurabilecek çoğunlukta oy oranının elde edememiştir. Seçimlerden birinci parti olarak çıkan Refah Partisi %21,38 oy almış ve %28,73'lük bir sandalye dağılımına sahip olmuştur. Mecliste temsil edilmeyen seçmen sayısının yaklaşık %30 olarak gerçekleştiği bu seçimler demokrasi ile bağdaşmamaktadır (Tuncer, 18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimleri, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 1999, s. 108).

4.1.3.1.5. 1999 genel seçimleri

1995 seçimlerinden sonra yeniden yaşanan koalisyon hükümetleri döneminde RP-DYP koalisyonu kurulmuştur. Bu koalisyon hükümetinin uygulamış olduğu siyasal ve sosyal alandaki politikalar “siyasetin temel taşları” olarak atfedilen konularda ciddi gerilimlere yol açmıştır. Yaşanan gelişmeler sonrasında “28 Şubat Süreci” olarak da bilinen Türk Silahlı Kuvvetlerinin “post-modern darbesi” gerçekleşmiştir. Bu gelişmenin ardından laiklik karşıtı eylemlerin odak noktası haline geldiği gerekçesiyle Refah Partisi Anayasa Mahkemesi tarafından temelli kapatılmıştır (Alkan, 1999, s. 61).

Anasol-D hükümeti bir buçuk yıllık kadar iktidarda kaldıktan sonra verilen gensoru önergesi sonrasında hükümetten düşürülmüştür. Ecevit seçimlere gitmek şartıyla azınlık hükümetini kurmuş ve Temmuz 1998'de mecliste erken seçim kararı alınmıştır (Gültekin, 2006).

Hemen hemen her seçim döneminde karşılaştığımız bir husus haline gelen seçim kanunlarında değişiklik yapılması bu seçimler öncesinde de karşılaştığımız bir durumdur. 1999 seçimleri öncesinde “298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun”, “2972 sayılı İdareler ile Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyeti Seçimi Hakkında Kanun” ve “2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda” meclis tarafından değişiklikler öngörülmüştür. 4381 sayılı kanun ile gerçekleştirilen değişikliklerden ikisi bizim için önemlidir. Bu değişikliklerden ilki kanunun 7. Maddesi ile getirilen; ““siyasi partiler, ön seçim yapmış oldukları seçim bölgelerinde,

TBMM meclisi üye tam sayısının (550) %5'ini aşmamak üzere, kontenjan adayı (merkez adayı) gösterebilecektir. İkinci değişiklik ise kanunun 8. Maddesi ile getirilen; “18 Nisan 1999 tarihinde kadar olan süre zarfında siyasi partilerin tüzüklerinde gerekli düzenlemeleri ve değişiklikleri yapma yetkisi siyasi partilerin merkezdeki yetkili karar organlarına aittir””. (Tuncer, 18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimleri, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 1999, s. 4).

Bu seçimlerde ilk kez genel ve yerel seçimler ülke düzeyinde birlikte gerçekleştirilmiştir ve bu seçimlere 20 parti katılmıştır. 18 Nisan 1999 tarihinde gerçekleştirilen seçim sonuçlarını tablollaştırarak inceleyelim;

Tablo 16: 1999 Seçim Sonuçları

1999 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		550		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		37.495.217			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		32.656.070		87,09	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		4.839.147		12,91	
GEÇERLİ OY SAYISI		31.184.496		83,17	
GEÇERSİZ OY SAYISI		1.471.574		3,92	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		25.470.245		97,93	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI		12.024.972		32,07	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI		5.714.251		15,24	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ		ÜLKE BARAJLI d'HONDT (%10)			
1999 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	DSP	22,19	6.919.670	136	24,73
2	MHP	17,98	5.606.583	129	23,45
3	FP	15,41	4.805.381	111	20,18
4	ANAP	13,22	4.122.929	86	15,64
5	DYP	12,01	3.745.417	85	15,45
6	CHP	8,71	2.716.094		-
7	HADEP	4,75	1.482.196		-
8	BBP	1,46	456.353		-
9	ÖDP	0,80	248.553		-
10	DTP	0,58	179.871		-
11	LDP	0,41	127.174		-
12	DP	0,30	92.093		-
13	MP	0,25	79.370		-
14	BP	0,25	78.922		-
15	İP	0,18	57.607		-
16	EMEP	0,17	51.756		-
17	YDP	0,14	44.787		-
18	SİP	0,12	37.680		-
19	DEPAR	0,12	37.175		-
20	DBP	0,08	24.620		-
21	BAĞIMSIZ	0,87	270.265	3	0,55

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012, ss. 93-94)

1995 seçimlerin de olduğu gibi bu seçimlerde de %10 ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmıştır; seçimlere katılım %87,09 oranında gerçekleşmiştir. Ülke genelinde %10 barajını aşabilen sadece 5 parti mevcut olup, bu partiler arasında %20'nin üzerinde oy almayı başarabilen sadece DSP olmuştur. %22,19 oy alarak seçimlerden birinci olarak çıkan DSP, mecliste %24,73'lük bir sandalye dağılımına da sahip olmuştur. Bir önceki seçimlerde yaklaşık %30 oranında bir seçmen kesimi mecliste temsil edilmezken, bu seçimlerde bu oran %32,07'ye yükselmiştir.

4.1.3.1.6. 2002 genel seçimleri

1999 seçimleri sonrasında 2002 yılına kadar geline süreçte yaşanan ağır ekonomik kriz ve bunalımlar bunlara bağlı olarak gelişen siyasal gelişmeler sonrasında normalde 2004 yılında gerçekleşmesi gereken seçimlerin erken seçim kararı alınarak 3 Kasım 2002 yılında yapılmasına karar verilmiştir. 2002 yılında gerçekleştirilen seçimlerde daha önce 1995 ve 1999 seçimlerinde uygulanmış olan %10 ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmış; daha önce alışık olduğumuz seçim öncesi kanun değişikliği bu seçimlerde öncesinde gerçekleşmemiştir (Aydın, 2008).

3 Kasım 2002 tarihinde gerçekleşen seçim sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 17: 2002 Seçim Sonuçları

2002 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		550		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		41.407.027			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		32.768.161		79,14	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		8.638.866		20,86	
GEÇERLİ OY SAYISI		31.528.783		76,14	
GEÇERSİZ OY SAYISI		1.239.378		2,99	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		17.235.832		41,63	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI		24.171.195		58,37	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI		14.292.951		34,52	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ		ÜLKE BARAJLI d'HONDT (%10)			
2002 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	AKP	34,28	10.808.229	363	66,00
2	CHP	19,39	6.113.352	178	32,36
3	DYP	9,54	3.008.942		-

Tablo 17: (devam) 2002 Seçim Sonuçları

SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
4	MHP	8,36	2.635.787		-
5	GP*	7,25	2.285.598		-
6	DEHAP	6,22	1.960.660		-
7	ANAP	5,13	1.618.465		-
8	SP*	2,49	785.489		-
9	DSP	1,22	384.009		-
10	YTP	1,15	363.869		-
11	BBP	1,02	322.093		-
12	YP	0,94	294.909		-
13	İP	0,51	159.843		-
14	BTP	0,48	150.482		-
15	ÖDP	0,34	106.023		-
16	LDP	0,28	89.331		-
17	MP	0,22	68.271		-
18	TKP	0,19	59.180		-
19	BAĞIMSIZ	1,00	314.251	9	1,64

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) (akt. Gültekin, 2006).

Tabloyu incelediğimizde katılım oranının %79,14 olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Bu seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) %34,28 oy alarak seçimleri kazanmış ve mecliste %66 gibi yüksek bir oranda sandalye dağılımına sahip olmuştur. Burada yaklaşık %32 gibi bir aşkın temsil söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde seçimlerden ikinci parti olarak çıkan Cumhuriyet Halk Partisi de %19,39 oy alarak meclise girmiş; %32,4 gibi bir sandalye dağılımına sahip olmuştur. CHP'nin aşkın temsil oranı ise yaklaşık %13 seviyesindedir. Bu seçimlerde iki parti dışında 9 bağımsız milletvekili adayı da meclise girmiştir.

Ayrıca tabloyu incelediğimizde 1999 seçimlerinde %10 ülke barajını aşan partilerden Demokratik Sol Parti (DSP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Anavatan Partisi (ANAP), Doğru Yol Partisi (DYP) ve Fazilet Partisi (FP)^{§§§§} bu seçimlerde baraj altı kalarak meclise girememiştir. Bu seçimlerde ülke barajı %5 olarak uygulanmış olsaydı bu partiler de meclise girecekti ve oyların yaklaşık olarak %36'sının daha temsil imkânı doğacaktı. Dolayısıyla burada bu 5 partiyi temsil eden yaklaşık 11,5 milyon oy düşünüldüğünde konunun önemi daha net şekilde anlaşılacaktır (Bulut, Temsilde Adalet İlkesi Açısından 3 Kasım 2002 Seçimleri, 2002).

Seçim sonuçlarına göre mecliste temsil edilmeyen seçmen sayısı %58,37'dir. Bu oranın %20,86'sını oy kullanmayanlar, %34,52'sini geçerli oy kullandığı halde

^{§§§§} Fazilet Partisi kapatılınca yerine Saadet Partisi kuruldu ve 2002 seçimlerine Saadet Partisi katıldı.

partilerin ülke barajına takılması nedeniyle temsil edilemeyenler ve %2,99'unu ise geçersiz oy kullanan seçmenler oluşturmaktadır. Bu oran oldukça ciddi ve yüksek bir orandır; bu seçimleri “temsilde adalet ilkesinin” yok sayıldığı bir seçim olarak nitelendirebiliriz.

“Bu sonuçların ortaya koyduğu tablonun, 1995 Anayasa değişiklikleri ile getirilen seçim kanunları “temsilde adalet” ilkesi ile bağdaşır olmalıdır yönü yoktur. 1961 yılından itibaren yapılan seçimlerin hiçbirinde bu ölçüde aşkın/eksik temsil olgusu ile karşılaşılmamıştır” (Günel, 2005, s. 150).

4.1.3.1.7. 2007 genel seçimleri

Bu seçimler de 1995'den beri uygulanan %10 ülke barajlı d'Hondt sistemi uygulanmaya devam etmiştir. 22 Temmuz 2007 yılında gerçekleştirilen seçim sonuçlarını tablo üzerinden inceleyelim;

Tablo 18: 2007 Seçim Sonuçları

2007 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		550		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		42 799 303			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		36 056 293		84,25	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		6.743.010		15,75	
GEÇERLİ OY SAYISI		35.049.691		81,90	
GEÇERSİZ OY SAYISI		1.006.602		2,35	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		30.482.454		71,22	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI		12.316.849		28,78	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI		4.567.237		10,67	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ		ÜLKE BARAJLI d'HONDT (%10)			
2007 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	AKP	46,58	16.327.291	341	62,00
2	CHP	20,88	7.317.808	112	20,36
3	MHP	14,27	5.001.869	71	12,91
4	DP	5,42	1.898.873		-
5	GP*	3,04	1.064.871		-
6	SP*	2,34	820.289		-
7	BTP	0,52	182.095		-
8	HYP	0,52	179.010		-
9	İP	0,37	128.148		-
10	ATP	0,29	100.982		-
11	TKP	0,23	79.258		-
12	ÖDP	0,14	52.055		-
13	LDP	0,10	35.364		-
14	EMEP	0,07	26.292		-
15	BAĞIMSIZ	5,23	1.835.486	26	4,73

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012, ss. 93-94).

Tabloya baktığımızda seçimlere katılımın %84,25 oranında gerçekleştiğini ve %46,58 oy oranıyla AKP'nin seçimleri kazandığını görmekteyiz. AKP bu seçimlerde mecliste 341 milletvekilliği kazanmış ve sandalyelerin %62'sine sahip olmuştur. Seçimlerden ana muhalefet partisi olarak çıkan CHP %20,88 oy almış ve 112 milletvekilliği kazanmıştır; sandalyelerin ise %20,36'sına sahip olmuştur. Seçimlerden üçüncü parti olarak çıkan bir diğer muhalefet partisi MHP ise %14,27 oy alarak meclisteki sandalyelerin %12,91'ine sahip olmuştur. Ayrıca bu seçimlerde 26 bağımsız milletvekili adayı seçimleri kazanarak meclise girmiştir.

2007 seçimleri, partilerin genel durumu hakkında dikkat çeken özellikler barındırmaktadır. Bu özelliklerin en başında demokrasi tarihinde şu ana kadar anlatılan seçimlerde en fazla bağımsız adayın seçimlere katıldığı ilk seçimler olarak göze çarpmaktadır. Bu bağımsız adayların çoğu %10 ülke barajını aşmak için Demokratik Toplum Partisi'nin göstermiş olduğu adaylardan oluşmaktadır. Partiler arasında gerçekleşen ittifaklaşma çabaları bu seçimlerde ortaya çıkan bir başka dikkat çeken özelliktir. Bu seçimler de ANAP ve DYP'nin Demokrat Parti çatısı altında birleşmeleri ilk başta CHP'yi etkilemiştir ancak "koltuk savaşları" nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Aydın, 2008).

Seçim sonucunda AKP, CHP, MHP ve DTP'nin 26 bağımsız milletvekili meclise girmiştir. Meclisteki yer alan siyasi görüş farklılıklarının çeşitliliği siyasal sistemimiz açısından önemli bir fırsat yaratabilir. Çünkü farklı görüşlerin mecliste temsil olmasının sayısız faydası olmakla birlikte, meşru siyasi kanalların açık olması ve siyasetin gayri meşru zeminlere kaymasının önlenmesi açısından yararlı olacaktır (Bulut, Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İkilemi Bağlamında 22 Temmuz 2007 Seçimleri, 2007).

4.1.3.1.8. 2011 genel seçimleri

2011 seçimleri öncesinde 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nda 22 Ekim 2009 tarih ve 5922 sayılı kanun ile değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliğe göre seçimlerin 4 yılda bir gerçekleştirilmesi kabul edilmiştir. TBMM'nin 3 Mart 2011 tarihinde gerçekleştirmiş olduğu oturumda seçimlerin 12 Haziran 2011 tarihinde

yapılması kabul edilmiştir (Tuncer, 12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 2011, s. 12).

12 Haziran 2011 tarihinde gerçekleşen seçim sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 19: 2011 Seçim Sonuçları

2011 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550	SEÇMEN SAYISINA ORANI			
SEÇMEN SAYISI	52.806.322	(%)			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	43.914.948	83,16			
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI	8.891.374	16,84			
GEÇERLİ OY SAYISI	42.941.763	81,32			
GEÇERSİZ OY SAYISI	973.185	1,84			
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI	40.960.484	77,57			
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI	11.845.838	22,43			
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI	1.981.279	3,75			
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	ÜLKE BARAJLI d'HONDT (%10)				
2011 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	AKP	49,83	21.399.082	327	59,45
2	CHP	25,98	11.155.972	135	24,55
3	MHP	13,01	5.585.513	53	9,64
4	SP*	1,27	543.454		-
5	HAS PARTİ	0,77	329.723		-
6	BBP	0,75	323.251		-
7	DP	0,65	279.480		-
8	HEPAR	0,29	124.415		-
9	DSP	0,25	108.089		-
10	DYP	0,15	64.607		-
11	TKP	0,15	64.006		-
12	MP	0,14	60.716		-
13	MMP	0,08	36.188		-
14	EMEP	0,07	32.128		-
15	LDP	0,04	15.222		-
16	BAĞIMSIZ	6,57	2.819.917	35	6,36

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012, ss. 93-94).

2011 seçim sonuçlarına göre AKP %49,83 oy alarak seçimleri kazanmış ve 3. kez iktidara gelmiştir. Bu seçimlerde AKP, 327 milletvekili ile meclise girmiş, sandalyelerin ise %59,45'ine sahip olmuştur. Seçimlerden ana muhalefet partisi olarak çıkan CHP ise oyların %25,98'ini alarak 135 milletvekili ile meclise girmiştir ve sandalyelerin %24,55'ine sahip olmuştur. Seçimlerde meclise giren bir başka muhalefet partisi olan MHP ise oyların %13,01'ini alarak 53 milletvekili çıkarmış ve sandalye dağılımının %9,64'ine sahip olmuştur. Bir önceki seçimlerde 26 bağımsız

milletvekili adayı seçimleri kazanırken bu seçimler bu sayı artış göstermiş ve 35 bağımsız milletvekili adayı seçimleri kazanmıştır.

Bu sonuçlar sonrasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 61. Hükümeti kurmuştur. Bu hükümet 10 Ağustos 2014 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimine kadar devam etmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Ahmet Davutoğlu'na 62. Hükümeti kurma görevini vermiştir (Tuncer, E., Yurtseven ve Tuncer, B. Seçim 2015 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 2015, s. 8)

4.1.3.1.9. 2015 genel seçimleri

Türkiye'de 2015 yılında 7 Haziran ve 1 Kasım'da iki ayrı genel seçim yapılmıştır. 2002 seçimlerinden bu yana tek başına iktidar olan AKP hükümeti 7 Haziran 2015 tarihinde gerçekleştirilen seçim sonuçlarından sonra tek başına hükümeti kuracak çoğunluğa erişememiş ve koalisyon hükümeti kurmak için çalışmalar yürütmüştür (Mumyalmaz, 2016, s. 34). Bu seçimler öncesinde seçim sisteminde herhangi bir değişikliğe gidilmemiş olup ülke barajlı d'hondt sistemine göre seçim gerçekleştirilmiştir.

7 Haziran 2015 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerin sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 20: 7 Haziran 2015 Seçim Sonuçları

7 HAZİRAN 2015 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER		
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550	SEÇMEN SAYISINA ORANI
SEÇMEN SAYISI	56.608.817	(%)
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	47.507.467	83,92
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI	9.101.350	16,08
GEÇERLİ OY SAYISI	46.163.243	81,55
GEÇERSİZ OY SAYISI	1.344.224	2,37
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI	43.964.045	77,66
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI	12.644.772	22,34
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI	2.199.198	3,88
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ	ÜLKE BARAJLI d'HONDT (%10)	

Tablo 20: (devam) 7 Haziran 2015 Seçim Sonuçları

7 HAZİRAN 2015 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	AKP	40,87	18.867.411	258	46,9
2	CHP	24,95	11.518.139	132	24,00
3	MHP	16,29	7.520.006	80	14,55
4	HDP	13,12	6.058.489	80	14,55
5	SP	2,05	949.178		-
6	VP	0,35	161.674		-
7	BTP	0,21	96.475		-
8	DSP	0,19	85.810		-
9	DP	0,16	75.784		-
10	TP	0,16	72.701		-
11	HKP	0,13	60.396		-
12	HAK-PAR	0,13	58.716		-
13	DYP	0,06	28.852		-
14	AP*	0,06	27.688		-
15	LDP	0,06	26.500		-
16	MEP	0,05	20.945		-
17	MP	0,04	17.473		-
18	KP	0,03	13.780		-
19	YP	0,02	9289		-
20	HAP	0,01	5.711		-
21	BAĞIMSIZ	1,06	488.226		-

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu).

2002 yılından itibaren Erdoğan'ın genel başkanlığında üç dönem üst üste tek başına iktidar olmayı başaran AKP, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın AKP lehine seçim kampanyası yürütmesine rağmen Davutoğlu başkanlığında 7 Haziran 2015 seçimlerinde %40,87 oy almış ve 258 milletvekili ile meclise girmiştir. CHP %24,95 oy alarak 132 milletvekili, MHP %16,29 oy alarak 80 milletvekili ve HDP'de %13,12 oy alarak 80 milletvekili ile meclise girmiştir. Seçim sonuçlarına göre AKP bu seçimlerde tek başına iktidarı oluşturabilecek çoğunluğu elde edememiş; “tekrar seçim” ile yeniden iktidar olmayı amaçlamıştır (Bağce, 2015, s. 59).

Seçim sonuçlarına göre Davutoğlu'na verilen hükümeti kurma görevi sonrasında Davutoğlu diğer meclisteki partilerle görüşmeler de bulunmuş ancak bu görüşmelerden koalisyona yönelik bir sonuç çıkmamıştır. Bu görüşmelerden sonra hükümet kurma görevini Davutoğlu, 18 Ağustos'ta Cumhurbaşkanı'na geri iade etmişti. Bu gelişmenin ardından CHP hükümet kurma görevinin seçim sonuçlarına göre en fazla oy alan parti olarak kendilerine verilmesini talep etmişti ancak Anayasa'nın 116. Maddesi hükümlerine göre Cumhurbaşkanı bu konu ile alakalı olarak meclis başkanı ile bir görüşme de bulundu (Tuncer E. ve diğerleri, Seçim 2015

7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 2015, ss. 10-11).

Anayasa'nın 116. maddesinde; “ Yeni seçilen TBMM’de meclis başkanlık divanı seçiminden sonra 45 gün içerisinde Bakanlar Kurulu’nun kurulamaması halinde Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir” hükmü yer almaktadır.

24 Ağustos’ta Cumhurbaşkanı Erdoğan seçimlerin yenilenmesine karar vermiş ve seçim hükümeti kurma görevi Davutoğluna verilmiştir. Geçici hükümetin kurulmasının ardından Yüksek Seçim Kurulu “26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi seçim tarihinin 1 Kasım 2015 olarak belirlenmesini” kararlaştırmıştır (Tuncer E. ve diğerleri, Seçim 2015 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme, 2015, s. 12)

1 Kasım 2015 tarihinde gerçekleştirilen seçimleri tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 21: 1 Kasım 2015 Seçim Sonuçları

1 KASIM 2015 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		550		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		56.949.009			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		48.537.695		85,23	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		8.411.314		14,77	
GEÇERLİ OY SAYISI		47.840.231		84,01	
GEÇERSİZ OY SAYISI		697.464		1,22	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		46.635.959		81,89	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN SEÇMEN SAYISI		10.313.050		18,11	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMİYEN GEÇERLİ OY SAYISI		1.204.272		2,11	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ		ÜLKE BARAJLI d'HONDT (%10)			
1 KASIM 2015 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	AKP	49,50	23.681.926	317	57,64
2	CHP	25,32	12.111.812	134	24,36
3	MHP	11,90	5.694.136	40	7,27
4	HDP	10,76	5.148.085	59	10,73
5	SP	0,68	325.978		-
6	BBP	0,53	253.204		-
7	VP	0,25	118.803		-
8	HAK-PAR	0,23	108.583		-
9	HKP	0,17	83.057		-
10	DP	0,14	69.319		-
11	KP	0,11	52.527		-
12	BTP	0,10	49.297		-

Tablo 21: (devam) 1 Kasım 2015 Seçim Sonuçları

SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
13	DSP	0,07	31.805		-
14	LDP	0,06	26.816		-
15	MP	0,04	19.714		-
16	DYP	0,03	14.131		-
17	BAĞIMSIZ	0,11	51.038		-

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu).

5 ay önce gerçekleşen seçimlere göre katılım az da olsa artış göstermiş ve %85,23 oranında gerçekleşmiştir. 7 Haziran seçimlerin sonrasında hükümet kurulamaması sonucu gerçekleşen 1 Kasım seçimlerinde AKP %49,5 oy alarak seçimleri kazanmış ve 317 milletvekili ile meclise girmiştir. Çok kısa zaman içerisinde %8,63 gibi bir oranda oylarını artıran AKP için bu sonucu başarı olarak adlandırabiliriz. CHP bu seçim sonucunda %25,32 oy alarak 134 milletvekilliği kazanmış ve sandalyelerin %24,36'sını elde etmiştir. Bir önceki seçime göre oy oranın çok az bir artış söz konusudur. MHP %11,9 oyla 40 milletvekilliği kazanırken, HDP ise %10,76 oyla 59 milletvekili kazanarak meclise girmiştir. MHP ve HDP 'nin oylarında ise bir önceki seçimlere bakıldığında oy oranlarındaki düşme görülecektir.

4.1.3.1.10. 24 haziran 2018 genel seçimleri

2015 seçimleri sonrasında yaşanan gelişmeler sonucunda Türk siyasi hayatı kökten bir değişime uğramıştır. 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimi sonrasında Türkiye'de Ohal ilan edilmiştir. Zorlu bir süreçten geçen ülkemizde 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandumla Anayasa da değişiklik yapılarak "Partili Cumhurbaşkanlığı" sistemine geçilmiştir.

26. Hükümet döneminde yaşanan bu değişim sonrası 1876'dan beri 142 yıldır kesintilerle de olsa uyguladığımız Parlamenter Rejim son bulmuştur. Bu değişiklikte birlikte tüm yetkiler Cumhurbaşkanında toplanmış, Meclisin yürütme üzerindeki denetim yetkisi kısıtlanmıştır (Tuncer, 24 Haziran 2018 Seçimleri, 2019).

21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı kanunla yapılan bir çok değişiklik yapılmakla birlikte burada sadece seçimlerle ilgili olan başlıkları tablo halinde karşılaştırmalı bir şekilde özetlemek gerekirse;

Tablo 22: Anayasa Değişikliğinin Karşılaştırılması

2017 Referandumu Öncesi	2017 Referandumu Sonrası
“TBMM genel oyla seçilen 550 milletvekilinden oluşur (md. 75)”.	“TBMM genel oyla seçilen 600 milletvekilinden oluşur” (md.75) şeklinde değiştirilmiştir
“25 yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir (md. 76)”.	“18 yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir” (md.76) şeklinde değiştirilmiştir.
“76. maddenin ikinci fıkrası gereği yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar milletvekili seçilemezler”.	“76. maddenin ikinci fıkrası gereği askerlikle ilişkili olanlar milletvekili seçilemez” şeklinde değiştirilmiştir.
TBMM seçimleri 4 yılda bir, Cumhurbaşkanlığı seçimleri 5 yılda bir yapılır.	“Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır (Md. 77)” şeklinde değiştirilmiştir.
“Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir (Md. 101)”	“Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yüksek öğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip, Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir (md. 101)” şeklinde değiştirilmiştir.
“Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir (md. 101)”	“Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüz bin seçmen aday gösterebilir (md. 101)” şeklinde değiştirilmiştir.
“Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer (md. 101)”	Değişikle partisi ile varsa ilişkisi kesilir ifadesi kaldırılmıştır.
“Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi madde kenar başlıklı 116. Maddeye göre; Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulamadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırkbeş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulmaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Yenilenme kararı Resmi Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir”	“Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı seçimlerinin yenilenmesi madde kenar başlıklı 116. Maddeye göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu ile seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır, Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir. Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının görev başlamasına kadar devam eder. Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır” şeklinde değiştirilmiştir.
78. maddenin kenar başlığı “Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri” şeklindedir.	Değişiklik sonra madde kenar başlığı “Seçimlerin geriye bırakılması ve ara seçimler” şeklinde değiştirilmiştir.

Bu değişikliklerin dışında birçok önemli değişiklik yapılmıştır. Bunlar; Başbakanlığın kaldırılması, Bakanlar Kurulu'nun kaldırılması, Kanun Hükmünde Kararnamelerin kaldırılması, Tüzüklerin kaldırılması, sıkıyönetimin kaldırılması, Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısındaki değişiklik yapılması vb. şeklinde sıralanabilir.

Seçimlerden önce değişiklikler sadece anayasa da gerçekleştirilmemiştir aynı zamanda “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun”, “Siyasi Partiler Kanunu”, “Milletvekili Seçimi Kanunu” ve “Mahalli İdareler” ile ilgili kanunlarda da değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden en önemlisi seçim barajı ile ilgili olanıdır. Milletvekili Seçim Kanunu’nun 33. Maddesinden yapılan değişiklikle “milletvekili seçimlerinde yüzde onluk barajın hesaplanmasında ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları geçerli oyların tamamı esas alınır ve bu siyasi partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmaz” (Aydoğan Ünal, 2019, s. 324). Bu madde bizi şunu ifade etmektedir; eğer bir parti bir ittifak oluşturarak seçimlere girmiş ise %10 barajının altında oy almış olsa dahi mecliste temsil hakkı kazanabilecektir.

Ayrıca yapılan bir başka değişiklik ile ittifak yapan partilerin seçimlere kendi aday listeleriyle girebilmesi ve bir partinin üyesinin kendi partisinden istifa etmeden başka partilerin aday listelerinde yer alabileceğine yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Tuncer, 24 Haziran 2018 Seçimleri, 2019). Yapılan değişikliklerden biri ile de siyasi partilerin hak kaybını önlemek amacıyla “ittifak yaparak seçime girmeye karar veren partilere aday listelerinin teslim edilmesi için belirlenen tarihten üç gün öncesine kadar YSK’ya bildirimde bulunulması şartıyla ittifaktan vazgeçme hakkı” da tanınmıştır (Aydoğan Ünal, 2019, s. 325). Milletvekili dağılımında da değişiklik yapılmıştır. Oy pusulalarında seçmen isterse desteklediği ittifaka oy verebilecek, isterse de sadece desteklediği partiye oy verebilecektir. Buradaki dağılımın hesaplanması ve belirlenmesi 2839 sayılı Kanunu’nun 29., 33., 34. ve 35. maddelerine göre yapılmaktadır.*****

Bu değişiklikler sonrasında seçim ittifakları Cumhuriyet İttifakı (AKP, MHP, BBP) ve Millet İttifakı (CHP, İYİ Parti, SP, DP) şeklinde oluşmuştur. Seçime ittifak kurmadan giren partilerde olmuştur. Cumhuriyet İttifakında AKP VE MHP kendi listeleriyle seçimlere girerken BBP Genel Başkanı ve bazı BBP’liler AKP aday listelerinden seçimlere girmiştir. Millet İttifakında ise CHP, İYİ Parti ve SP kendi listeleriyle seçime girmiş DP Genel Başkanı ve bazı DP’li adaylar İyi parti aday

***** Bu maddeler için bkz. (Milletvekili Seçimi Kanunu, 1983).

listelerinden seçimlere girmişlerdir. Ayrıca SP'li bazı adaylar CHP listelerinde yer almıştır (Tuncer, 24 Haziran 2018 Seçimleri, 2019).

3 Kasım 2019'da yapılması gereken seçimler erken seçim kararı alınarak 24 Haziran 2018'e alınması kararlaştırılmıştır (Yegen ve Aydın, 2018, s. 1249).

24 Haziran 2018 seçimlerinin sonuçlarını tablolaştırarak inceleyelim;

Tablo 23: 24 Haziran 2018 Seçim Sonuçları

24 HAZİRAN 2018 SEÇİMLERİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER					
MİLLETVEKİLİ SAYISI		600		SEÇMEN SAYISINA ORANI (%)	
SEÇMEN SAYISI		59.367.469			
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI		51.189.444		86,22	
OY KULLANMAYAN SEÇMEN SAYISI		8.178.025		13,78	
GEÇERLİ OY SAYISI		50.137.175		84,45	
GEÇERSİZ OY SAYISI		1.052.269		1,77	
MECLİSTE TEMSİL EDİLEN SEÇMEN SAYISI		49.118.995		82,74	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN SEÇMEN SAYISI		10.248.474		17,26	
MECLİSTE TEMSİL EDİLMEYEN GEÇERLİ OY SAYISI		1.018.180		1,71	
UYGULANAN SEÇİM SİSTEMİ		ÜLKE BARAJLI d'HONDT (%10)+ İTTİFAK SİSTEMİ			
24 HAZİRAN 2018 SEÇİMLERİNDE KULLANILAN OYLARIN PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI ve MİLLETVEKİLİ SAYILARI					
SIRA	PARTİ ADI	OY ORANI (%)	TOPLAM OY	MİLLETVEKİLİ SAYISI	SANDALYE ORANI (%)
1	CUMHUR İTTİFAKI	53,66	26.904.024	344	57,33
1.1	AKP	42,56	21.338.693	295	49,17
1.2	MHP	11,10	5.565.331	49	8,16
2	MİLLET İTTİFAKI	33,95	17.019.808	189	31,5
2.1	CHP	22,65	11.354.190	146	24,33
2.2	İYİ PARTİ	9,96	4.993.479	43	7,17
2.3	SP*	1,34	672.139		-
3	HDP	11,70	5.867.302	67	11,17
4	HÜDA-PAR	0,31	155.539		-
5	VP	0,23	114.872		-
6	BAĞIMSIZ	0,15	75.630		-

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu).

Seçim sonuçlarını incelediğimizde Cumhur İttifakı %53,66 oy alarak 344 milletvekili kazanmış ve sandalye dağılımının %57,33 sahip olmuştur. İttifakın oylarını ayrı ayrı değerlendirecek olursak AKP bir önceki seçimlerde %49,5 oy almasına rağmen bu seçimlerde oy oranı %42,56'a düşmüştür. Eğer ittifak sistemi uygulanmamış olsaydı bu sonuçlar itibarıyla bir kez daha hükümeti kurabilecek çoğunlukta oy alabilen bir parti de çıkmamış olacaktı. Burada bakıldığında aslında her ne kadar ittifak olarak adlandırılmış olsa da bir koalisyon söz konusudur. Çünkü AKP

mecliste MHP veya diğer partilerden destek almadığı sürece mecliste tek başına kanun çıkarabilecek çoğunluğa sahip değildir.

Millet İttifakı bu seçimlerde %33,95 oy alarak 189 milletvekilliği kazanmış ve sandalye dağılımının %31,5'ine sahip olmuştur. Yeni kurulan İYİ Parti %9,96 oy almıştır ve bunu bir başarı olarak görebiliriz. İttifaklar dışında seçime bağımsız adaylar ve ittifak kurmayan 3 parti daha katılmıştır. Bağımsızlardan milletvekili çıkmamış; ittifak kurmadan seçime giren partilerden sadece HDP %10 ülke barajını aşarak 67 milletvekilliği kazanmıştır ve meclisteki sandalye dağılımının %11,17'sine sahip olmuştur.

Bu seçimlerde bize göre adaletsizlik yaratan bir duruma da değinmek gerekmektedir. Seçimlerde ittifak kurarak giren partiler seçim barajını birlikte aşarken, ittifak kurmadan seçime giren partiler ise kendi başlarına %10 barajını aşmak durumunda kalmıştır. Türk'e göre; bu durum eşitlik ilkesine aykırıdır (Türk, 24 Haziran 2018 Seçimleri ve Sonuçları, 2018, s. 3).

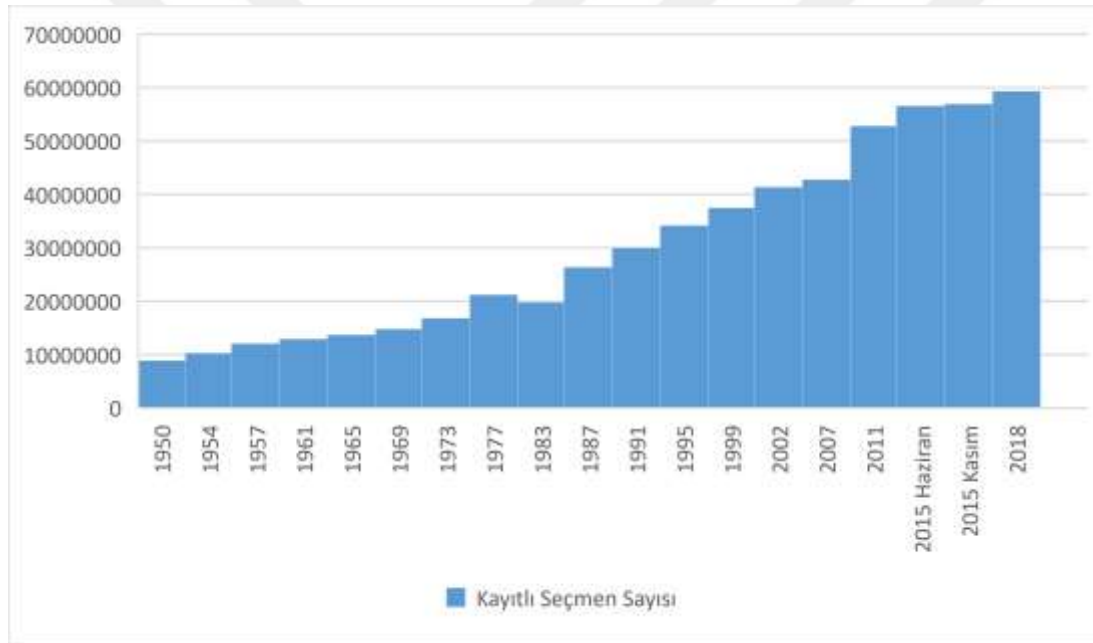
4.1.4. 1946-2018 yılları arasındaki milletvekili seçimlerinin genel değerlendirmesi

Çalışma da incelenen seçim dönemlerini “temsilde adalet” ilkesi bağlamında incelediğimizde özellikle 2002 yılında gerçekleştirilen seçimlerde bu ilkenin yok sayıldığı görülmektedir. Seçim sonuçlarına göre mecliste iki partili bir yapı ortaya çıkmıştır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde çok partili siyasal hayatın önemi büyüktür. Dolayısıyla bu durum ülkemiz içinde kabul edilemez. Seçim sonuçlarına bakıldığında %58,37 oranında seçmen mecliste temsil edilmemiştir ve bu oran oldukça fazladır. Seçim sonuçlarına göre aldıkları oy ve kazandıkları sandalye dağılımına bakıldığında diğer partiler %10 ülke barajına takıldığı için meclise giren iki parti aşırı temsil imkanı kazanmıştır.

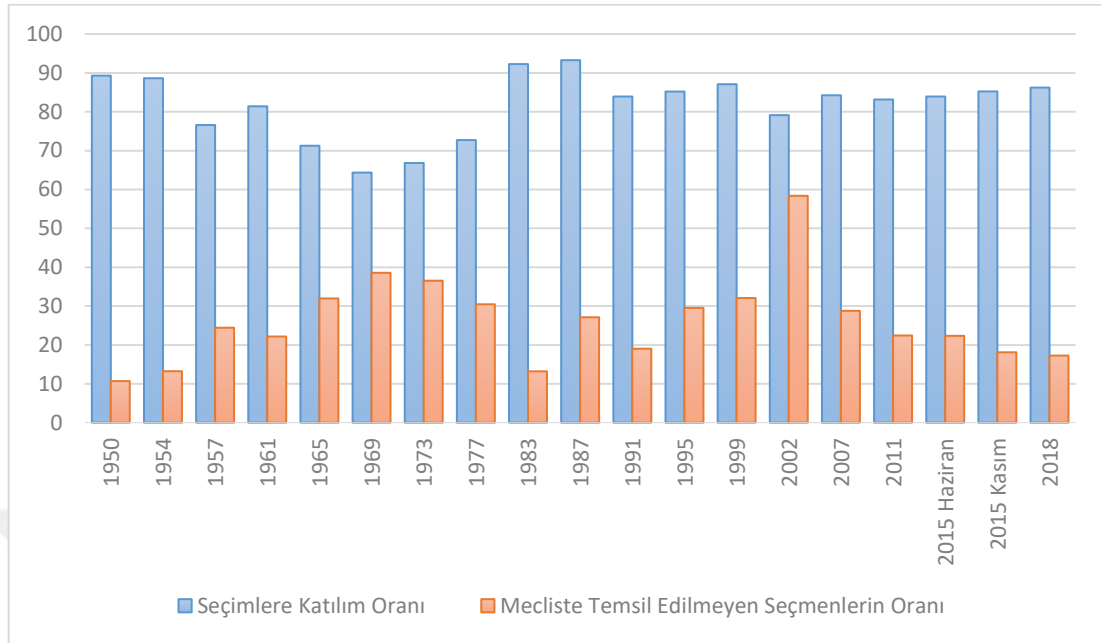
Meclisteki temsil oranını elbette sadece seçim sistemleri değil seçmenin, seçimlere katılım oranı da etkilemektedir. 1946'dan günümüze kadar seçmen sayısı artmıştır. 1946 verileri olmadığı için 1950 seçimlerinden itibaren seçmen sayısına bakacak olursak; 1950 seçimlerinde kayıtlı seçmen sayısı 8.905.743 iken bu sayı son yapılan genel seçimlerde 59.367.469'a ulaşmıştır. Kayıtlı seçmen sayısı yıllara göre

artış göstermiş ancak seçimlere katılım oranı aynı şekilde istikrarlı bir seyir izlenmemiştir. 1950 seçimlerinden 1977 seçimlerine kadar genel olarak katılım oranında azalma seyri söz konusudur. Seçimlere en yüksek oranda katılım 1987 seçimlerinde %93,28 gibi yüksek bir oranda sağlanmıştır. Seçimlere katılım oranının en az gerçekleştiği seçimler ise 1969 yılında %64,35 oranında gerçekleşmiştir. En yüksek katılımın gerçekleştiği 1987 seçimlerinden sonra seçimlere katılım oranları genel olarak tekrar azalma eğilimine girmiş ve son yapılan 24 Haziran 2018 seçimlerinde %86,22 oranında gerçekleşmiştir. Tablo 25. de yukarıda anlattığımız durumu yıllar itibariyle tek tek gösterelim;

Tablo 24: Yıllara Göre Kayıtlı Seçmen Sayıları

Çalışma da incelenen 1950-2018 arası dönemde gerçekleşmiş olan seçimlerde seçmenlerin önemli bir kısmının mecliste temsil edilmediği görülmektedir. Bu durumu tablo üzerinden inceleyelim;

Tablo 25: Yıllara Göre Seçimlere Katılım ve Temsil Oranı

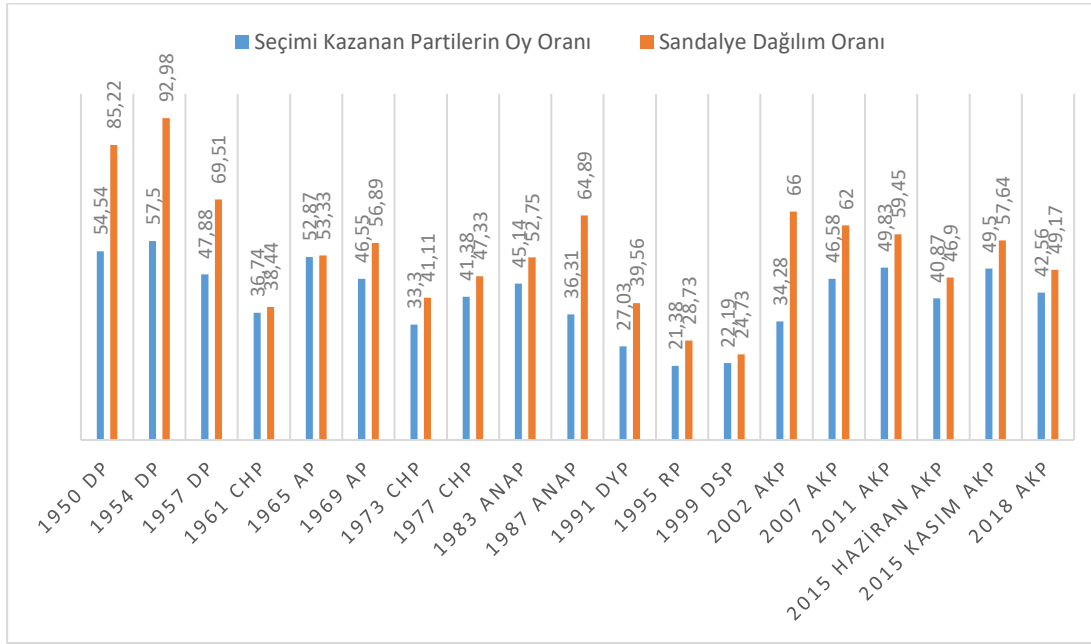
Tablo 26. da görüleceği üzere mecliste temsil edilmeyen seçmen oranının en düşük olduğu yıl 1950 seçimleridir ve %10,69 oranında seçmen mecliste temsil edilmemiştir. 1950 seçimlerinden 1973 seçimlerine kadar (1961 seçim dönemi hariç) bu oranın arttığını görmekteyiz. 1973 seçimlerine kadar bu oran %38,56 ile 1969 seçimlerinde en üst seviyelerine çıkmıştır. Bu oran ilerleyen seçim dönemlerinde azalmış 1983 seçimlerine geldiğinde %13,21 seviyelerine kadar düşmüştür. 1983 seçimlerinden sonra bu oran inişli çıkışlı da olsa artmaya devam etmiş ve 2002 seçimlerinde %58,37 ile zirveyi görmüştür. Kayıtlı seçmenlerin yarısından fazlası bu seçimlerde temsil hakkı bulamamıştır. Bu oran oldukça yüksektir ve %10 ülke barajının seçimleri ne denli etkilediğinin bir göstergesidir. Oranın hayli yüksek olması sebebiyle ülkemizde seçim sistemi ve baraj uygulaması üzerine tartışmalara yol açmış; barajın düşürülmesi hususu gündeme gelmiştir. Mecliste temsil edilmemek demokrasi açısından olumsuz ve demokrasi ile bağdaşmaz bir durumdur.

Seçim sistemleri denildiğinde belki de en çok tartışılan husus “temsilde adalet” ilkesidir. Dolayısıyla bir de bu konuyu seçimleri kazanan partiler açısından değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü seçimi kazanan partilerin aldıkları oy oranı ile sandalye dağılımındaki oran arasındaki ciddi bir farklılık söz konusudur. Bu sadece

seçimi kazanan partiler değil diğer partiler üzerinde de görülmektedir ancak en belirgin haliyle seçimi kazanan partiler üzerinde görülmektedir.

1950-2018 seçim dönemlerinde seçimi kazanan partiler oy oranlarını ve sandalye dağılımındaki oranları Tablo 27. üzerinden inceleyelim;

Tablo 26: Yıllara Göre Seçimleri Kazanan Partilerin Oy Oranları ve Sandalye Dağılımı

Temsilde adalet ilkesinin en başarılı uygulaması 1965 seçimlerinde görülmektedir. Burada 1. Parti olan AP %52,87 oy almış, sandalye dağılımının ise %53,33'üne sahip olmuştur. Bu seçim 1950-2018 arasında uygulanan seçimlerle kıyaslandığında partilerin aldıkları oy ve sandalye dağılımı açısından en adaletli seçimler olarak dikkat çekmektedir. Temsilde adalet ilkesinin en çok zedelendiği seçimler ise 1954 yılında gerçekleştirilen seçimlerdir. 1954 yılı seçimlerinde DP oyların %57,5'ini almış ve sandalye dağılımının %92,98'ine sahip olmuştur. Bu seçim sonuçlarına göre DP %35,48 oranında aşkın temsil elde etmiştir. Yıllara göre dalgalanmalar gösteren aşkın temsil oranı iki partili bir meclis yapısının ortaya çıktığı 2002 seçimlerinde %31,72 olarak gerçekleşmiş ve son yapılan 2018 genel seçimlerinde %6,61 oranına gerilemiştir.

Elbette sadece seçimlerde temsili etkileyen tek unsur seçim sistemi veya baraj uygulamaları değildir. Seçmenlerin seçime katılım oranları da temsili etkilemektedir. Örneğin 2002 yılında gerçekleştirilmiş seçimlerde mecliste temsil edilmeyen seçmen oranının %58,37 olduğu hususuna değinmiştik. Bu seçimlerde parlamento iki meclisli bir yapıya bürünmüştü. Seçim sonuçlarına göre gerek seçimi kazanan AKP gerekse de muhalefette yer alan CHP aşkın temsil elde ederek meclise girmiştir. Bu seçimlerde yaklaşık 9 milyon seçmenin sandığa gitmediği ve %2,99 oranında geçersiz oy oranı hesaba katıldığında mecliste temsil edilmeyen seçmenin büyük çoğunluğunu yaklaşık %25'inin oluştuğunu görmekteyiz. Tüm bunlara ülke genelinde uygulanan %10 barajı da eklenince bu oran artmaktadır.

2018 seçimlerinde %10 ülke barajı uygulaması devam etmiştir ancak sisteme ittifak sistemi adı verilen yeni bir uygulama eklenmiştir. Bu uygulamayı kısaca tekrar anlatmamız gerekirse; seçimlere eğer ittifak yaparak girilmişse %10 barajına ittifaka katılan partilerin toplam oyları üzerinden değerlendirilmekte ve sadece bir partinin %10 barajını aşması yeterli olmaktadır. Seçime eğer tek başına katılan bir siyasi parti olursa eskiden olduğu gibi barajı tek başına aşmak zorunda kalmaktadır. Bu durum çok adaletsizdir. Anayasa'nın eşitlik ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir.

2018 Seçimlerinde Millet İttifakı içerisinde yer alan İyi Parti %9,96 oranında oy almış ve 43 milletvekili ile seçimlerde temsil hakkı elde etmiştir. İyi Parti eğer ittifakın içerisinde yer almamış olsa idi bu durumda mecliste temsil hakkı elde edemeyecekti. Dolayısıyla baraja takılan diğer oylar gibi İyi Parti'nin almış olduğu %9,96'lık oy oranı da çöpe gitmiş olacaktı.

5. TÜRKİYE İÇİN YENİ BİR MODEL ÖNERİSİ

5.1. Seçim Sistemi Modeli Önerisi

Çalışmamızda 1946'dan 24 Haziran 2018 seçimlerine kadar olan milletvekili genel seçimleri incelendi. Günümüze kadar ülkemizde birçok seçim sistemi denendiği görülmektedir. Bu sistemlerden 1960'a kadar uygulanan sistemler çoğunluk sistemini yani "yönetimde istikrar" ilkesini ön plana çıkarmaktadır. 1960'dan 1980'e kadar ise nispi temsil sistemleri uygulanmış ve "temsilde adalet" ilkesi ön plana çıkmıştır. 1980 sonrasında ise dönem dönem karma seçim sistemi olarak da adlandırabileceğimiz sistemlere yer verilmiştir.

Seçim sistemlerinin bu şekilde sürekli olarak değişmiş olması elbette tartışma konusudur. Çalışma da anlatıldığı üzere hiçbir zaman tam uzlaşma sağlanamamış ve sürekli değişim yaşanmıştır. Çalışma da incelenen seçimlerde uygulanan seçim sistemlerini tablo halinde gösterelim;

Tablo 27: 1946-2018 Uygulanan Seçim Sistemleri

Yıllar	Uygulanan Seçim Sistemi
1946-1957	Liste Usulü Basit Çoğunluk
1961	Çevre Barajlı d'Hondt
1965	Milli Bakiye Sistemi
1969-1977	Barajsız d'Hondt Sistemi
1983	Çifte Barajlı d'Hondt Sistemi
1987-1991	Çifte Barajlı d'Hondt Sistemi+ Kontenjan Usulü
1995-2015	%10 Ülke Barajlı d'Hondt Sistemi
2018	%10 Ülke Barajlı d'Hondt Sistemi+ İttifak Sistemi

Seçim sistemi modellerinde "yönetimde istikrar" veya "temsilde adalet" ilkelerinden biri baskın gelir. Her iki ilkeyi de aynı anda sağlamak mümkün değildir. Bunu sağlayacağımız bir model önerisinde bulunacağımızı söylemekte gerçekçi durmamaktadır.

Küçük, yönetimde istikrar ilkesinin, temsilde adalet ilkesine göre daha öncelikli olduğunu ifade etmiştir (Küçük, 2015). Ancak seçmen tam anlamıyla parlamento da temsil edilmiyorsa yönetimin istikrarlı olması tek başına bir anlam ifade etmemektedir.

Seçmenin düşüncelerinin temsil edilmediği parlamentolar sadece çoğunluğun yönetimi olarak değerlendirilebilir.

Günümüzde %10 ülke barajlı d'Hondt sistemi + ittifak sistemi uygulanmaktadır. Bu baraj d'Hondt sisteminin uygulandığı diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. *Türk'e* göre bu baraj %3 ila %5 civarında olmalıdır (Türk, 24 Haziran 2018 Seçimleri ve Sonuçları, 2018). Önerdiğimiz modelde baraj uygulamasının temsilde adalet ilkesini olumsuz yönde etkilediği düşünülerek Klasik barajsız d'hondt sisteminin uygulanması önerilmektedir. Böylelikle seçmenin sandıkta kullandığı oylar çöpe gitmeyecek mecliste temsil edilme olasılığı artacaktır.

Bu sistemin 1969-1977 seçimlerinde Türkiye'de uygulama alanı bulmuştur. 1969 seçimleri haricinde 1973 ve 1977 seçimlerinde tek başına hükümeti elde edebilecek siyasi parti çıkmamıştır. Bu sistem “yönetimde istikrar” anlamında eleştirilebilir ancak uygulanan sistemi sadece seçim sonuçları üzerinden değerlendirmek hatalı olacaktır. Çünkü bu sonuçların ortaya çıkmasında tek başına sistemler değil o dönemin sosyo-ekonomik yapısı, yaşanan olaylar, ülkenin siyasi konumu vb. durumlarda etkili olmaktadır. Tüm bunlar seçmeni dolayısıyla oy dağılımlarını da etkilemektedir.

Seçim sonuçları etkileyen bir başka unsur da seçim çevresidir. Seçim çevresinin dar olması çalışma da daha önce değinildiği üzere seçmen ile adayların birbirini tanımasını sağlamaktadır. Ancak burada adaylar çoğu zaman partilerin önüne geçmekle birlikte temsilde adaletsizliklere de yol açmaktadır. Özellikle seçimlerin ikinci turlarında gayri ahlaki siyasi davranışların ortaya çıktığından bahsetmiştik. Önerdiğimiz modelde “temsilde adalet” ilkesi ön planda olacağı için seçim çevresinin geniş olması daha uygun olacaktır. Geniş seçim çevrelerinde karşımıza seçmenin adayları tanımaması hususu çıkmaktadır. Bu sorunu gidermek adına iki yol izlenebilir; bunlarda ilki seçim çevresinden seçilecek olan milletvekili sayılarını azaltmak, ikincisi ise partilerin adayları “ön seçim” aracılığıyla belirlemesidir. Bu yöntemle hem adaylar daha nitelikli hale gelecektir hem de seçmenlerin adayları tanıma olasılıkları artacaktır. Ön seçim uygulamanın bir diğer önemli özelliği ise seçimlerin daha demokratik bir hal alacak olmasıdır.

“Partili Cumhurbaşkanlığı” rejimi ile birlikte meclisin ikinci planda kaldığını söylenebilir. Dolayısıyla da modelimizde “temsilde adalet” ilkesi öne çıkarmamızın sebebi de aslında bu durumdan kaynaklanmaktadır. Mevcut sistemimizde Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu olmadığı için hükümet kurmak gibi bir sorun da aslında karşımıza çıkmamaktadır. Mevcut sistemde ittifak kurulması yasallaştırılmıştır. Seçim sonuçlarına baktığımızda AKP %42,56 oy almış ve 295 milletvekili ile meclise girmiştir. Dolayısıyla tek başına hükümeti kurabilecek çoğunluğa sahip değildir ancak seçim öncesi oluşturulan ittifakla MHP’nin desteği ile hükümeti oluşturmuştur. 2018 seçim sonuçlarını incelediğimizde ittifak adı altında aslında “modern koalisyon” hükümeti kurulduğunu söylenebilir. Burada bakıldığında meydana gelen aslında bir koalisyon ortaklığıdır. MHP’nin desteği veya diğer meclisteki partilerin desteği olmadan AKP tek başına kanun çıkaramamaktadır.

Mevcut sistemimizde 600 milletvekili bulunmaktadır. 1946’dan günümüze kadar bu sayı artarak gelmiştir. Bunun sebebi olarak milletvekili sayısının arttığı dönemlere bakacak olarak iktidar partilerinin bir sonraki seçimde mevcut konumlarını kaybetmemek adına bu sayıyı değiştirdiklerini görebiliriz. Sayının artması meclise işlerlik kazandırmamakla birlikte milletvekillerinin niteliğinin azalmasına da neden olacaktır. Hali hazırda seçmenler zaten milletvekili adaylarının çoğunu tanıyamamaktadır. Bu sayının azaltılması ekonomik anlamda da fayda sağlayacaktır. Mevcut hükümet sisteminde güçlü bir Cumhurbaşkanlığı makamının yanında seçmenin oylarının yüksek oranda meclise yansması çok daha isabetli bir tercih olacaktır.

Yukarıda anlatmış olduğumuz model önerimizi toparlayacak olursak geniş seçim çevresine sahip barajsız d’Hondt usulü önerilmektedir. Model de geniş seçim çevresinin adaylarının tanınmamasının yaşattığı sıkıntıları gidermek adına iki yol izlenebilir; birincisi seçim çevresinden seçilecek olan milletvekili sayılarını azaltmak, ikincisi ise partilerin “ön seçim” yoluyla adaylarını belirlemesidir. Bu durum adayların tanınma olasılığı arttıracığı gibi adayların niteliklerinin artmasını ve seçimlerin daha demokratik bir hal almasını da sağlayacaktır. Modelimizde son olarak milletvekili sayısının artması değil azaltılması önerilmektedir. Sayının artması sadece iktidar da

bulunan partilere yaramakta ve zaten nitelik olarak tartişilabilir olan parlamentonun niteliğine etki de bulunmaktadır.

Önerdiğimiz model bunu sağlayabilmek adına kullanılabilir. Öğreti de bir çok model önerisi bulunmaktadır ancak şu an önerilerin model gibi diğerlerinin de kesin doğrular içerdđi söylenemez.

6. SONUÇ

Siyasi tarihimizi incelediğimizde çalışmada da görüleceği üzere uygulanan seçim kanunları, seçim sistemleri sürekli değişime uğramıştır. Bu değişiklikler bu kanunlar hakkında yapılan eleştirileri engellememiş ve her seçim döneminde bu konu gündeme gelmiş; çoğu seçimden önce artık alışıl gelmiş bir seçim sistemi değişikliği veya seçim kanunu değişikliği meydana gelmiştir. Seçim sistemlerinin eleştirilmesindeki en önemli husus ise “temsilde adalet” ilkesinin sağlanamamasıdır. Çalışmamız incelediğinde seçim kanunlarının aslında hep iktidar da olan partilerin kendilerini koruyan değişiklikler yaptığı görülecektir. İktidarını korumaya yönelik yapılan değişiklikler dolayısıyla da “temsilde adaleti” sağlamak mümkün görünmemektedir.

Temsilde adalet ilkesini etkileyen birçok unsur söz konusudur. Bunların başında seçim sistemleri, uygulanan baraj yöntemi, milletvekilliklerin partilere dağılımında kullanılan hesaplamalar gelmektedir. Anayasamıza göre “temsilde adalet” ve “yönetimde istikrar” ilkeleri ile bağdaşacak şekilde seçim kanunları düzenlenmelidir. Bu iki unsurun elbette birlikte tam anlamıyla sağlanamayacağını daha önce söylemiştik. Bir unsur her zaman daha ağır basacaktır. Bu unsur önerdiğimiz modelde temsilde adalet olarak ön plana çıkmaktadır. Bazı seçim dönemlerinde istikrarsızlık yarattığı yönünde eleştirilecektir ancak şu anda mevcut uygulanan hükümet rejiminde böyle bir olumsuzluğa yol açmayacaktır.

Sadece ülkede seçimlerin yapıyor olması o ülkenin demokratik olduğu anlamını taşımamaktadır. Seçimler düzenli aralıklarla, adil, hür ve eşit şekilde demokratik ölçütlere uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Zamanla nüfusun artması gibi nedenlerle doğrudan demokrasi anlayışı yerini temsili demokrasi anlayışına bırakmıştır. Temsili demokrasi anlayışı ile seçimler ve seçim sistemleri gündeme gelmiş zaman içerisinde insanlar kendileri için en ideal seçim sistemi arayışına girmişlerdir.

Seçim sistemleri çalışmamızda olduğu gibi genel olarak üç başlık altında incelenebilir. Bunlar yönetimde istikrar ilkesinin ön planda olduğu “çoğunluk sistemleri”, temsilde adalet ilkesinin ön planda olduğu “nispi temsil” sistemleri ve bu

iki ilkeyi de içinde barındıran “karma sistemler” olarak sıralanabilir. Çoğunluk sistemini uygulayan ülkelerde yönetimde istikrar sağlanmış ancak temsilde adalet ilkesi sağlanamamış böylelikle nispi temsil sisteminin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Nispi temsil sisteminde ise temsilde adalet sağlanmış ancak bu sefer de yönetimde istikrar ilkesinin zedelendiği durumlar ortaya çıkmıştır. Tüm bunlar sonucunda karma seçim sistemleri çıkmış ve her iki sorunu da ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Çalışmamızda 1950 sonrası seçimlerini incelememizin en önemli sebebi 1950 seçimleri ve sonrasın gerçekleşen seçimlerin demokratik seçimler olarak ifade edilmesidir. 1950 seçimleri ile Türkiye’de seçimler demokratik bir hal almış ve yukarıda bahsettiğimiz seçimlerin genel, eşit, serbest, özgür, gizli oy-açık sayım döküm ilkesine uygun olarak düzenli aralıklarla gerçekleştiği bir düzene kavuşmuştur.

İncelenen seçim dönemleri boyunca birçok seçim sisteminin uygulandığı ve sürekli bir değişimin olduğunu görmekteyiz. Her sistem siyasi hayatımızda bir tartışma getirmiş ve üzerinde bir uzlaşa sağlanamamıştır. Tek partili dönemde zaten demokratik olmayan bir seçim sürecinden bahsedebiliriz ancak bizim inceleme alanımız çok partili siyasal hayattan itibaren başlamaktadır. Dolayısıyla 1950’den itibaren en azından demokratik ilkeler kabul edilerek seçimlerin yürütüldüğünü söyleyebiliriz.

1946’da çok partili hayata geçişle birlikte seçim sistemlerinde yaşanan değişiklikler de beraberinde gelmiştir. Seçimlerin tek turlu yapılması hususu kabul edilmiştir. 1946 yılında açık oy-gizli sayım ilkesi uygulanmış bunun üzerine tartışmalar yaşanmıştır. Bu ilkenin demokratik olmadığı ortadadır. Daha sonra yapılan bir değişiklikle gizli oy-açık sayım döküm ilkesi kabul edilmiş ve seçimler daha demokratik bir hal almıştır. 1946’dan 1961 seçimlerine kadar uygulanan çoğunluk sistemi ülkede yönetimde istikrarı sağlamakla birlikte temsilde adaleti sağlamadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu dönemin seçim sonuçlarına bakıldığında alınan oy oranı ile sandalye dağılımı arasındaki orantısızlık bu eleştirilerin ne kadar haklı olduğunu bize göstermektedir.

1961 yılındaki seçimlerde iki meclisli bir yapı Türk siyasal hayatına girmiştir. Bu dönemde gerçekleştirilen seçimlerde barajlı d’Hondt yöntemi uygulanmıştır. 1965 seçimleri öncesinde değişiklik yapılarak seçim sistemi değiştirilmiş ve 1965

seçimlerinde milli bakiye sistemi uygulanmıştır. 1969 seçimlerinde ise tekrar 1961 seçimlerindeki sisteme geri dönülmüştür ancak çalışma da daha önce değinildiği üzere baraj uygulaması Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş ve barajsız d'Hondt sistemi uygulanmaya başlanmıştır. 1973 ve 1977 seçimlerinde de uygulanan barajsız d'Hondt sistemi bu seçimlerde koalisyon hükümetlerine kurulmuş ve görece küçük partilerin mecliste temsil imkânı bulduğunu söyleyebiliriz. Koalisyon hükümetleri sadece 1973 ve 1977 seçimlerinde değil daha öncesinde de görülen bir husustur. Hatta günümüzde "ittifak sistemi" olarak adlandırılan "modern koalisyon" hükümeti söz konusudur.

1980 sonrasında da koalisyon hükümetlerine son verebilmek yönetimde istikrarı sağlayabilmek adına seçim sistemimizde değişiklikler yapıldığı görülmektedir. 1983 seçimlerinde çift barajlı d'Hondt sisteminin uygulandığı görülmektedir. lke barajı ile bu seçimlerde seçim çevresi barajı da uygulanmıştır. lke genelinde uygulanan baraj temsilde adalet ilkesine zarar verirken bir de üstüne seçim çevresi barajı getirilmesi bu durumu daha da vahim hale getirmektedir. 1987 seçimleriyle birlikte sisteme bir de kontenjan aday uygulaması eklenmiş ve seçim sistemimiz iyice adaletsiz bir duruma gelmiştir. 1991 seçimlerinde de uygulanan bu sistem istenilmeyen koalisyon hkmetine yol açmıştır ve 1995 seçimleri öncesinde bir değişiklik daha yapılarak barajlı d'Hondt sistemine geçilmiştir.

1995 seçimleri sonucunda da tek parti hükümeti kurulamamış ve bu dönemde kurulan farklı koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiştir. Her koalisyon döneminde yaşandığı gibi erken seçim kararı alınarak gerçekleştirilen 1999 seçimlerinden de beklenen tek parti hükümeti çıkmamıştır ve yeni bir koalisyon hükümeti daha Türk siyasal hayatında görülmüştür. Ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik yapı ve hükümet krizleri sonrasında bir erken seçim kararı daha alınarak 2002 yılında seçimlere gidilmiştir. 2002 yılında gerçekleştirilen seçimlerde AKP tek başına iktidar kurmayı başarmış ancak %10 barajının etkisiyle mecliste iki partili ve aşırı temsil meydana gelmiştir.

2002 sonrasında temsilde büyük adaletsizlik yaratan bu sistem tartışılmaya devam etmiştir. Temsilde adalet sağlanamadığı sürece de devam edecektir. 2007 ve 2011 seçimlerinde AKP tek başına hükümet kurmayı başarmıştır. 2015 seçimlerine gelindiğinde Haziran'da gerçekleşen seçimlerde AKP tek başına hükümet kuramamış

ve koalisyon hükümeti kurmayı denemiştir. Denemelerin başarısız olması sonucu Cumhurbaşkanı tarafından seçimler yenilenmiş ve Kasım da yenilenen seçimlerle birlikte AKP tek başına yeniden hükümeti kurmuştur. 2015 seçim sonuçları sonrasında iktidarı kaybetmek istemeyen AKP, tıpkı daha önceki iktidarını kaybetmek istemeyen partiler gibi 2018 seçimleri öncesinde seçim sistemi üzerinde değişikliğe gitmiştir.

2018 seçimleri öncesinde ülkemizde yaşanan darbe girişimi sonrası parlamenter sistemden “Partili Cumhurbaşkanlığı” olarak adlandırılan yeni kendine özgü bambaşka bir sisteme geçilmiştir. Bu sistemle birlikte seçim sistemimize “ittifak sistemi” de dahil olmuştur. 2018 seçim sonuçlarına göre Cumhur İttifakı seçimleri kazanarak hükümeti oluşturmuştur ancak burada partilerin bireysel oylarına bakacak olursak eğer ittifak sistemi uygulanmamış olsaydı AKP 2015 Haziran seçimlerinde yaşadığı manzara ile karşı karşıya kalacaktı.

Ayrıca burada ittifak sistemi ile ilgili bir de eleştiride bulunmamız gerekir. Eğer “bir siyasi parti bir başka siyasi parti ile ittifak kurabilecek ölçüde siyasi düşünceye sahipse bu iki partiye ne gerek var?” sorusu akıllara gelmektedir. Aynı düşüncelere sahip olmamakla birlikte ittifak kuruluyorsa o zaman bu sefer de iktidar da kalmak yani çıkar ilişkisi için mi ittifak kurulmaktadır? Sorusunu yöneltmemiz gerekmektedir. Elbette bunu sadece iktidar partisi açısından değerlendirmemiz objektif olmayacaktır. Bu durumu muhalefet partileri açısından değerlendirecek olursak onlara da ilk soru yöneltilebilir. Ayrıca aynı düşüncelere sahip olmamakla birlikte ittifak kuruluyorsa buradaki tek amaç iktidara sahip olmak bir diğer anlatımla partiler arası çıkar ilişkisi midir? soruları akıllara gelebilir. Dolayısıyla ittifaklar kurarak iktidar da kalmak ya da iktidara sahip olmak yerine bunu siyasi partilerin bireysel olarak gerçekleştirmelerinin daha doğru olduğu kanaatindeyim.

Uygulanan yöntemle birlikte bir de seçme ve seçilme kriterlerimizi değerlendirmeliyiz. Anayasamızın 67. maddesinin 2.fırkası; “...Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler” şeklinde düzenlenmiştir. Burada yurt dışındaki vatandaşlarımızın oy kullanması hususunda bir değişiklik yapılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü buradaki seçmenlerin adayları şansı bulunmamakta sadece partizanca eğilimlerle oy vermektedirler. Dolayısıyla ülkenin içinde bulunduğu

durumu dışardan gözlemleyerek oy vermelerinin doğru olmayacağı kanaatindeyim. Aynı maddenin 3. Fırkası; “18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir” şeklinde düzenlenmiştir. Bu konu da kesinlikle değiştirilmelidir. 18 yaşındaki bir birey sadece ailesinin istediği bir partiye destekleyecektir. Bu yaşın en azından 22 yaşına yükseltilmesi çok daha isabetli olacaktır. Böylelikle en azından kendi fikrini temsil eden bir partiye oy verebilecek seviye de düşünce yapısına sahip olacaktır.

Milletvekili seçilme yeterliliği ise Anayasamızın 76. Maddesinde düzenlenmektedir. Burada 2017 yılında yapılan değişiklikle “18 yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir” şeklinde bir düzenleme getirilmiştir. Bu değişiklikle milletvekili adaylarının niteliğini zayıflatmaktadır. 18 yaşındaki bir birey kendisine bir siyasi fikir edinmeden ailesinin desteklemiş olduğu partiye oy verirken mecliste seçmenleri temsil etmesi çok daha vahim durmaktadır. Buradaki yaşın 25 olması çok daha sağlıklı olacaktır. Yine aynı maddeye göre en az ilkokul mezunu olma şartı vardır. Bu hususunda güncellenmesi gerekmektedir. Ülkemizde artık çoğu kişinin üniversite mezunu olduğu düşünülürse bu şartında güncellenmesi hatta her üniversite mezununun değil de nitelikli ve donanımlı üniversite mezunlarının seçmeni temsil etmesi sağlanmalıdır.

Son olarak mevcut sistemimizde uygulanan %10 barajının yüksek olması temsilde adaletsizliklere yol açtığı kesindir. Dolayısıyla bu çalışmayı yazmamızın amacı da temsilde adalet ilkesinin gerçekleştirilmesi amacıyla bir seçim sistemi modeli önerisi bulunmaktır. Çalışma da önerilen seçim sistemi modelinin uygulanması durumunda tespit edilen sorunlar çözüme kavuşacaktır.

6.1. Problem Başlıklarının Değerlendirilmesi

İlk olarak çalışmamızın ana problemi olarak gördüğümüz 1946’dan günümüze kadar olan süreçte seçimlerde yaşanan temsil sorununu ele alacak olursak bariz bir şekilde temsilde adaletin olmadığını görmekteyiz. Birçok sistem denenmiş ancak “temsilde adalet” ilkesi tam olarak bir türlü sağlanamamıştır. Ülkemizde uygulanan %10 ülke barajlı d’Hondt sistemi bu durumu tetiklemektedir. Sistemin uygulandığı

lkeler arasında en yüksek baraja Türkiye sahiptir. Bu sorunu çözmek adına hangi sistemin uygulanmasının daha doğru olacağını sorguladığımız çalışmamız da bana göre barajın olmadığı d'Hondt sisteminin uygulanması yapılacak olan diğer değişikliklerle birlikte bu sorunu çözecektir. Bu değişikliklerin neler olduğuna seçim sistemi modelimizi anlatırken değinmiştik.

Ana problemimizi oluşturan alt problemlerimizden ilki “uygulanan seçim sistemleri üzerinde tam bir uzlaşı sağlanamamasının nedenlerini” sorgulamaktadır. Seçimler demokrasinin işlemesi açısından önemlidir ancak tarihsel olarak incelendiğinde hangi seçim sisteminin kullanılması gerektiği her zaman demokratik bir biçimde belirlenmemiştir. Genellikle iktidar partileri, sonraki seçimlerde tekrar seçilmelerine ve/veya oylarını artırmalarına olanak verecek seçim sistemi modellerini tercih etmişlerdir. Seçim sistemleri üzerinde daha sonradan yapılan değişiklikler de aynı şekilde iktidardaki partilerin kendi çıkarlarını uygun düzenlemeleri hayata geçirme çabalarının ürünüdür. Örneğin; Avrupa’da seçim sistemini en çok değiştiren ülke olmakla nlenen Fransa’da söz konusu değişiklikler bu nedenlerle yapılmıştır (Dikici Bilgin, 2016, s. 150). Aynı şekilde çalışmamız incelendiğinde görülecektir ki iktidara gelmeden önce çok sıklıkla bir şekilde eleştirilen seçim sistemleri iktidar olunduğunda değiştirilmek istenilmemiş veya kendi çıkarlarına uygun bir şekilde değiştirilmiştir. Dolayısıyla hangi dönemde olunursa olunsun her siyasi parti kendi çıkarını düşündüğü için üzerinde tam bir uzlaşının sağlandığı söylenemez.

İkinci alt problemimiz ise “Türkiye’de 1980’den beri uygulanan %10 barajının d'Hondt sisteminin sandalye dağılımını nasıl etkilemekte” olduğudur. Çalışmamızda yer alan 1983-2018 seçim dönemi aralığı incelenecek olursa ülke barajının sandalye dağılımını üzerindeki etkisi görülecektir. İlk olarak baraj temsilde adaletsizliklere yol açtığı kesindir. Partilerin aldıkları oy oranı ile sandalye dağılımında özellikle 2002 seçimlerinde büyük bir orantısızlık söz konusudur. Ayrıca baraja takılan geçerli oylar da mecliste temsil imkanı bulamamakta milyonlarca oy çöpe gitmektedir. Dolayısıyla alışma da detaylarıyla değindiğimiz bu hususta %10 barajının sandalye dağılımında adaletsizliklere yol açtığını ve 2002 seçimlerinde olduğu gibi demokratik olarak adlandıramayacağımız iki partili bir meclis yapısına neden olabileceği bu nedenle bu sistemin değiştirilmesi gerekliliği ortadadır.

Üçüncü problem “Türkiye’de şu anda (2019) uygulanmakta olan ittifak sisteminin avantaj ve dezavantajları nelerdir?” sorusuna yanıt aramaktadır. İttifak sistemlerinin avantajlarını ve dezavantajlarını tablo üzerinden karşılaştırmalı olarak inceleyebiliriz;

Tablo 28: İttifak Sistemlerinin Avantaj ve Dezavantajlarının Karşılaştırılması

İttifak Sisteminin Avantajları	İttifak Sisteminin Dezavantajları
İttifak kuran partiler mecliste tek başlarına alamadıkları kararlar için birlikte hareket ederek bu faaliyetleri gerçekleştirebilirler.	İttifak kurmak adına partiler önceliklerinden çeşitli tavizler vermek durumunda kalabilir
Partilerin ittifaklar sayesinde hitap ettiği seçmen çevresi artabilir. Bu durum meclisteki sandalye dağılımı ve hükümet kurulumu üzerinde ön plana çıkmalarını sağlar.	Partilerin karar alma mekanizmaları olumsuz etkilenerek zayıflayabilir ve ittifakı oluşturan diğer partilerden ayrışması noktasında sorunlar yaşanabilir. Özellikle bu konu da ittifak ortaklığında yer alan küçük partiler daha dezavantajlı konumdadır.
Maddi olarak birbirlerine destek olarak birbirlerinin güçlü ve zayıf yönlerinden yararlanma imkanları doğar.	İttifaklar sonucunda partiler zayıf koalisyonlarla eşleşebilir. Bu bir sonraki seçimlerde partilerin seçim başarılarını etkileyecektir.
İttifaklar uzlaşma sağladığı için siyasetin gerçek değerlerini benimseme imkanı sağlar.	Uzlaşma sağlandıktan sonra zaman zaman bazı konularda ittifak kuran partiler arasında anlaşmazlıklar yaşanacaktır.
Etnik ve dini yönden farklılık gösteren grupları yönetme ve iktidarın kapsayıcı özelliğini artırma imkanı sunar	Kamuoyunda parti liderlerinin güç elde etmek için prensiplerden ödün verdiği algısı oluşabilir.

Kaynak: (Miş ve Duran, 2018, s. 14)

Genel olarak bahsetmiş olunan avantaj ve dezavantajlar ülkemizdeki uygulamada da görülmektedir. Örneğin; mecliste kanun çıkarabilmek için AKP ittifak ortağı MHP’den destek almaktadır veya zaman zaman bazı konularda MHP’li vekillerin ittifak ortakları AKP’yi bazı noktalarda eleştirdikleri görülebilmektedir.

Dördüncü problemimiz “Türkiye’de barajın kaldırılması durumunda görece küçük partilerin sandalye kazanma şansı var mıdır? Eğer varsa bu durum istikrarsızlık probleminin neden olur mu?” şeklindedir. Bu soruya yanıtımız küçük partilerin de baraj olmaması durumunda mecliste milletvekilliği kazanma şansları olduğu yönündedir.

Bu durumun en önemli örneği 1969 seçimlerinde yaşanmıştır. 1969 seçimlerinde uygulanan barajsız d'Hondt sisteminde görece küçük partilerde mecliste temsil edilme şansı bulmuştur. Peki istikrarsızlığa neden olur mu? Bu soruya yanıtımızı yine 1969 seçimleri üzerinden verecek olursak 1969 seçimlerinde tek parti hükümetinin kurulduğunu görmekteyiz ancak bu soruyu sadece 1969 seçimleri üzerinden değerlendirecek olursak hataya düşmüş oluruz. Çünkü 1973 ve 1977 seçimlerinde de bu sistem uygulanmış küçük partiler seçimlerde temsil imkanı kazanmış ancak tek parti hükümeti kurulamamıştır. Burada 1969 seçimlerinde kurulan tek parti hükümetinin 1973 ve 1977 seçimlerinde kurulamamış olması sisteme değil dönemin koşullarına ve siyasi partilerin seçim kampanyaları ile ilişkilendirilebilir. Çalışma da Savcı'nın bu konudaki görüşlerine zaten daha önce yer vermiştik. Kısaca tekrar hatırlatmamız gerekirse Savcı tek parti hükümetinin kurulamamış olmasını siyasi partilerin seçmeni etkileyecek seçim kampanyaları yapamamasına bağlamaktadır.

Bir başka alt problemimiz de “temsilde adalet ilkesinin sağlanabilmesi için hangi seçim çevresi modelinin tercih edilmesinin daha doğru” olabileceğini sorgulamaktadır. Öğreti de bu konuda geniş seçim çevrelerinin temsilde adalet ilkesini sağlamak açısından daha doğru olacağı yönünde görüşler vardır. Geniş seçim çevresinin tercih edilmesi “temsilde adaleti” ilkesini sağlayacaktır. Burada sorun geniş seçim çevrelerinde milletvekili adaylarının tanınması ve seçmenlerin adaylara değil de partilere oy vermesidir. Bu sorunu çözmek adına modelimizde önermiş olduğumuz yöntemler izlenebilir.

Son olarak “seçimlerin demokratik olmasını etkileyen unsurlar nelerdir? Sorusunu tartışacak olursak bu konuya çalışmamızda ilgili bölümde zaten cevap vermiştik. Burada tekrardan kısaca değinmek gerekirse; eğer seçimlerin demokratik olması isteniyorsa ilk olarak herkes oy hakkına sahip olmalı, seçimler düzenli aralıklarla, serbest ve adil bir biçimde gerçekleştirilmelidir. Ayrıca ülkede birden fazla siyasi parti bulunmalı ve seçimlere de birden fazla partinin katılmış olması şarttır. Bunlarla birlikte ülkedeki muhalefet partilerinin iktidar olma şansı olmalı, vatandaşlara temel hak ve hürriyetler tanınarak bu hakların güvence altına alınmış olması gerekmektedir.

6.2. Öneriler

Seçim sistemleri hemen her dönemde tartışılan bir konudur. Çalışmamızda da görüleceği üzere sürekli seçim sistemleri değiştirilmiştir. Dolayısıyla ilk olarak herkesin üzerinde uzlaşa sağladığı kalıcı bir sisteme ihtiyaç vardır. Kalıcı bir sistemin oluşturulabilmesi için bu sistemin herkes tarafından kabulü gerekir. Sadece iktidara yarayan ve/veya sadece muhalefet partileri ile görece küçük partilere yarayan partilere tek taraflı avantaj sağlamamalıdır. Bu sistemde temsilde adalet ön planda olmalıdır ancak yönetimde istikrar da göz ardı edilmemelidir. Mevcutta uygulanan seçim barajı kaldırılmalı ve mecliste farklı düşüncelere yer verilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca uygulanan ittifak sistemine son verilmelidir çünkü bu sistem koalisyona neden olmaktadır.

Burada sadece seçim sisteminin değiştirilmesi yeterli olmayacaktır. Milletvekili seçim kanunu, Siyasi Partiler Kanunu ve Anayasa'da da değişiklikler yapılması gerekmektedir. Seçme ve seçilme kriterleri yeniden düzenlenmelidir. Milletvekili seçilme yaşının en az 25, seçme yaşının ise en az 22 olması çok daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır. Ayrıca sadece yurt içindeki vatandaşların oy kullanması partizanca oy kullanımını engelleyecektir. Yurt dışındaki vatandaşların oy kullanımı ülke içi durumdan bağımsız olarak partizanca oy verme eğilimindedir. Köylüoğlu (2019), yapmış olduğu çalışma da katılımcıların siyasetle ilgili olmalarına rağmen sahip oldukları siyasi tutumlarını, şartlar ve koşulları göz önünde bulundurarak rasyonel bir seçim yapmadıklarını, ilk olarak aile daha sonrasında ise yakın çevre, referans gruplar ve medyanın etkili olduğunu belirtmiştir

Seçimlere katılım oranları da yıllar itibarıyla değişiklik göstermekle birlikte her seçim döneminde belli bir kesimin seçimlere katılmadığı görülmektedir. Bu durum elbette mecliste temsil edilmeyen seçmen oranını etkilemektedir. İlerleyen dönemlerde bu konu ile ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılara önerim ise; seçmenlerin sandığa gitmemelerinin nedenleri ve bu sorunun çözümleri ilgili araştırmalarda bulunmalarıdır.

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1966). Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Akgün, B. (2007). Türkiye'de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aldıkaçtı, O. (1982). Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Aleskerov, F., Ersel, H., ve Sabuncu, Y. (1999). Seçimden Koalisyonla Siyasal Karar Alma. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alkan, M. Ö. (1999). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Seçimlerin Kısa Tarihi. *Görüş*, 39(1), 48-61.
- Altan, C. (1998). *1973 Sonrasında Türkiye'de Yapılan Genel Seçimlerin Değişik Seçim Sistemleriyle Değerlendirilmesi "İktisat Senaryoculuğu"*. (Yayımlanmamış doktora tezi) İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Anayasa Mahkemesi Kararları. (1968, 16 Mart). *Resmî Gazete* (Sayı:12850). 12 Ocak 2018 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12850.pdf> adresinden erişildi.
- Anayasa Mahkemesi Kararları. (1987, 18 Eylül). *Resmî Gazete* (Sayı:19578). 12 Ocak 2018 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19578.pdf> adresinden erişildi.
- Anayasa Yargısı 5. (1989). Anayasa Mahkemesinin 26. Kuruluş Yıldönümü Sempozyumu (ss. 7-27). Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları.
- Anayasa Yargısı 23 (2006). Anayasa Mahkemesinin 44. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen "Türki Cumhuriyetler, Komşular Ve Anayasal Sorunlar Ve Türkiye'de Seçim Sistemleri" Konulu Sempozyum (ss. 75-113). Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları.
- Araslı, O. (1972). Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekilliği Adaylığı. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Armağan, S. (1975). Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Armaoğlu, F. H. (1953). Seçim Sistemleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Atar, Y. (2017). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Aydın, A. (2008). 1982 Anayasası Sonrası Siyasi Partiler ve Seçim Sistemi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydoğan Ünal, B. (2019). Türkiye'nin Yeni Sisteminde Seçim Öncesi İttifaklar. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(2), 321-328.
- Aydoğdu, Y. (2015). Seçim Sistemleri ve Türkiye. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Aygen, C. (1962). Memleketimizde Seçimler ve Neticeleri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 204-208.
- Bağce, H. E. (2015). Türkiye'de Siyasi Partiler ve Seçimler:1946-2015. E. A. Bekaroğlu (Dü.) içinde, *Türkiye'de Siyasal Partiler ve Seçim Kampanyaları Araftaki Seçim 7 Haziran 2015*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Bakır, S., Küçükkoğlu, S., ve Pehlivan, S. (1982). Seçim, Seçim sistemleri ve Türkiye'deki uygulamalar. Ankara: TBMM Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü. 12 Ocak 2018 tarihinde <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2461> adresinden erişildi.
- Başgil, A. F. (1948). Seçim Sistemimizin Kıymeti ve Eksiklikleri. İstanbul: Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti Neşriyatı No. 3.
- Beetham, D. (2014). Demokrasi ve İnsan Hakları. (B. Canatan, Çev.) Ankara: Liberte Yayınları.
- Beetham, D., ve Boyle, K. (2005). Demokrasinin Temelleri. (A. Z. Kopuzlu, Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Bingöl, A. A. (2007). Yüksek Seçim Kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu Kararlarının Demokratik Seçime Etikleri. (Yayımlanmamış doktora tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bulut, N. (2002, Aralık). Temsilde Adalet İlkesi Açısından 3 Kasım 2002 Seçimleri. Aralık 9, 2019 tarihinde E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, 12 Ocak 2018 tarihinde <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=Temsilde%20Adalet%20DDİlkesi%20A%E7%FDs%FDndan%203%20Kas%FDm%202002%20Se%E7imleri&kimlik=719783411&url=makaleler/nbulut-1.htm> adresinden erişildi.
- Bulut, N. (2007, Ağustos 9). Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İkilemi Bağlamında 22 Temmuz 2007 Seçimleri. Aralık 10, 2019 tarihinde e-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, 12 Ocak 2018 tarihinde <http://www.e-akademi.org/makaleler/nbulut-2.htm> adresinden erişildi.

- Caniklioğlu, M. (1999). Seçim Sistemlerinin Siyasi İktidarın Sağlanmasıdaki Rolü. Anayasa Yargısı 16 (s. 20). içinde Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları. Ekim 14, 2019 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, 12 Ocak 2018 tarihinde https://www.anayasa.gov.tr/media/4942/kd_23.pdf adresinden erişildi.
- Cotteret, J. M., ve Emeri, C. (1991). Seçim Sistemleri. (A. Kotil, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çam, E. (1987). Siyaset Bilimine Giriş. İstanbul: Der Yayınları.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2004). Cumhuriyet'ten Günümüze Milletvekili Seçimleri (1923-2002). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Dikici Bilgin, H. (2016). Seçimler ve Seçim Sistemleri. S. Sayarı, ve H. Dikici Bilgin (Dü) içinde, Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar (s. 145-168). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, A. (2007). Türkiye'de Seçim Sistemleri ve Türk Siyasi Yapısına Etkileri (1923-1980). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Erdoğan, M. (2015). Anayasal Demokrasi. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2017). Anayasa Hukukuna Giriş Genel Esaslar. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. (2017). Anayasal Demokrasi. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eren, F. (2017). Borçlar Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eroğul, C. (2013). Anatüzeğe Giriş. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Gözler, K. (2011). Anayasa Hukukunun Genel Teorisi (Cilt 1). Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Gözler, K. (2017). Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözübüyük, A. Ş. (2013). Anayasa Hukuku. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gözübüyük, Ş. (2017). Açıklamalı Türk Anayasaları. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gültekin, İ. (2006). Temsilde Adalet İlkesi Bakımından Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Günel, E. (2005). Türkiye'de Seçim Sistemlerinin Siyasal Kurumlar Üzerindeki Etkileri. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

- Gürbüz, Ö. (1997). Dünyada ve Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve İdeal Seçim Sistemi İçin Öneriler. Kasım 12, 2019 tarihinde Ankara Barosu Dergisi. 12 Ocak 2018 tarihinde <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/1997-1/2.pdf> adresinden erişildi.
- Güvenir, M. (1982). Seçim Sistemleri ve Ülkemizdeki Uygulama. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 37(1). 12 Ocak 2018 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/38374> adresinden erişildi.
- Haytoğlu, M. (2017). Karşılaştırmalı Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi. (Yayımlanmamış doktora tezi) Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Heper, M. (2011). Türkiye'nin Siyasal Hayatı Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açından... İstanbul: Doğan Kitap.
- Huntington, S. P. (2011). Üçüncü Dalga Geç 20. Yüzyılda Demokratikleşme. Ankara: Kilit Yayınları.
- Karaibrahimoğlu, S. (1972). Demokrasimizin Kronolojisi. Ankara.
- Karamustafaoğlu, T. (1970). Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Karatepe, Ş. (2015). Anayasa Hukuku. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Kayalı, K. (2012). Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kızılloluk, H. (2011). Seçim Kanunları ve Siyasal Temsil. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koçak, C. (2013). Siyasal Tarih (1923-1950). S. Akşin (Dü.) içinde, Çağdaş Türkiye 1908-1980. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Köylüoğlu, S. (2019). Yurtdışında Yaşayan Türk Seçmenlerin Oy Davranışları: Kulu Örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Kuzu, B. (1999). Bugünkü Seçim Sistemimiz ve Bazı Öneriler. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları.
- Küçük, A. (2015, Ekim 31). Mevcut Seçim Sistemi ile İstikrar Sağlanamıyor. Aralık 13, 2019 tarihinde Star Açık Görüş, 12 Ocak 2018 tarihinde <https://www.star.com.tr/acik-gorus/mevcut-secim-sistemi-ile-istikrar-saglanamiyor-haber-1066555/> adresinden erişildi.
- Lijphart, A. (2014). Demokrasi Modelleri: Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları. (G. Ayas, ve U. U. Bulsun, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Milletvekili Seçimi Kanunu. (1983, Haziran 10). Aralık 11, 2019 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi. 12 Ocak 2018 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2839.pdf> adresinden erişildi.*

- Miş, N., ve Duran, H. (2018, şubat). Seçim İttifakları. Analiz(232), 7-28. Erişim adresi: <https://setav.org/assets/uploads/2018/02/232.-SEÇİM-İTTİFAKLARI.pdf> adresinden erişildi.
- Mumyalmaz, A. (2016). 2015 Genel Seçimleri: Tespitler ve Yanılgılar. *Türk Yurdu*, 36(341), 34-38.
- Oder, B. (1997). 1983'ten Bu Yana Seçim Sisteminde Yapılan Değişiklikler ve 24 Aralık 1995 Seçimi Sonuçlarının Çeşitli Varsayımlarla Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 55(4). 12 Ocak 2018 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95828> adresinden erişildi.
- Örs, B. (2006). Siyasal Temsil. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(35), 2.
- Özbudun, E. (1993, Aralık). Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi. *Bülten*, (16), 7.
- Özbudun, E. (2016). Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özbudun, E. (2017). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özgül, B. (2002). Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Sarıkoca, E. (2010). Türkiye'de Seçim Sistemleri ve Demokrasi. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Sav, A. (1987, Aralık 25). Bu Yasayla Bir Seçim Daha Yapılmamalı. *Cumhuriyet*, s. 3.
- Savcı, B. (1965). 1965 Milletvekillikleri Seçimi Üzerinde Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 20(4), 183.
- Schınk, I., ve Tonak, A. (2013). Geçiş Sürecinde Türkiye. İstanbul: Belge Yayınları.
- Tanilli, S. (1993). Devlet ve Demokrasi. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tanör, B. (2017). Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tanör, B., ve Yüzbaşıoğlu, N. (2019). 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku. İstanbul: Beta.
- TBMM Enformasyon Müdürlüğü. (1994, Aralık). Bilgi: TBMM Enformasyon Merkezi Dergisi. Dünyada ve Türkiye'de Seçim Sistemleri(8), 5. Ankara: TBMM Basımevi Müdürlüğü.

- Tekeli, Ş. (1983). Cumhuriyet Döneminde Seçimler. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Teziç, E. (2016). Anayasa Hukuku (Genel Esaslar). İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Timur, T. (1994). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tuncay, M. (1983). Siyasal Gelişmenin Evreleri. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (Cilt 7). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tuncer, E. (1996). 24 Aralık 1995 Milletvekili Genel Seçimi, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme. Ankara: TESAV Yayınları.
- Tuncer, E. (1999). 18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimleri, Sayısal ve Siyasal Değerlendirme. Ankara: TESAV Yayınları.
- Tuncer, E. (2011). 12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme. Ankara: TESAV Yayınları.
- Tuncer, E. (2019, Ocak 31). 24 Haziran 2018 Seçimleri. Aralık 11, 2019 tarihinde TESAV Web Sitesi, 12 Ocak 2018 tarihinde <http://www.tesav.org.tr/wp-content/uploads/2019/02/2018-SEÇİM-SUNUŞU-31-OCAK-2019.pdf> adresinden erişildi.
- Tuncer, E., Yurtseven , H., ve Tuncer, B. (2015). Seçim 2015 7 Haziran 2015 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme. Ankara: Tesav Yayınları.
- Tunç, H. (1999). Anayasa Hukukuna Giriş. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. (1998). Siyasal İstikrar ve İki Turlu Dar Bölge Seçim Sistemi Simülasyon Modeli. İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. (2001). Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler Araştırması (Cilt 2). İstanbul: TÜSİAD.
- Türk, H. S. (1997). Seçim Hukukunun Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri. Ankara: Tesav Yayınları.
- Türk, H. S. (2018, Temmuz 6). 24 Haziran 2018 Seçimleri ve Sonuçları. Aralık 12, 2019 tarihinde TESAV Web Sitesi, 12 Ocak 2018 tarihinde <http://www.tesav.org.tr/wp-content/uploads/2018/07/24-HAZİRAN-HİKMET-SAMİ-TÜRK-METNİ.pdf> adresinden erişildi.
- Türk, H. S. ve Tuncer, E. (1995). Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi? Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı.

- Türkiye Genç İşadamları Derneği. (1996). 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar; XVIII - Seçim Sistemi. İstanbul: Türkiye Genç İşadamları Derneği.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (tarih yok). Seçim Yılına Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları. Aralık 10, 2019 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Web Sayfası, 12 Ocak 2018 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Ülman, A. H. (1957). Seçim Sistemimiz ve Başlıca Siyasi Partilerimiz. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 44-75. Doi: 10.1501/SBFder_0000000316
- Ünal, O. (1994). Türkiye'de Demokrasinin Doğuşu Tek Parti Yönetiminden Çok Partili Rejime Geçiş Süreci. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Üste, R. B. (1999). Türkiye'de Seçim Sistemi Arayışları - Bir Alternatif Model, (Yayımlanmamış doktora tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Weiker, W. (1967). 1960 Türk İhtilali. (M. Ergin, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Yavaşgel, E. (2014). Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yayla, A. (2012). Siyaset Teorisine Giriş. Ankara: Kesit Yayınları.
- Yayla, A. (2018). Anayasa Teorisine ve Hukukuna Giriş. Ankara: Adres Yayınları.
- Yegen, C., ve Aydın, B. O. (2018, Eylül). Kamuoyu Oluşumu ve Seçimler: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Üzerine Bir Ağ Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1248-1276.
- Yıldırım, M. (2001). Milli Egemenlik Kavramı ve Türkiye'de Seçim Sistemleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Yılmaz, H. (2004). Seçim Sistemleri ve Türkiye. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Yüzbaşıoğlu, N . (2011). Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri Ve Bunlara İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Nasıl Bir Seçim Sistemi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası , 55(1-2) , 103-150 .
- Yüzbaşıoğlu, N. (2017). Anayasa Hukukuna Giriş. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun.
- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982 Anayasası).

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu.

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu.

TEZ

ORIJINALLIK RAPORU

% 14	% 12	% 3	% 8
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	193.140.180.119 İnternet Kaynağı	% 3
2	www.durmusyilmaz.com İnternet Kaynağı	% 1
3	www.siyasaliletisim.org İnternet Kaynağı	% 1
4	Submitted to Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
5	www.anayasa.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	www.anayasa.gen.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	pcxkh.mustafatoga.com İnternet Kaynağı	<% 1
8	studylibtr.com İnternet Kaynağı	<% 1
9	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1

10	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
11	www.genelbilge.com İnternet Kaynağı	<%1
12	sead.selcuk.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
13	www.yardimcikaynaklar.com İnternet Kaynağı	<%1
14	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
15	Submitted to Istanbul Aydın University Öğrenci Ödevi	<%1
16	www.sde.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
17	Submitted to (school name not available) Öğrenci Ödevi	<%1
18	Submitted to Police Academy Öğrenci Ödevi	<%1
19	www.ihvanforum.org İnternet Kaynağı	<%1
20	Submitted to Hasan Kalyoncu Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
21	politikarastirmalar.org	

—	İnternet Kaynağı	<% 1
22	acikerisim.aku.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
23	Submitted to Karadeniz Teknik University Öğrenci Ödevi	<% 1
24	ezeveg.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
25	www.rga.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
26	Submitted to Inonu University Öğrenci Ödevi	<% 1
27	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<% 1
28	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
29	www.tesav.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
30	www.kararara.com İnternet Kaynağı	<% 1
31	Submitted to Altinbas University Öğrenci Ödevi	<% 1
32	www.e-akademi.org İnternet Kaynağı	<% 1

33	secimsonucu.com İnternet Kaynağı	<%1
34	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<%1
35	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<%1
36	Submitted to Afyon Kocatepe University Öğrenci Ödevi	<%1
37	www.hakhukukozgurluk.com İnternet Kaynağı	<%1
38	www.byegm.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
39	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	<%1
40	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
41	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
42	www.secimsonuc.net İnternet Kaynağı	<%1
43	Submitted to Galatasaray University Öğrenci Ödevi	<%1

44	www.tbmm.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
45	english.rizgari.com İnternet Kaynağı	<% 1
46	KİRİŞ, Hakan Mehmet. "Aydın ilinde siyasal gelenekler doğrultusunda 12 Haziran 2011 milletvekili genel seğıimlerinin analizi", TUBITAK, 2011. Yayın	<% 1
47	Submitted to Istanbul Kemerburgaz University Öğrenci Ödevi	<% 1
48	insanveinsan.org İnternet Kaynağı	<% 1
49	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<% 1
50	www.trbilim.com İnternet Kaynağı	<% 1
51	Submitted to Kirikkale University Öğrenci Ödevi	<% 1
52	vergiyalgi.net İnternet Kaynağı	<% 1
53	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<% 1

docplayer.biz.tr

54	İnternet Kaynağı	<% 1
55	www.akparti.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
56	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
57	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<% 1
58	pirlerkondur.com İnternet Kaynağı	<% 1
59	Submitted to Selçuk Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
60	77.79.79.245 İnternet Kaynağı	<% 1
61	Submitted to Ege Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
62	Submitted to Bilkent University Öğrenci Ödevi	<% 1
63	slideplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
64	archive.org İnternet Kaynağı	<% 1
65	mafiadoc.com İnternet Kaynağı	<% 1

66	mpira.ub.uni-muenchen.de İnternet Kaynağı	<% 1
67	www.erzincan.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
68	m.yenisafak.com İnternet Kaynağı	<% 1
69	www.yurtgazetesi.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
70	azot-trans.com İnternet Kaynağı	<% 1
71	www.kanunum.com İnternet Kaynağı	<% 1
72	secim.nedir.com İnternet Kaynağı	<% 1
73	istihbaratsahasi.wordpress.com İnternet Kaynağı	<% 1
74	gokcenkarahasan.av.tr İnternet Kaynağı	<% 1
75	www.demokrasi.gen.tr İnternet Kaynağı	<% 1
76	www.boomsocial.com İnternet Kaynağı	<% 1
77	file.setav.org	

	İnternet Kaynağı	<% 1
78	forum.memurlar.net İnternet Kaynağı	<% 1
79	Submitted to Istanbul Gelisim University Öğrenci Ödevi	<% 1
80	www.inegol.bel.tr İnternet Kaynağı	<% 1
81	Submitted to Ardahan Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
82	tarihibilgi.org İnternet Kaynağı	<% 1
83	Submitted to Uskudar American Academy Öğrenci Ödevi	<% 1
84	cukurovabulteni.com İnternet Kaynağı	<% 1
85	Submitted to Kahramanmaraş Sütçü İmam University Öğrenci Ödevi	<% 1
86	dergi.uyusmazlik.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1
87	www.sha.com.tr İnternet Kaynağı	<% 1
	issuu.com	

88	İnternet Kaynağı	<% 1
89	www.m.beyaztarih.com İnternet Kaynağı	<% 1
90	optrel.com İnternet Kaynağı	<% 1
91	Submitted to Yeditepe University Öğrenci Ödevi	<% 1
92	Submitted to Dicle University Öğrenci Ödevi	<% 1
93	Submitted to Istanbul Bilgi University Öğrenci Ödevi	<% 1
94	kutuphane.ksu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
95	ulusalhaber-ulusalajans.blogspot.com İnternet Kaynağı	<% 1
96	Submitted to Iğdır Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
97	BİLİR, Faruk. "Yasama dönemi ve yasama dönemi ile ilgili sorunlar", Türkiye Barolar Birliği, 2008. Yayın	<% 1
98	www.icisleri.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1

99	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
100	www.mevsimliktarimiscileri.com İnternet Kaynağı	<%1
101	ÜNLÜKAPLAN, İlter. "1950 Sonrası Türkiye'de Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Bireysel Tercihlerin Kolektif Tercihlere Yansıması Açısından İncelenmesi", TUBITAK, 2003. Yayın	<%1
102	Submitted to Balıkesir Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
103	ZORLU, Süleyman Emre. "5678 SAYILI KANUNLA GERÇEKLEŞTİRİLEN ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ SONRASI ", Selçuk Üniversitesi, 2016. Yayın	<%1
104	Submitted to Middle East Technical University Öğrenci Ödevi	<%1
105	Submitted to Gaziantep Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
106	Submitted to Trakya University Öğrenci Ödevi	<%1
107	Submitted to Tobb University of Economics & Technology Öğrenci Ödevi	<%1

- 108** NIŞANCI, Şükrü and ÖZDEMİR, Abdülkadir. "Dünyada Uygulanan Seçim Sistemleri Işığında Türkiye için Alternatif Seçim Sistemi Önerileri", Atatürk Üniversitesi, 2017. <% 1
Yayın
-
- 109** Submitted to Suleyman Demirel University <% 1
Öğrenci Ödevi
-
- 110** www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr <% 1
İnternet Kaynağı
-
- 111** DÖNMEZ, Gökhan. "Türk anayasaları ekseninde Türkiye'de temsil olgusu", Türkiye Adalet Akademisi, 2014. <% 1
Yayın
-

Alınları çıkart

üzerinde

Eşleşmeleri çıkar

Kapat

Bibliyografyayı Çıkart

üzerinde

ÖZGEÇMİŞ**Adı ve Soyadı: Haydar Çağrı Kayaalp****Doğum Yeri ve Tarihi: Yenimahalle – 14/09/1993****Öğrenim Durumu:**

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Kırıkkale Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi	Atılım Üniversitesi	2020

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
-	-	-

Yabancı Diller: -**Yayımlar: -****E-posta: cagrkayaalp@gmail.com****Telefon: 0507-368-27-82****Tarih: 24/01/2020**